

UK Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

**Název: Počátek koloniální války v Angole –
Ohlas v tisku a literatuře před rokem 1989**

The beginning of the Angolan colonial war - its
reflection on the
press and literature before the year 1989

Autor: Kateřina Kodíčková

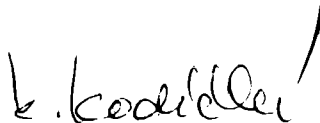
Vedoucí DP: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

Rok: 2010

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.“

V Praze 30. 6. 2010

Podpis

 J. Kodíček

„Chtěla bych poděkovat doc. Aleně Míškové za podporu a profesionální vedení mé diplomové práce.

Mé poděkování patří také mé mamince, která nade mnou bděla a podporovala mě z velké dálky.“

Obsah

Úvod.....	6
1. část – zpracování nejnovější literatury.....	10
1. Počátek 20. století do konce 2. světové války.....	12
1.1. Tři hlavní etnické skupiny.....	12
1.2. Formace národní buržoazie - počátek intelektuálního hnutí na počátku 20. století.....	13
1.3. Počátky národního hnutí v 50. letech 20. st.....	14
1.4. Koloniální akt.....	15
2. Po roce 1945.....	16
2.1. Dekolonizace hlavních koloniálních mocností.....	16
2.2. Salazar a Studená válka.....	17
2.3. Salazar se nechce vzdát.....	18
2.4. Metody portugalského kolonialismu.....	19
3. Boj proti kolonialismu – formace hnutí legálních hnutí.....	20
3.1. Legální africká sdružení v Angole	20
3.2. Sdružení Angolanů v Portugalsku od 50. let 20. st	21
3.2.1. Casa dos estudantes do Imperio.....	21
3.3.2. Centro dos Estudos Africanos.....	22
4. Boj proti kolonialismu – formace nelegálních hnutí.....	23
4.1. Centrum v Luandě 1955 – 1959	23
4.1.1. PCA.....	23
4.1.2. PLUAA.....	23
4.2. Pařížská skupina.....	24
4.3. Nacionalistické hnutí v Portugalsku	24
4.3.1. MAC.....	24
4.3.2. Hnutí angolských studentů (MEA).....	25
4.4. Centrum v Luandě 1959-1961	26
4.4.1. Prostředí v Luandě.....	26
4.5. Centrum v emigraci v Belgickém Kongu	26
4.5.1. UPNA.....	26
4.5.2. UPA.....	27
4.6. MPLA.....	29
5. Boj za samostatnost v zahraničí.....	30
5.1. Boj za samostatnost na politickém poli.....	30
5.2. Konakry a Lepoldville.....	31
5.3. MPLA a OSN.....	31
6. Hlavní osobnosti boje proti kolonialismu.....	33
6.1. Agostinho Neto.....	33
6.2. Mário de Andrade.....	34
6.2. Viriato da Cruz.....	35
6.4. Holden Roberta.....	36
2. část – zpracování české literatury před rokem 1989.....	38
6. Československá literatura.....	39
6.1. Vladimír Soják - Svět po druhé světové válce.....	39
6.2. Vladimír Soják - Mezinárodní vztahy naší doby.....	41
6.3. Walter Stamberger – Dějiny kolonialismu	42

7. Zahraniční literatura.....	45
7.1. P. Fryer, P. McGowan Pinheirová – Salazarovo Portugalsko.....	45
3. část – analýza Rudého práva.....	50
8. Rok 1961.....	52
8.1. Před začátkem konfliktu.....	52
8.1.1. Santa Maria – Liberdade.....	52
8.2. Koloniální válka začíná.....	58
8.2.1. Počátek ozbrojeného boje za samostatnost – útok na vězení v Luandě.....	58
8.2.2. Boje v Luandě pokračují	59
8.2.3. V Angole zuří partyzánská válka.....	61
8.2.4. Strategie (?), počty vojáků a válečný materiál	69
8.4. Salazar a salazaristický režim	75
8.4.1. Salazar	75
8.4.2. Kritika situace v Portugalsku a Angole - kolonialismus.....	79
8.5. Jak se žilo Angolanům.....	81
8.5.1. Nelidské poměry v Angole.....	81
8.5.2. Angolský lid.....	81
8.5.3. Portugalský teror.....	82
8.6. Za hranicemi Angoly.....	84
8.6.2. OSN – Rada bezpečnosti.....	84
8.6.1. Konference.....	89
8.7. Komunistická strana.....	90
8.7.1. Komunistická strana – PCP.....	90
8.7.2. UPA.....	91
8.7.3. MPLA.....	93
9. Rok 1962.....	95
9.1. Jednotlivé články v měsíci únoru.....	95
9.1.1. Portugalský kolonialismus odsouzen.....	95
9.1.2. Demonstrace portugalských republikánů.....	96
9.1.3. Účast NSR v koloniální válce.....	97
9.1.4. Závěr.....	98
10. Závěr.....	99
Použité zkratky.....	102
Abstrakt.....	103
Bibliografie.....	104

Úvod

Vymezení tématu

Ve své práci bych chtěla zpracovat ohlas počátku koloniální války v Angole z hlediska českého tisku. Jinými slovy, co mohl průměrný český občan vědět o tomto tvrdém střetu, pokud byl odkázán na denní tisk (v tomto případě RP) a na dostupnou odbornou literaturu. Celý konflikt trval od 1961 až do roku 1975. Na koloniální válku bez přerušení navázala občanská válka, která oficiálně skončila v roce 2002. Proto jsem si kladla otázku, čím vymezit počátek konfliktu v Angole. V průběhu první poloviny 20. století se vytvářela různá nacionalistická hnutí a později politické strany. Ovšem já bych asi jako začátek konfliktu uvedla povstání dělníků v Luandě 4.1. 1961, od kterého se odehrávaly další události, které směřovaly k osvobození Angoly. Co se týče dalšího mezníku, který by toto období měl naopak uzavírat, situace není už tak přehledná. Nakonec jsem jako možnost vybrala první čtyři měsíce roku 1961 a jeden měsíc na počátku roku 1962, abych mohla porovnat změny v ohlasu války v tisku, tedy pokud došlo k nějakému jinému náhledu na konflikt a možná na změnu postoje k USA.

Je nutné přihlédnout k faktu, že v době vypuknutí války za nezávislost v Angole do získání nezávislosti, tato země ještě tvořila součást Portugalské republiky. Tudíž mnohé akce, především vojenské či sociální, se děly z popudu Portugalska. Možná by bylo zajímavé v nějaké další práci na toto téma udělat srovnání portugalského tisku s českým.

Metoda

Jelikož orientace v tisku a literatuře před rokem 1989 není jednoduchá z hlediska objektivit a je velmi často zavádějící, práci jsem rozdělila na tři části. První část se bude věnovat nejnovější literatuře, tedy současnému vědeckému poznání, druhá část by měla reflektovat předlistopadovou literaturu a nejstěžejnější bude třetí část, samotná analýza tisku. Zde jsem se nakonec rozhodla použít pouze Rudé právo jakožto „nejrespektovanější“ deník té doby, kdy ostatní deníky na politickém poli v

zásadě pouze přejímaly jeho informace.

V práci samotné se zaměřím na kvalitu a množství informací podávaných prostřednictvím Rudého práva. Budu sledovat, jak moc Rudé právo zachycovalo reálné dění v Angole, jakých užívalo zdrojů. Například na území Angoly operovalo několik hnutí za nezávislost a každé z nich si pro své přežití bylo nucené najít „sponzora“. Víme, že mezi zeměmi, které podporovaly tato hnutí, figuruje USA, SSSR nebo Čína. Ovšem je otázka, zda a jak se tato skutečnost projevila i na veřejnosti. Stejně otázky platí i co se týče vůdců těchto hnutí nebo jak se projevoval „obyčejný“ lid.

Dalším zajímavým bodem bude porovnání přejatých článků, jelikož se zdá, že jen nepatrné minimum článků v RP jsou původních a v neposlední řadě, odkud a z jakého tisku byly přebírány.

Události se pokusím sledovat jak z časového hlediska, tedy postupně, jak se jednotlivé články v novinách objevovaly, ale také po tématických okruzích, které vyplývají z titulků nebo obsahu článků.

Literatura

V případě mé práce je odborná literatura současně i pramenem. Zkoumám totiž nejen její obsahovou kapacitu, ale i její tendenčnost.

Jak je již zmíněno výše, práce je rozdělena na tři části a z toho vychází i použitá literatura. U nás se tomuto tématu stručně věnoval Jan Klíma v edici *Stručné dějiny státu – Angola* (2003), kde se mu podařilo jasně a výstižně zmapovat celý průběh osvobozenického snažení Angolanů. Dále toto téma bylo naťuknuto v dalších dílech téhož autora, jako *Salazar, Tichý diktátor* (2005), *Dějiny Portugalska* (1996). Také Simona Binková se dostala k této problematice a to opět v edici *Stručné dějiny státu – Portugalsko* (2004). Jednalo se o shrnující práci dějin Portugalska, kde není žádný zásadní přínos Binkové k dějinám Angoly 20. století, protože tato autorka má těžiště svého výzkumu v dějinách středověku a raného novověku. Bohužel literatura české provenience postrádá užší zpracování této tematiky.

Abych získala vhled do problematiky z okruhu regionálně příslušných specialistů, jsem samozřejmě použila zahraniční literaturu a zaměřila jsem se na portugalskou a francouzskou, protože pokládám tuto literaturu na nejrelevantnější.

Ke zpracování jsem si vybrala několik aktuálních zahraničních prací, z nichž

většina je portugalské provenience. Kniha portugalské historičky Dalily Mateus pod názvem „*Luta pela independencia*“ (1999) ¹ je jakýmsi souhrnným dílem o celkovém klimatu osvobozovacích akcí, formování elit v Portugalsku, podpora ze zahraničí, ale nesoustřeďuje se pouze na Angolu. Kniha je zaměřená na osvobozování všech afrických portugalských kolonií. Tudiž se z ní dalo čerpat pouze částečně k celkovému klimatu osvobozování z hlediska Portugalska.

Stěžejním dílem pro mou práci se stala kniha Edmunda Rochy „*Angola, Contribuicao ao Estudo da Génese do Nacionalismo Moderno Angolano, Período de 1950 a 1964*“ (2009) ², mulata narozeného v Angole, který spolupracoval s MPLA, ale ve své knize se snaží o objektivní pohled na vznik národněosvobozeneckých hnutí mezi léty 1950 až 1964. Práce byla rovněž v západní Evropě velmi pozitivně přijata, což lze doložit i tím, že se dočkala druhého vydání.

Autor se zabývá celkovým klimatem v Angole sice velmi stručně, ale už od konce 19. století. Dále popisuje postupný vývoj politického smýšlení Angolanů, který vyvrcholil v 50. letech, kdy se začala formovat skutečná hnutí nebo politické strany, které měly jasný národněosvobozenecký program.

Výhodou tohoto díla je, že autor, jakožto Angolan a aktivní člen MPLA mohl podat svědectví opřená o vlastní zkušenost. Tato tvrzení v zájmu objektivitu důkladně opatřil bohatým poznámkovým aparátem s odkazy na jiná literární díla či archivní složky PIDE. Pochopitelně je zde i nevýhoda, že ačkoliv se Rocha snaží o jistou objektivitu, kvůli svému členství v hnutí je nemožné ji stoprocentně docílit. Nicméně, je v jeho knize mnohem více informací o myšlenkách jednotlivých členů hnutí a jednotlivých krocích, které později ve svém důsledku vedly k samostatnosti země.

Ve druhé části své práce, tj. zpracovanost problematiky před rokem 1989 jsem na tom s materiálem (ve smyslu odborné literatury) nebyla o nic lépe. Před listopadem se sice historici o dekolonizaci zajímali, ale konkrétně Angola byla spíše na okraji jejich zájmu. Hlavní důraz byl kladen na získání samostatnosti francouzských nebo anglických kolonií. Tak jak bylo Portugalsko z hlediska světových dějin

¹ Česky: boj za nezávislost

² Česky: Angola, Příspěvek ke studiu geneze moderního angolského nacionalismu, mezi léty 1950 a 1964

marginalizované, týkalo se to samé i jeho kolonií.

Zde jsem tedy vycházela především z prací V. Sojáka v dílech, *Mezinárodní vztahy naší doby* (1976), *Svět po druhé světové válce* (1962). Tato díla jsou z pochopitelných důvodů velmi jednostranně zaměřena, ale z důvodu povahy tématu mé práce, velmi dobře použitelná jako důkazní materiál, který podporoval antikoloniální a antiimperiální propagandu.

Dále jsem objevila knihu *Salazarovo Portugalsko* Petera Freyra a Paricie McGowan Pinheirové, která vyšla v Londýně roku 1961, bezprostředně po vypuknutí osvobozenického boje v Angole a má tedy zajímavou až reportážní výpovědní hodnotu. Ovšem do češtiny byla přeložena ze španělské verze vydané v Paříži. U nás kniha vyšla v roce 1965. Zdá se, že autoři byli příslušníci levice, ale ne příliš radikální. Šlo jim spíše o podání obrazu Portugalska a jeho kolonií ve 20. století, kritiku salazarovské politiky a samotného Salazara.

1. část – zpracování nejnovější literatury

Tato část je rozdělena do šesti kapitol a věnuje se shrnutí nejnovějších poznatků o dějinách Angoly. V textu jsou informace o této zemi už v době zámořských objevů, prvním setkání místního obyvatelstva s Portugalci a základního etnického a jazykového rozdělení Angolanů.

Důraz je kladen na dějiny od konce 19. století, ale především od začátku 20. století, které směřují k rodícímu se národnímu uvědomění, jež se na začátku 60. let 20. století změnil na ozbrojený boj za samostatnost.

Vzhledem k tomu, že toto téma není v české literatuře podrobně zpracované, nebylo jednoduché vytvořit stručný přehled vývoje angolského nacionalismu vedoucí k vzniku koloniálního konfliktu mezi Portugalskem a Angolou. V zahraniční literatuře je informací dostatek, ale v současnosti neexistuje syntéza této části dějin, která by se mohla použít jako objektivní materiál. Tudíž jsem tuto část vypracovala sama a musela jsem ji omezit pouze na hlavní momenty vývoje angolských dějin ve vybraném období.

Národněosvobozené hnutí vzniklo do začátku 60. let nespočet. V mé diplomové práci je tento počet značně omezen kvůli rozsahu práce a proto je důraz kladen pouze na hnutí, která v budoucnu vedla k vytvoření dvou hlavních hnutí, která se střetla na počátku koloniálního konfliktu. Jsou to MPLA a UPA.

Osobnost Salazara a jeho politika je neopominutelná, proto v průběhu celé první části je konfrontována Salazarova politika se snahami a jednáním národněosvobozených hnutí.

©ghiapereira

Ilustrace 1: Mapa Angoly - regiony

1. Počátek 20. století do konce 2. světové války

1.1. Tři hlavní etnické skupiny

Angola je velmi rozlehlá země a také etnicky velmi rozmanitá. Na severu sousedící s Demokratickou republikou Kongo, na východě se Zambií a na jihu s Namibií. Na jejím území se nacházejí různé etnické skupiny, ve své většině náležející k populaci Bantu. Tuto velkou skupinu obyvatel Angoly můžeme rozdělit na tři hlavní skupiny podle jazykové příslušnosti.

Nejpočetnější etnickou skupinou jsou Ovimbundu, dále M'Bundu a třetí, co do počtu obyvatel, Bakongo. Tyto tři skupiny představují přibližně 75% populace, která zabírá ekonomicky důležité regiony. První dvě skupiny je možné označit za angolskou populaci, naproti tomu příslušníci kmene Bakongo byli součástí velkého Konžského království, které se v minulosti rozprostíralo na území bývalého francouzského Konga, bývalého belgického Konga a na severu Angoly.

Příslušníci kmene Ovimbundu svým rozšířením tvořili jakýsi most mezi obyvateli pobřeží a těch, co žijí ve vnitrozemí. Tento kmen se právě vlivem svého geografického umístění setkal s přímou portugalskou kolonizací až na počátku 20. století.

Kmen M'Bundu, který má historicky nejdelší zkušenost s Portugalci, se nacházel především na N'golském pobřeží (okolí Luandského zálivu). Ovšem Portugalci ho postupně zatlačovali dál do vnitrozemí, kde postupně vzniklo několik království (hlavně Matamba a Kassange). Díky své velmi vyspělé politické a sociální struktuře se právě příslušníci tohoto pobřežního kmene stali zárodkem luandské buržoazie.

Portugalská přítomnost během třech století se stala příčinou destrukce africké společnosti. Největší vliv na její zničení měl bezpochyby obchod s otroky. Nejvíce se to dotklo populací žijících na západním pobřeží, jehož důsledkem bylo vylidňování prostoru, chudoba a nakonec submise obyvatelstva. Ze tří hlavních

etnik toto zasáhlo především království Bakongo a M'Bundu žijící na pobřeží. Království M'Bundu žijící ve vnitrozemí a kmeny Ovimbundu to prakticky minulo a až do počátku 20. století si dokázali udržet své původní sociální a politické struktury.

1.2. Formace národní buržoazie - počátek intelektuálního hnutí na počátku 20. století

Portugalský vliv působil hlavně do poloviny 20. století v oblasti Luandy a ve směru z Kwanzy až do Malange na jedné straně a na druhé v Benguele a podél železnice. Jelikož ženy s portugalskými kolóny takřka necestovaly do Angoly, Portugalci byli nuceni uzavírat svazky s místními ženami, čímž pádem mísení ras bylo nevyhnutelné.

Kolóni, kteří cestovali a obchodovali ve vnitrozemí, se obklopovali potomky míšenců. Tito míšenci a také černoši, kteří postupně získávali společenské, kulturní a také ekonomické hodnoty velmi blízké portugalským, se měli stát „civilizovanou“ skupinou, tzv. *assimilados*³. Tito lidé obsazovali místa v administrativě, v církvi nebo v obchodě, protože se jim na rozdíl od ostatních dostalo alespoň nějakého spálená vzdělání (uměli číst a psát). Tato společnost se dále diferencovala tím, že tito míšenci pak vdávali své dcery s bílými kolóny a dále své syny posílali na studia, nejprve v Luandě pak na portugalské univerzity.

Z této nové vrstvy s vyšší společenskou, kulturní a ekonomickou úrovní, která je označována jako angolská buržoazie nebo intelektuální elita, vzešly na přelomu 19. a 20. století první záchvěvy angolského nacionalismu. Novinář José Fontes Pereira, který přispíval do tisku jak v Luandě tak v Lisabonu a kritizoval koloniální administrativu, byl první, kdo vyslovil myšlenku „angolské národnosti“.

³ Mužští potomci bílých mužů a angolských žen, kteří díky postavení a rasové příslušnosti svých otců měli přístup ke vzdělání, v mnoha případech i univerzitnímu, se stali páteří nacionalistických hnutí požadujících samostatnost Angoly.

1.3. Počátky národního hnutí v 50. letech 20. st

Vznik republiky v roce 1910 umožnil zakládat různé africké spolky, ze kterých nejznámější je Junta de Defesa dos Direitos de África (JDDA) založená v roce 1912 v Lisabonu skupinou studentů ve většině případů ze Svatého Tomáše. Kapverd a Angoly. Tato skupina se nechala inspirovat myšlenkami amerických černochů a chtěla vytvořit pan-africký kongres, což se nezdařilo.

V době po I. světové válce Portugalskem zmítala velká politická nestabilita (během 7 let se v čele státu vystříдалo 16 vlád), kterou ukončil vojenský převrat 28. května 1926 a znamenal konec I. republiky a začátek vojenské diktatury, která měla trvat příštích 48 let.

Salazara, univerzitního učitele z Coimby, povolali do vlády a nabídli mu post ministra financí. Salazar ovšem požadoval ve svém novém úřadě neomezené kompetence, s čímž vedení nesouhlasilo, a proto po 16 dnech ve funkci ministra financí podal demisi. Vrátil se do Coimby a vyčkával na svou další příležitost. Netrvalo dlouho.

25. března 1928 byl do úřadu prezidenta jmenován Óscar Carmona (v této pozici setrval až do roku 1951). Vicente Freitas⁴ na popud Carmony opět oslovil Salazara s nabídkou postu ministra financí. 14. května mělo Portugalsko nového ministra financí. Tentokrát mu byly odsouhlaseny všechny požadavky bezvýhradně. Při té příležitosti se vyjádřil: „ *Velmi dobře vím, co chci a kam směřuji, ale nežádejte ode mě, abych toho docílil v několika málo měsících.*“

V roce 1932 ho prezident Carmona jmenoval předsedou rady (O prezident do Conselho - což je ekvivalent našeho ministerského předsedy nebo premiéra), aniž by opustil post ministra financí. V této konstelaci, kdy se v Salazarových rukách setkaly dvě nejdůležitější funkce, mohl pomýšlet na realizaci Estado Novo (Nový stát) a celé nové éry v dějinách Portugalska. Sám Salazar o něm v jeho počátcích mluvil jako o „diktatuře rozumu a inteligence“⁵. To byl začátek Salazarovi politiky, se kterým se také začal radikalizovat postoj angolských elit.

Na začátku 20. let byla v Lisabonu vytvořena dvě sdružení, která dále předurčovala dění v Angole. První byla Africká liga (Liga Africana), která měla spíše liberální

⁴ 1. „premier“ vlády, kterou jmenoval Carmona.

⁵ A ditadura da razão e da inteligência.

postoj a je možné ji považovat za pokračovatelku JDDA. Druhou byla Národní africká strana (Partido Nacional Africano – PNA), která ve svých myšlenkách byla mnohem radikálnější a chtěla mimo jiné změnit ústavu Portugalska ve smyslu konfederace afrického lidu.

1.4. Koloniální akt

V roce 1930 Salazar veřejně vyhlásil *Kolonální akt* (dekret číslo 18570 z 8. července), který nahradil článek V portugalské ústavy z roku 1911 a později, v roce 1933, byl včleněn do stávající ústavy.

Tento zákon prohlašoval ve své preambuli poslání uskutečnit „*jednoduše řečeno kolonializaci s rozšířením naší rasy*“. Ve svém druhém článku sliboval být „*organickou podstatou Portugalského národa a naplnit historickou funkci vlastnit a kolonizovat zámořská teritoria a civilizovat domorodé obyvatelstvo*“.

Salazar v roce 1933 prohlásil: „*Musíme čím dál tím účinněji a lépe organizovat ochranu podřadných ras*“.⁶ V roce 1957 opakoval: „*My si myslíme (rozuměj Portugalský národ), že existují rasy dekadentní, zaostalé a právě my si dáváme za úkol povolat je k civilizaci*“.⁷

Pokud se na tato tvrzení podíváme lépe, neunikne nám silné ovlivnění Darwinovu teorií o rasách, která rasy hierarchizuje na méněcenné, podřadné a na ty, které jsou odsouzené k vymření.⁸

⁶ Antonio de Oliveira Salazar, *Discursos (1928-1934)*, str. 237

⁷ Antonio de Oliveira Salazar, „Discurso na rádio, 1 de Novembro de 1957“, A.Ehnmark a P.Wastberg, *Angola and Mozambique*, str. 41

⁸ Quammen, D., *Charles Darwin, On the Origin of Species*, Sterling, New York 2008

2. Po roce 1945

Kořeny národního uvědomění se v Angole vyvíjely takřka od počátku, kdy byla kolonizovaná Portugalci a africké kmeny proti nim povstávaly. Tyto boje se datují od roku 1575, kdy byl Ngolou Kiluanjem zastaven vpád pod vedením Portugalce Novaise. Od tohoto data následovaly v průběhu dějin Angoly další boje. „Ovšem vztahy mezi vykořisťovateli a vykořisťovanými se vyvíjely. Vykořisťovatelé se stávali většími vykořisťovateli a dokázali čím dál tím lépe vykořisťovat. Zatímco vykořisťovaní byli stále více vykořisťováni a dokázali se bránit a bojovat čím dál tím lépe.“⁹

2.1. Dekolonizace hlavních koloniálních mocností

Doba po druhé světové válce zásadně ovlivnila vztahy tří hlavních etnik a Portugalců v Angole a v poválečném období se dále rozvíjela. Od počátku 20. století nesouhlas s koloniálními praktikami a prvotní náznaky a ideje nacionalistického hnutí byly v rukou angolské elity, tzv. assimilados. Sdružení, která vznikala ve 30. letech byla následovníky těchto průkopníků. Ovšem na vyzrálá hnutí, která z těchto vykryštovala bylo potřeba počkat až do začátku 50. let 20. století. V této době už národní hnutí měla svou vnitřní strukturu a politický program a jasně formulované požadavky.

Konec druhé světové války lze označit jako počátek krize kolonialismu, který vedl k postupnému získávání nezávislosti zemí v Africe a Asii.

Výsledky války byly pro hlavní koloniální mocnosti (Francii a Velkou Británii) stejně jako pro celý zbytek Evropy devastující. Zbývalo tedy mnohem méně sil na politickou a ekonomickou správu koloniálních impérií. Tato skutečnost vytvořila prostor vynořujícím se zárodkům národněosvobozeneckých snah na závislých

⁹ Messiant, Ch., Angola colonial – Histoire et Société, Les Premises du Mouvement Nationaliste, Paris 2005, str. 171

územích, které měly na svědomí ve většině případů intelektuální elity. Reprezentanti těchto elit velmi často začali definovat své nacionalistické požadavky na nezávislost už v meziválečném období.

Nezřídka se jim dostalo univerzitního vzdělání v Evropě a při té příležitosti navázali kontakty s ostatními představiteli národněosvobozeneckých hnutí. Především jim pobyt v cizině a tyto kontakty umožňovaly si připravit půdu pro následný osvobozovací proces.

Další vývoj po druhé světové válce nasvědčoval tomu, že přijdou velké změny v kolonizovaných oblastech. To se potvrdilo několik let po skončení války, kdy vyhlásila nezávislost Indie, Čína a Indočína. Tyto akce se staly rozbuškou masového boje za svobodu především v Africe. Tohoto vzoru se chopila severní Afrika a Francie musela v roce 1956 uznat samostatnost Maroka a Tuniska, později také Alžírsko.

Rok 1960 byl v důsledku uskutečněných nároků na nezávislost nazván „Rok Afriky“. V tomto roce získalo nezávislost 18 afrických zemí.

Pouze Portugalsko nechce nic slevit ze svých koloniálních držav a se vši urputností je brání.

2.2. Salazar a Studená válka

Nová odborná literatura se shoduje na tom, že se kromě dekolonizace se v této době začínal vyostřovat antagonismus mezi SSSR a USA, který vyústil ve Studenou válku. Svět se rozdělil na dvě hlavní sféry politického a vojenského vlivu. Jedním pólem byl blok socialistických zemí vedených Sovětským svazem a druhým tzv. západní demokratický blok v čele s USA, do kterého patřilo i Portugalsko.

Od konce druhé světové války se tlak ze strany USA na Portugalsko stupňoval a směřoval k tomu, aby se Portugalsko vzdalo svých koloniálních držav. Severoamerická vláda kladla důraz na svou pozici tradičního antikolonialismu a navíc zdůraznila, že Afrika je pro tak malou a ekonomicky nerozvinutou zemi příliš velkou přítěží.

Salazar se snažil diplomaticky balancovat. Aby si zajistil přízeň USA a vyhnul se

konfliktům na půdě OSN. Na poslední chvíli povolil Spojencům používat vojenskou základnu na Azorských ostrovech. Kromě toho se Portugalsko v roce 1949 stalo jedním ze zakládajících členů Severoatlantické aliance (NATO). Tyto dvě akce byly velmi důležité trumfy v rukou Salazara, které mohl použít pro ochranu svého zámořského impéria proti USA.

Salazarova politická strategie, která neuznávala právo na sebeurčení národů, se musela konfrontovat nejen s dvěma hlavními mocnostmi, USA a SSSR, ale také s právě vytvořeným blokem Třetího světa.

2.3. Salazar se nechce vzdát

V roce 1951 je výraz „kolonie“ v portugalské ústavě nahrazen slovem „zámořské území“. Tato změna není náhodná, ale jedná se o politické potvrzení integrace portugalské Afriky k metropoli naproti mínění těch, jako např. Marcello Caetano, kteří na konci 40. let obhajovali naopak větší decentralizaci impéria.

V roce 1954 byl změněn statut pro obyvatele Afriky. Estatuto dos indígenas das províncias da Guiné, Angola e Mocambique a zdál se být více liberální, ale přesto je definován takto: „jednotlivci černé rasy nebo jejich potomci, kteří se narodili nebo dlouhodobě žili na těchto územích a ještě nezískali vzdělání, společenské a osobní návyky, bez kterých na ně není možné aplikovat veřejné a osobní právo portugalských obyvatel.“¹⁰

Statistiky ukazují, že možnost asimilace byla více proklamovaná než reálná. V roce 1960 „assimilados“ představují méně než 1% z 5 milionů obyvatel Angoly.

Konec druhé světové války vytvořil hlavní výchozí bod pro Salazarův Nový stát (Estado Novo) a jeho koloniální politiku. Mezinárodní tlak nutil Portugalsko vytvořit nové nástroje politiky, jejichž skutečným cílem mělo být udržení svých držav v Africe (a také na dalších kontinentech).

¹⁰ René Pélissier, *La colonie du minotaure : nationalismes et revoltes en Angola*, Orgeval 1978, str. 76.

2.4. Metody portugalského kolonialismu

Portugalsko, aby bylo mezi ostatními evropskými státy konkurenceschopné využívalo svých kolonií. Tato země svou velikostí ale především nízkým počtem obyvatel, nebyla schopna pokrýt své potřeby na obsazování pracovních míst, jak v administrativě, tak manuálních pracích. Z tohoto důvodu využívala práci domorodců, kterých bylo k dispozici dostatek a navíc se jednalo o velmi levnou pracovní sílu. Angolané navíc mohli být k práci nuceni, protože byl v platnosti zákon z roku 1899, kde se píše, že domorodci mají povinnost práci zvyšovat své sociální podmínky, a pokud tak nečiní, stát má právo donutit je tuto povinnost plnit. Angolané ve velmi omezených případech měli možnost se vyhnout práci. Velmi často volili útěk do okolních zemí. Počítá se, že do okolních zemí do roku 1961 mohlo uniknout sto až dvě stě tisíc Angolanů.¹¹ V těchto zemích pak velká část emigrantů tvořila gerilová vojska v různých uskupeních jako UPNA, UPA, MPLA, k jejich podrobnějšímu rozboru se dostaneme dál v této práci v kapitolách 3, 4 a 6.

¹¹ Rocha, E. Angola, Lisboa 2009, str. 69

3. Boj proti kolonialismu – formace hnutí legálních hnutí

V roce 1926, konečně padl republikánský režim. Nový ministr financí António Oliveira de Salazar, který dočasně zastával i funkci ministra kolonií, velmi rychle pochopil, že pro vzpruhu portugalské ekonomiky bude muset mnohem lépe využívat africké prostředky. Mýtus o velikosti a důležitosti zámořského impéria se stal hlavním pilířem jeho politiky a nacionalistické převýchovy národa. Především obrátil pozornost investorů i zahraniční veřejnosti k na nerostné suroviny bohaté Angole.

Už v roce 1926 vznikla Angolská banka, prodloužila se železniční trať a lépe propojila zemi. V neposlední řadě byl upraven zákoník práce pro domorodce z roku, který sice zlepšil mzdy a péči o zdraví, ale zároveň citelně utvrdil pracovní nasazení. Rokem 1928 také začal program bělošské imigrace do Angoly a s ním spojené pěstování kávy a nová správa plantáží. Tímto se Angolané dostávali stále více do područí Portugalců.

Konečně se změnou měny z escuda na angolar a s tím spojené zvýšení daní zapříčinil znatelné nepokoje ve městech a na venkově. Tentokrát poprvé Angolané překročili limity lokálního tribalismu a začali se formovat do víceméně celoangolských hnutí.

3.1. Legální africká sdružení v Angole

Od roku 1929 se hovořilo o dvou sdruženích, která vznikla na jihu Angoly, Národní africká liga (Liga nacional africana) a Africké grémium (Gremio africano), které se později změnilo na Asociaci lidu Angoly (Associação dos naturais de Angola - ANANGOLA). Tyto organizace dovozovaly některým afričanům z měst, především z Luandy, rozvinout práci na organizaci mas a rozšiřovat osvětové myšlenky. Ovšem v asociacích docházelo k názorovým střetům a nakonec vykrytalizoval do dvou hlavních proudů. První měl tendenci spíše reformní a snažil se o legální boj a

druhý byl spíše revoluční, který žádal razantnější akce proti útlaku. Tento druhý proud, chtěl právě v zájmu boje utvořit celoangolskou základnu a působit tak na celé masy. V obou těchto tendencích se nepřestávaly projevovat neshody. Zatímco reformisté se dostávali postupně do izolace a následně byli absorbováni koloniální administrativou (pro svou neprůraznost), revoluční křídlo se dostalo do popředí. Jenže bylo pro ně stále horší používat prostředky legálního boje a koloniální represe stoupala, byli nuceni stále víc pracovat ilegálně.

Ačkoliv v této fázi hnutí ještě nebyla úplně připravena na ilegální boj. Od 50. let se začala objevovat nová hnutí.

3.2. Sdružení Angolanů v Portugalsku od 50. let 20. st

3.2.1. Casa dos estudantes do Imperio

Afričtí studenti sympatizovali s antisalazarovským odporem, který získal na síle na konci 40. let. Jednou z charakteristik nacionalistických hnutí v portugalských koloniích bylo zrození různých státem povolených asociací jako MUD (Movimento de Unidade Democrática, Hnutí za demokratickou jednotu) a to především její část pro mládež (o MUD – Juvenil). Zde se můžeme setkat s muži z portugalských kolonií, kteří přicestovali do Portugalska mezi léty 1948 – 50 na studia. Mezi nimi můžeme najít Amílcaru Cabra, Agostinha Neta a další.

V období kdy docházelo k dekolonizaci severní Afriky se v Portugalsku zformovali afričtí studenti z celého portugalského impéria a založili centrum Casa dos Estudantes do Império.

Paralelně s politickým bojem se afričtí studenti spojili, aby objevili svou kulturní identitu a začali ji bránit. Na africké intelektuály v Lisabonu měla velký vliv publikace *Antologia de poesia negro-africana*, zorganizovaná Leopoldem Sedar Sengorem, stejně jako pařížský časopis *Présence Africaine*. Přímou v Angole básník Viriato da Cruz začal v roce 1948 s hnutím *Vamos descobrir Angola*, které čerpalo ze zkušeností mestických intelektuálů, kteří na konci 19.století povstali proti

životním podmínkám domorodců. Agostinho Neto vydává své básně v časopisu *Mensagem*, který byl po prvním vyšlém čísle zakázán.

Muži, kteří stáli u zrodu CEI jsou nazýváni „Os Velhos“. Tito se postupně odklonili od CEI nebo ho navštěvovali jen sporadicky a dali přednost Clubu Marítimo, který se od CEI odlišoval především svou militantností.

3.3.2. Centro dos Estudos Africanos

Někteří afričtí studenti se shromažďovali neformálně mimo CEI od začátku 50. let, konkrétně od října 1951 do konce roku 1954. Schůzky se ustálily v literární kavárně rodiny Espírito Santo. Tento salon se stal místem diskuzí a výměny kulturních či politických myšlenek. Časem se ustálil název Centro dos Estudos Africanos. Nezůstává bez zajímavosti, že v této době, ve 40. a 50. letech, podobná uskupení vznikala i v USA a v Evropě. Jedno z nich vedl například L.S. Sengor v Paříži.

4. Boj proti kolonialismu – formace nelegálních hnutí

4.1. Centrum v Luandě 1955 – 1959

4.1.1. PCA

Roky 1955 a 1956 znamenaly přelom v nacionálním smýšlení Angolanů. Podle Carlose Pacheca¹² nejradikálnější skupiny, marxistického přesvědčení v čele s Viriatem da Cruz, 12. listopadu 1955 vytvořily v Luandě Komunistickou stranu Angoly. Tato strana byla z počátku ovlivněna myšlenkami přicházejícími z Brazílie a také z Portugalska přes Komunistickou stranu Portugalska, odkud dostávali časopisy *Avante* a *O Militante*.

4.1.2. PLUAA

PCA kvůli svému zaměření a hlavně názvu zažívala složitou situaci. Komunismus byl státem zakázán a pomocí PIDE členové komunistické strany pronásledováni a zadržováni. Z těchto důvodů měla PCA velmi krátkou životnost.

Rok po založení PCA vzniklo z podnětu Viriata da Cruz nové uskupení s názvem Partido de Luta Unida de Africanos de Angola (PLUAA). PLUAA se stala novým hánem pro komunistické idee.

Zřejmě největší zásluhou tohoto hnutí bylo vydání *Manifestu* v roce 1956, který vyzýval Angolany, aby utvořili širokou základnu pro národní boj za svobodu Angoly. *Manifest* vytvořený Viriatem da Cruz znamenal začátek moderního angolského nacionalistického hnutí, jehož myšlenky přejala v budoucnu MPLA.

¹² Pacheco, Carlos. MPLA, um nascimento polémico, Vega, Lisboa 1997, str. 63-65

4.2. Pařížská skupina

Angolští studenti, kteří odjeli v půlce 50. let studovat do Francie, vytvořili tzv. Pařížskou skupinu, ke které se později přidal I. J. Pinto de Andrade a Viriato da Cruz.

Načerpali zde nové vědomosti o marxismu, pořádali přednášky a diskuze o koloniálním útlaku Angoly Portugalci a také o pokračujícím portugalském fašismu. Při té příležitosti se jim podařilo navázat různé politické a kulturní kontakty (účast na konferenci Spisovatelé Afriky) a navštívit Čínu. V Číně se poprvé setkali s revolucí a byli silně ovlivněni extrémní levicí.

4.3. Nacionalistické hnutí v Portugalsku

4.3.1. MAC

V průběhu roku 1957 nacionalistické hnutí pochopilo nutnost uvědomit si svou „africanidade“ díky důležité literární činnosti „*O ano do verbo*“¹³ a začalo se mobilizovat a sdružovat do různých politických stran, které byly ovšem nezávislé na protifašistické opozici.

Prvním krokem k založení MAC¹⁴ bylo listopadové setkání v roce 1957 v Paříži (tzv. Pařížská skupina), jehož se účastnili Mario de Andrade z Angoly, Amílcar Cabral z Guiné Bissau, Marcelino dos Santos z Mozambiku a Guilherme de Espirito Santo ze Sao Tomé. Během této schůzky se bavili o situaci v koloniích, o možnostech boje. Výsledkem schůzky se stala dohoda o založení hnutí, které by zahrnovalo aktivní nacionalisty ze všech kolonií žijící v Evropě.

Kromě Francie se velká protikoloniální centra nacházela mimo kolonie v Portugalsku a to v Námořnickém klubu a v Domě studentů impéria (CEI). Většina členů těchto hnutí později vytvořila struktury MPLA. Studentům, kteří se angažovali politicky, byla Cabralem nabídnuta možnost vytvoření projektu MAC.

¹³ Česky: Rok slova

¹⁴ Movimento anticolonialista

Hlavním úkolem tohoto hnutí bylo informovat, studenty, pracující, portugalské intelektuální skupiny a mládež o situaci v koloniích a také zajistit hladkou komunikaci s Luandou a Bissau přes námořníky. Nemohli používat oficiální portugalský tisk a proto založili vlastní ilegální periodikum *O Avante*,¹⁵ ve kterém vycházely články o využívání portugalských kolonií a o represáliích, které musela snášet africká populace.

Toto hnutí mělo kontakty na Pařížskou skupinu a také na centra, která se nacházela v Belgii a v Německu. V těchto zemích jako svou tribunu využívalo místní levicový tisk jako např. *Le Gauche* nebo *Democratie nouvelle*.

Hnutí, aby se vyhnulo pronásledování PIDE, domlouvalo se pouze ústně a díky tomu se jim podařilo, že až do roku 1960 v archivech PIDE o něm není jediný záznam.¹⁶

Jednalo se zatím pouze o mnohonárodnostní hnutí, které zastupovalo všechny portugalské kolonie. Z globálního hlediska se MAC podařilo informovat veřejnost o událostech v koloniích. Díky tomuto hnutí se informace z kolonií dostaly do povědomí světové veřejnosti a tisku. V případě Angoly získalo své pokračovatele ve studentech, kteří založili Hnutí angolských studentů, čímž antikoloniální boj získal nové možnosti a metody. Základna informovanosti už byla položena.

4.3.2. Hnutí angolských studentů (MEA)¹⁷

V roce 1958 Portugalsko žilo prezidentskými volbami, které skončily porážkou Humberta Delgada. Dva týdny poté došlo k pokusu o antifašistický převrat. Také v Luandě sílily nacionální myšlenky kolem hnutí MIA, skupiny vedené Ilídiem Machadem a také kolem skupin napojených na UPA.

Po několika schůzkách a výměně kontaktů politicky zaměřených studentů, vzniklo na počátku roku 1959 ilegální studentské angolské hnutí. V Lisabonu toto hnutí sdružovalo studenty z CEI, jednoho mladého reprezentanta protestantů a reprezentanta námořnictva.

Hnutí se jednoduše charakterizovalo skutečností, že konečně vytvořilo národní

¹⁵ Cabrita Mateus, *Luta pela Independência – Formacao das elites fundadoras FRELIMO, MPLA e PAIGC*, 1999

¹⁶ Edmundo Rocha, *Angola*, Lisboa 2009, str. 120

¹⁷ *O Movimento dos Estudantes Angolanos*

hnutí (na rozdíl od MAC, které ještě bylo mnohonárodností) pouze s účastí Angolanů. Hnutí spojovalo studenty z CEI, pracující u námořnictva a distancovalo se od portugalské opozice.

4.4. Centrum v Luandě 1959-1961

4.4.1. Prostředí v Luandě

Rok 1959 se stal „dobou pamfletů“. Jednotlivá malá či velká, stará nebo nově vzniklá hnutí začala rozšiřovat informace o své činnosti a plánech právě pomocí letáků. Tato skutečnost nejen, že vyvolala zájem mezi Angolany, ale také přitáhla zájem PIDE.

Ta od března do června udělala zátah proti teroristům, jak byli tito Salazarem nazýváni. Postupně zatkla na 50 nacionalistů. Nacionalisté byli nakonec postaveni před soud a rozděleni do čtyř samostatných procesů. Tato událost vešla do dějin pod názvem „Proces s padesáti“. Tresty byly různé, například vyhnání do exilu.

4.5. Centrum v emigraci v Belgickém Kongu

4.5.1. UPNA

Na severu Angoly, kmen protestantsky zaměřených Bakongů ze S. Salvadoru spolu s emigranty z Konga (viz Kapitola 1- Konžské království) také původem Bakongové se v roce 1957 sdružili do Svazu obyvatel severní Angoly (UPNA). Svaz řídil Barros Nekaka. Jednalo se o sdružení svépomoci spíše etnoregionálního charakteru, které ale vykazovalo velkou soudržnost a vnitřní dynamiku. Původně toto sdružení fungovalo společně s hnutím ABAKO, které bojovalo za znovuzrození bývalého Konžského království. Postupem času se osamostatnilo zcela, což mělo za

následek rivalitu mezi oběma hnutími.

Za podpory Amerického komitě pro Afriku (ACOA), se hnutí rychle rozšiřuje a mělo mnohem ctižádostivější cíle. Počátkem roku tento vývoj vyvrcholil tím, že hnutí se začalo orientovat na osvobození celé Angoly a nejen severu, původně náležejícímu ke Konžskému království. Výsledkem nové orientace hnutí, bylo vyslání Holdena Roberta na Pan-africkou konferenci do Ghany, kde měl být chápán jako zástupce Angoly.

4.5.2. UPA

Kontakt Holdena s ostatními africkými elitami velmi poznamenal jeho politické uvažování. Zjistil, že obnova monarchie je v nastalé době zastaralá, a pokud hnutí bude chtít úspěšně pokračovat, musí se při získávání samostatnosti pro Angolu vydat spíše po demokraticko-republikánské linii. Takže UPNA se mění na celoangolský Svaz obyvatel Angoly s vlivem protestantských misionářů, ACOA a afrických vůdců, např. Lumumby.

Přibližně dva roky UPA žila v ilegalitě až do vyhlášení samostatnosti Belgického Konga. Program UPA byl vyhlášen pár dní po vyhlášení samostatnosti Konga:

1. Rozvinout porozumění, pochopení a sounáležitost mezi obyvateli v Kongu.
2. Rozvinout vlastenecké a nacionalistické citění.
3. Bojovat za samostatnost Angoly.
4. Přispět k africké jednotě.¹⁸

UPA byla podporována bakonžskou elitou hlavně z Leopoldvillu, z Matadi a ze Sv. Salvadoru. Pokračoval přítok financí od protestantských kruhů a od ACOA a od CIO (central sindical americana). Ačkoliv UPA měla oficiální sídlo v Kongu v myšlenky a plány hnutí se díky této podpoře posílené přispěním bakonžských obchodníků v Luandě velmi rychle rozšiřovaly po Angole. Holden Roberto dokonce vydával ve čtyřech jazycích (francouzština, portugalská, kimbundu a kikongo) periodikum *A Voz da Nacao Angolana*, jehož byl i vydavatelem. Přes *Rádio Léopoldville* i vysílal.

V září roku 1960 Holden Roberto odjíždí do New Yorku na XV. zasedání rady

¹⁸ Edmundo Rocha, Angola, Lisboa 2009, str. 138-139

OSN., kde získá nové kontakty mezi afro-asijskými delegáty a socialistickými zeměmi.

V tomto čase, který trávil v USA, se hlavní vůdci dohodli na mírovém osvobození Angoly pomocí vyjednávání. Tento způsob by jim dovolil být v kontaktu s Portugalci.

Po návratu Holdena z USA, který přijel s naprosto jinou představou osvobozeneckého boje a to boje ozbrojeného, se UPA dostane do krize a hrozí ji zánik, jejímž výsledkem je odpojení jedné frakce pod názvem Hnutí pro obranu angolských zájmů (MDIA). Odpojením této skupiny se zachoval původní ráz UPA, který prosazoval ozbrojený boj za osamostatnění země.

Mezitím se vliv UPA v letech 1959-1960 postupně rozšířil nejen v konžské oblasti, ale také severovýchodě Angoly a dále došel až do samotné Luandy. Na území Angoly se začaly objevovat různé letáky a pamflety protikoloniálně zaměřené. Tyto pamflety, často podepsané právě hnutím UPA, jsou často protestantsky orientované.¹⁹ Pamflety se orientovaly na nuceně pracující, vůdce mládeže, černochoy a mestice, tzv. assimilados.²⁰ Hlavně zpočátku (1959-1960) ale velmi výrazně rozlišovaly mezi černochem a mulatem a silně útočily na společenské pozice mulatů. Tato skutečnost vyústila v rasovou diskriminaci mulatů, jakožto osob postavených výše na společenském žebříčku.²¹ Tito byli gramotní na rozdíl od angolské černé populace.

U angolského obyvatelstva to vyvolalo vlnu nedůvěry a nepřátelství vůči mulatům. Tento problém se neustále stupňovala a nakonec vykrytalizoval jako jeden z hlavních konfliktů mezi UPA a MPLA. MPLA tedy byla obviňovaná, že je to „strana intelektuálů, mesticů a synů bílých.“²²

V Evropě UPA si získal sympatie díky Angolanovi Jonasu Savimbimu, žijícímu toho času ve Švýcarsku. On navázal kontakty se západním světem, které se potom stanou základem pro financování ozbrojeného boje UPA.

Zde vidíme, kdy dochází k opačným orientacím obou hlavních hnutí. UPA se orientuje na západní mocnosti, mezi nimi pak hlavně USA, kdežto MPLA se naopak

¹⁹ Portugalci byli tradičně masivní širitelé katolické církve v Angole a z toho důvodu se drtivá většina hnutí proti katolicismu vyhraňuje a jsou členy protestantské církve, která má kořeny v protestantských misích z konce 19. století a po dobu 20. století.

²⁰ Edmundo Rocha, Angola, Dinalivro, Lisboa 2009, str. 141

²¹ Edmundo Rocha, Angola, Dinalivro, Lisboa 2009, str. 141

²² René Pelissier, La Colonie du Minotaure, str. 261

obrací na východ a směřuje k levicovým myšlenkám podporované marxistickým učením.

Nicméně je nutno dodat, že právě UPA představovala pro světový tisk hlavní sílu v boji proti kolonialismu v Angole nebo alespoň na začátku konfliktu, protože dokázala komunikovat masově s angolským obyvatelstvem (byť značně brutálně), za což zřejmě vděčí charismatu svého vůdce Holden Roberta a v neposlední řadě disponovala mediální podporou západního světa.

4.6. MPLA

V roce 1959 se několik Angolanů rozhodlo vytvořit hnutí, které by mělo za úkol distribuci letáků. Toto hnutí se jmenovalo MINA – O Movimento para a Independencia Nacional de Angola. Toto hnutí zpočátku fungovalo ve spojení s UPA, protože některé letáky byly podepsány MINA-UPA. Jenže po konferenci v roce 1960 v Tunisu, byl Agostinho Neto přizván do MINA ke spolupráci. V červnu 1960 Neto, Lara e da Cruz změnili jméno MINA na MPLA. Vůdčí osobností „nového hnutí“ se stal Agostinho Neto.

Hnutí nemělo čas vytvořit svou akční strukturu, protože Neto byl v Luandě zatčen a deportován spolu s ostatními na Kapverdské ostrovy. Při tomto zásahu se PIDE podařilo pozatýkat nejen členy nově založené MPLA, ale také skupiny napojené na UPA.

Tyto represe ale nezabránily útokům na vězení v Luandě 4. února 1961 a ozbrojenému povstání 15. března téhož roku.

5. Boj za samostatnost v zahraničí

Tato kapitola pojednává o centrech, které Angolané vytvořily v zahraničí, aby mohli využívat ve svůj prospěch znalosti ostatních nacionalistů a především, aby se jim podařilo uniknout z dosahu PIDE.

Zahraníční odborníci se shodují, že doba, kterou vůdci jednotlivých hnutí strávili v zahraničí byla nezbytným, ale také logickým předstupněm úspěšného počátku války proti portugalskému kolonialismu. Členi hnutí navázali nejen ideové vztahy s vůdci podobných hnutí v jiných zemích, ale především se jim podařilo zajistit financování svých hnutí. To byla hlavní podmínka pro počátek celého konfliktu.

5.1. Boj za samostatnost na politickém poli

Boj portugalských kolonií za svobodu se ve svých počátcích vyznačoval jistou spontánností a improvizací, což vedlo v Africe k častým střetům členů hnutí s PIDE.

Až teprve od pan-africké konference v Tunisu došlo k zásadní změně, kdy od ochotníků za svobodu hnutí přešla k profesionálnímu a řízenému boji proti kolonialismu.

Druhá pan-africká konference v Tunisu na konci ledna 1960 znamenala rozhodující obrat pro vůdce hnutí portugalských kolonií s marxistickými idejemi. Hnutí byla uznána na africkém politickém poli a do čela angolských marxistů se dostal Viriato da Cruz.

Na konferenci se také vůdci marxistických hnutí poprvé setkali s Holdenem Robertem, vůdcem UPA. Jedním z výsledků konference z roku 1960 byla deklarace o spolupráci a jednotě PAI, MPLA a UPA proti portugalskému kolonialismu. Strany se mimo jiné dohodly na společném postupu proti kolonizátorovi, ale jejich myšlenkové nebo politické zaměření bude zachované a nedotknutelné. Zavázaly se vypracovat konkrétní akční program pro rok 1960, který by dovedl zemi k

samostatnosti. UPA reprezentovaná Holdenem Robertem se včlenila do „Frente revolucionária Africana para a Independencia Nacional das Colónias Portuguesas“ (FRAIN). Přičemž Holden může vystupovat i pod jmény jako Rui Ventura nebo soudruh José Guilmore. Nakonec si strany odsouhlasily další setkání, ale tentokrát v Konakry, hlavním městě Guiné nejpozději v průběhu května.²³

V Tunisu angolští vůdci pocítili, že antikoloniální boj od nich bude vyžadovat mnohem větší nasazení. Svým způsobem dospěli a z amatérů se z nich stali profesionální revolucionáři, do kterých Afrika vkládala své naděje. Z Konakry se stalo sídlo dlouhého koloniálního odboje, který měl po velkých útrapách a obětech skončit až v listopadu 1975.

5.2. Konakry a Lepoldville

Angolská osvobozenecká fronta měla svá centra po celé Evropě. Pařížská skupina ve Francii a další v Belgii či Německu. Ve Francii kvůli válce v Alžíru se její politika stávala vůči těmto centrům represivní. V konečném důsledku už nebylo pro angolské vůdce národně osvobozeneckých hnutí politicky ani ekonomicky únosné udržování těchto center. Výsledkem těchto změn bylo postupné vytvoření nového sídla odboje v Konakry, kde vzniklo hlavní sídlo MPLA.

Zatímco UPA s Holdenem Robertem v čele se usadila v Leopoldvillu, kde také získala politickou a finanční podporu místních politických kruhů.

5.3. MPLA a OSN

Vzhledem k tomu, že OSN nijak nepopřelo tvrzení portugalské vlády, že zámořská území tvoří neoddělitelnou část Portugalska, tak i jiné velmoci jako Francie a Velká Británie dále pokračovaly ve staré vizi koloniálního světa. Tento právní problém mohla vyřešit pouze Valné shromáždění OSN a Rada bezpečnosti. V tomto směru zásadní tlak přicházel ze zemí Třetího světa a socialistických zemí.

²³ Edmundo Rocha, Angola, Dinalivro, Lisboa 2009, str. 157-158

Už v roce 1960 MPLA vznesla připomínku k členským zemím OSN, kdy ohlásila genocidu páchanou Portugalskem a také portugalskou politiku praktikovanou v Angole a poukazovala na fakt, že portugalské kolonie by měly být vůči Portugalsku autonomní.

V březnu roku 1961 už situace v Angole zašla tak daleko, že VS OSN schválilo jasně protiportugalský návrh, aby byla otevřena diskuse o Angole.²⁴

²⁴ Klíma, J., Angola, Stručná historie států, Libri, Praha 2003

6. Hlavní osobnosti boje proti kolonialismu

Tato kapitola se věnuje hlavním osobnostem, které se účastnily příprav a poté realizace bojů proti koloniálnímu útlaku. Ze strany MPLA je více mediálně známých vůdců ve srovnání s UPA, kde se stále hovoří pouze o Holden Robertovi. Pro tuto kapitolu jsem vybrala tři, z mého pohledu, nejvýznamnější reprezentanty MPLA, z nichž jeden se po skočení koloniální války stal prezidentem. Za UPA jsem přidala profil Holden Roberta.

Hlavní osobnosti (Viriato da Cruz, Mário de Andrade, Agostinho Neto)

6.1. Agostinho Neto

Neto se narodil v rodině metodistického kněze a učitelky. Vystudoval střední školu v Luandě a poté lékařskou fakultu v Lisabonu.

Během svých studií se začal zapojovat do formujícího se národněosvobozenického boje za samostatnost Angoly. Stal se jako mnoho jiných členem Pařížské skupiny, ale z výše popsaných důvodů od roku 1959 začal působit jako lékař pro některé čtvrti v Luandě.

V této době, kdy mnoho Angolanů, ale i bělochů bojujících za osvobození Angoly skončilo ve vězení, se PIDE zaměřila i na samotného Neta.

Neto se stal vůdcem MINA, která se pod jeho velením přeměnila v MPLA. Než se jejím čelným představitelům podařilo zcela dokončit organizaci a hierarchizaci tohoto nového hnutí, byl Neto zatčen. Mezi léty 1961 a 1962 pracoval na Kapverdských ostrovech, kam byl z popudu ministra kolonií Adriana Moreiry odsunut, jako lékař pro chudé. Na Kapverdských ostrovech se nacházel pracovní tábor PIDE Tarrafal, kde bylo tou dobou uvězněno mnoho Netových spolupracovníků, se kterými bohužel nebyl v kontaktu. Mezitím se mimo jiné dozvídal, že UPA dynamizovala svůj boj za svobodu na severu Angoly.

Neto měl hned zpočátku politické myšlenky podobné těm, které hlásala

socialistická propaganda. Přál si, aby se z Angoly stala nezávislá země, kde by různé společenské nebo etnické třídy mohly vytvářet spravedlivé sociokulturní klima. Chtěl bojovat nejen proti portugalskému kolonialismu, ale také proti imperialismu. V tomto boji získával podporu u socialistického bloku.

V období přelomu 50. a 60. let boj proti fašismu byl velmi často spojen právě s podporou komunistické strany, která se ideově tvářila, že stojí na druhém břehu. Proto i pro Neta a jeho současníky, kteří se účastnily boje za svobodu se SSSR a komunismus stal mytickým konceptem, skoro až náboženstvím.²⁵

Neto patřil také mezi významné angolské literární tvůrce. V roce 1975 se stal prezidentem Angoly a v této funkci zůstal až do roku 1979, kdy zemřel v Moskvě.

Zde končí životopis Neta použitý pro tuto práci, protože její rozsah nedovoluje toto téma více rozvinout i do pozdějšího období.²⁶

6.2. Mário de Andrade

Narodil se v roce 1929 v rodině státních úředníků a protestantských kněží. Pocházel tak z rodiny řazené mezi angolskou buržoazii, která měla přístup ke vzdělání. Spolu se svým bratrem začal studovat v semináři, ale kvůli tamní disciplíně a asketismu se u něj vytvořil odpor proti všemu autoritativnímu. Aby mohl dokončit střední školu, přihlásil se na Colegium Portugal, kde byl zároveň žák a učitel latiny a portugalštiny.

V domě svého otce potkával mnoho osobností, které již pracovaly pro Africkou národní ligu. Poznal se zde také například s Ilídiem Machadem nebo Joaem Botelho a postupně se zapojil do aktivit Ligy. Zde se také poprvé setkal s Viriatem da Cruz.

V Lisabonu se v roce 1948 zapsal na klasickou filologii. Během studií, ale především na jejich začátku se setkává se svými budoucími spolupracovníky v boji osvobození Angoly, jako byl Lúcio Lara, Agostinho Neto, Amílcar Cabral a další.

Jeho aktivní účast v Domě studentů impéria měla velký vliv na rozvoj myšlenek a uvědomění si speciální identity v malém kroužku afrických studentů na začátku 50.

²⁵ Edmundo Rocha, Angola, Genese do nacionalismo moderno, Dinalivro, Lisboa 2009

²⁶ Cabrita Mateus, Luta pela Independência – Formação das Elites Formadoras de FRELIMO, MPLA e PAIGC, Edição inquerita, 1999

let. V roce 1954 se Mario de Andrade rozhodl usadit v Paříži, kde se stal členem Pařížské skupiny.

Zde se stal sekretářem časopisu „Présence Africaine“, kterýžto byl mluvčím všech frankofonních intelektuálů. Zároveň rozvinul intenzivní kulturní aktivity, přispíval do komunistického listu „Democratie Nouvelle“ a také do levicového belgického periodika „La Gauche Socialiste“. Kulturní činnost mu otevřela obzory a seznámil se s velkou částí intelektuálů jako byl Senghor, Aimé Césaire nebo Basil Davidson. Během svého působení mimo Angolu se pravidelně účastnil mnoha konferencí, například Festival mládeže ve Varšavě, Konference „afro-asijských spisovatelů“.

V letech 1958 – 59 měl velmi časté kontakty s Lisabonem, kde se organizovalo MAC, s Belgií a s Německem.

Poté se už jako předseda vojska MPLA přesunul do Angoly, což pro něj znamenalo velmi rychlé snížení životní úrovně oproti životu v Paříži.

6.2. Viriato da Cruz

Narodil se v rodině mestického bohatého obchodníka v roce 1928. Kvůli svému původu mu byla odepřena univerzitní studia. Hodně času trávil se svými sestrami, matkou a hlavně babičkou, která v něm měla probudit vědomí „angolanidade“.

V roce 1952, ve svých 24 letech, už byl obeznámen s marxistickými myšlenkami, které ho v průběhu života stále provázely. Viriato da Cruz se již za svého mládí řadil mezi velmi talentované básníky. Tuto schopnost uplatnil, když psal dopis ze 29. ledna 1952, básnířce Noémi Sousa, kde brilantním stylem rozvíjí teorii o nezbytnosti vytvořit a dále rozvíjet fázi kapitalismu v Angole, tím že bude vytvořena národní kapitalistická třída. Podle něj je to etapa důležitá pro rozvoj produktivních sil a angolského proletariátu složeného z černých, bílých i hnědých.²⁷

V Luandě se přidal ke skupině intelektuálů a společně rozjeli v roce 1948 nové hnutí za kulturu Angoly „Vamos descobrir Angola“. Současně spolupracovali a aktivitách hnutí ANANGOLA a později v Liga Nacional Africana. V Lize začal pracovat intenzivněji po opuštění seskupení ANANGOLA a věnoval se ilegální

²⁷ Edmundo Rocha, Angola, Genese do nacionalismo, Dinalivro, Lisboa 2009

vojenské činnosti spolu s Ilídiem Machadem nebo Antóniem Jacintem. Tato spolupráce v roce 1952 vyvrcholila vytvořením Angolské komunistické strany PCA, která se později přeměnila na PLUAA. Kvůli těmto aktivitám byl Viriato neustále pod dozorem portugalské fašistické policie PIDE.

V roce 1958 se účastnil spolu s Mario de Andradem a Marcelinem dos Santos kongresu Afro-asijských spisovatelů v SSSR

Od roku 1960 rozvinul velmi intenzivní politickou kariéru, vypracoval program MPLA, ke kterému ho inspiroval Manifestu z roku 1956 a odjíždí do Londýna, kde právě tisk 6. prosince 1960 odsoudil portugalský kolonialismus. U té příležitosti nabízí portugalské vládě jednání o sebeurčení Angoly.

6.4. Holden Roberta

Holden Roberto byl muž sice velmi inteligentní, který byl vyzbrojen moderními myšlenkami, jak osvobodit Angolu a dát jí demokratický řád, ale na druhou stranu se jednalo o muže velmi autoritativního. Navíc nebyl schopen se úplně vymanit z kmenových kleští, ačkoliv se snažil svou moc rozšířit na celou Angolu. podařilo se mu ovlivňovat pouze kmeny Bakongů. Čímž pádem uvnitř strany opět vznikaly konflikty a oslabovala se Robertova pozice.

Na začátku roku 1961 se udály tři skutečnosti, které mu daly šanci dostat se zpět do faktického čela strany. Jsou to události, které jsou obecně považovány jako začátek koloniální války v Angole. První událostí bylo povstání dělníků v zálivu Cassange. Za druhou událost, kterou sledoval prakticky celý svět, se považuje unesení lodi Henriquem Galvaem na konci ledna 1961. Konečně třetí událost, která „proslavila“ Angolu byl útok na vězení v Luandě v noci ze 3. na 4. února roku 1961. Po tomto útoku následovaly represálie v mussekách.²⁸

Holden na tyto tři konflikty reagoval nábořem a vojska na angolsko-konzské hranici mezi mladými členy UPA, se kterým 15. března 1961 provedl útok na Luandu. Bohužel Roberto tuž akci špatně připravil a zorganizoval a portugalské vojsko donutil jednat velmi agresivním způsobem. Výsledkem toho bylo spoustu mrtvých

²⁸ Chudinské osady místních obyvatel.

na obou stranách, ale především mezi civilním obyvatelstvem. Boje Portugalců, členů UPA stejně jako ostatních nacionalistů získaly nelidskou a brutální tvář.

Holden Roberto se jmenoval velitelem Vojska pro osvobození Angoly (ELNA – Exercito de Libertacao Nacional da Angola). Tímto činem se dále prohloubilo neporozumění ve straně a vyústilo to v Holdenovu spolupráci s novými tvářemi, kterou byl například Jonas Savimbi.

Na personálním složení UPA se odborná literatura, především na samém začátku konfliktu, nemůže shodnout. Důsledkem toho je takřka jako jediný vůdce uváděn pouze Holden Roberto. Dále je zmínka o jeho kolegovi Jonasu Savimbim, který ale měl svou hlavní roli sehrát až v dalším průběhu války.

Naopak o MPLA máme mnohem více informací a také jmen různých vůdců. Literatura se také rozepisuje o jejich funkcích a místech působnosti. Přesto nejdůležitějším a také širší veřejnosti neznámějším se stal Agostinho Neto. Nejprve jako angolský básník a po skončení koloniální války první prezident Angoly.

2. část – zpracování české literatury před rokem 1989

V této části je výběr knih vydaných před rokem 1989. Troufám si tvrdit, že více literatury, kde by byla nějaká informace o dějinách Angoly v počátcích koloniální války a několik let před ní, neexistuje nebo už nejsou čtenáři dostupné z důvodu ztráty v knihovnách.

Dva tituly pocházejí od československého autora Vladimíra Sojáka. Jeden titul Waltera Stambergera. Poslední v této části je od zahraničních autorů Petera Fryera a Patrice McGowan Pinheirové.

6. Československá literatura

Tato část se věnuje analýze obsahu československé literatury vyšlé před rokem 1989 se zaměřením na informování čtenářů o portugalském kolonialismu a dějinám Angoly ve 20. století.

6.1. Vladimír Soják - Svět po druhé světové válce

Autor Vladimír Soják popisuje v této knize „Urychlený rozpad koloniální soustavy imperialismu“²⁹ o celkové mezinárodní politické situaci na sklonku 50. let. Podle něho došlo k velkému pokroku v národněosvobozeneckém boji, který doprovázely dvě významné skutečnosti. V důsledku progresu činnosti národněosvobozeneckých hnutí docházelo k oslabování imperialistických zemí a následnému rozkladu koloniální soustavy a na druhé straně socialistický blok zaznamenal zásadní rozvoj. Z toho titulu to byl právě Sovětský svaz, který podporoval země mířící k samostatnosti.

Ohniskem osvobozovacích aktivit hnutí byl nejdříve Blízký a Střední východ a od roku 1958 se centrum bojů přenášelo do Afriky. V konečné fázi zasáhlo dokonce i oblasti v Americe.

Koloniální mocnosti v čele s USA se snažili čelit rozpadu svého koloniálního impéria všemi různými prostředky. V první řadě se snažili udržet tyto země v určité závislosti. Nejčastěji se jednalo o závislost hospodářskou a v neposlední řadě o politickou.

Navíc pokles ekonomiky imperialistických zemí na přelomu 50. a 60. let silně ovlivnil vývoj v méně vyvinutých zemích. Snížil možnosti odbytu surovin, čímž bylo hospodářství málo rozvinutých zemí zásadně narušováno. Jedinou pomoc, které byly kapitalistické bloky schopny, bylo zavádění různých dílčích reforem,

²⁹ Vladimír Soják, Svět po druhé světové válce. Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1962, str. 304

které ale ponechaly podstatu kolonialismu nedotčenou.³⁰

Tato situace ve většině zemí přetrvávala i po získání samostatnosti, protože nadále zůstávaly v moci imperialismu a nezávislost, kterou kapitalisté poskytly, byla pouze formální.

Právě v těchto momentech se socialistický blok v čele se SSSR cítil povolán zasáhnout a situaci řešit svými mírovými a pokrokovými způsoby.³¹

Po tomto úvodu se následující kapitoly zabývají dekolonizací Severní Afriky se zvláštním důrazem na francouzské kolonie jako například Alžírsko, ale také Severní Rhodesii nebo Belgické Kongo. Těmto událostem autor věnoval 17 stran. Analýza se zdá být vcelku důkladná, objevují se jména politických představitelů, vazby osvobozeneckých hnutí na jiné země, které se v bojích angažovaly. Zájem je pochopitelný, protože v těchto zemích boje za samostatnost začaly řádově o několik let dříve než v Angole a dalších portugalských koloniích a byl dostatek informací a materiálu ke zpracování tohoto tématu.

Informace, které Soják podal o Angole zabraly pouze stánku a půl a to pouze v obecné rovině. Začíná stručným popisem salazaristického režimu v Portugalsku a poukázal na fakt, že již dříve se Salazar vzpouzel, když mělo Portugalsko poskytnout samostatnost Goe v Indii. Ovšem při brutalitách, které se odehrávaly v Angole se s konečnou platností odkryla jeho pravá tvář.³²

Navzdory všem skutečnostem se i na půdě Angoly začala tvořit různá národněosvobozenická hnutí. Soják prakticky shodně s Rudým právem z těchto dnů naprosto opomíjí komentovat rozdělení politických proudů v Angole. Vyzdvihuje především akce v severní Angole, které byly ovládnuty hnutím UPA.

Při zpracování článků v Rudém právu se nemohu zbavit přesvědčení, že Soják použil právě tento deník jako základní zdroj pro tuto kapitolu. Formulace jsou velmi podobné a staví na stejných událostech, které i Rudé právo považovalo za důležité. Například kvůli silicím konfliktům v Angole Salazar z obav z převratu, kompletně přeorganizoval vládu. Propustil dokonce ministra obrany a s ním i další ministry. Ani tato kniha a ani Rudé právo se nezmiňuje, o které další ministry se jednalo.

³⁰ Vladimír Soják, Svět po druhé světové válce, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1962, str. 305

³¹ Vladimír Soják, Svět po druhé světové válce, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1962, str. 306

³² Vladimír Soják, Svět po druhé světové válce, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1962, str. 322

Jeho jednání s obyvateli Angoly bylo velmi agresivní, takže pochopitelně nemohl zabránit tomu, aby se tyto záležitosti dostaly až na půdu OSN, kde byla schválena na jeho XV. Valném shromáždění rezoluce o Angole. Portugalsko mělo s okamžitou platností zavést reformy, které by zlepšily životní podmínky Angolanů. Pro hlasovaly i USA, „ovšem u Spojených států to byla jen taktika mající jim zachovat tvář před zeměmi Afriky a Asie, protože USA neučinily nic pro to, aby pro rezoluci získaly i Velkou Británii a Francii a představitele dalších zemí patřících normálně k jejich hlasovací mašinerii v Radě bezpečnosti, tj. Turecko, Chile, Ekvador a Čankajškův režim.“³³ Přesto tato rezoluce byla chválena 20. dubna 1961. Předložilo ji 36 zemí Afriky a Asie, kteří vyzývali Portugalsko, aby začalo ihned v Angole zavádět potřebné reformy, které by odpovídaly Deklaraci XV. zasedání Valného shromáždění OSN. K hlasování došlo za nepřítomnosti Portugalska, Jihoafrická republika a Španělsko hlasovaly proti rezoluci a a devět států se zdrželo, mezi nimi Velká Británie a Francie. Autor zmiňuje, aby na USA nenechal nit suchou, že přesto, že hlasovaly USA pro rezoluci, na věci to vůbec nic nemění. „USA fakticky podporovaly svého portugalského spojence v NATO.“³⁴ Jako důkaz této podpory bylo uvedeno povolení pro USA vybudovat na území Mosambiku další vojenské základny.

6.2. Vladimír Soják - Mezinárodní vztahy naší doby

Kniha od stejného autora pod názvem *Mezinárodní vztahy naší doby* vyšla v roce 1976. V tomto díle už podle názvu by se autor měl věnovat mezinárodním vztahům jaksi globálně. Bohužel je zaměřena ve své drtivé většině na ideologické vztahy Studené války a období, která jí předcházela, jmenovitě klima první a druhé světové války.

Opět je to dílo zaměřené pouze na kritiku USA, které se snaží různými způsoby, ale především imperialistickou propagandou brojit proti socialistickému bloku.

Očekávala jsem, že v knize bude alespoň naznačen vztah mezi USA, SSSR a

³³ Vladimír Soják, Svět po druhé světové válce, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1962, str. 323

³⁴ Vladimír Soják, Svět po druhé světové válce, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1962, str. 324

Angolou. Zmínka o třetí jmenované zemi se v knize neobjevila ani jednou. Pokaždé se mluvilo pouze o Africe nebo Asii jako celku. Politický přístup a jeho plány jednotlivých afrických územích na mezinárodním poli se v tomto díle vůbec nepromítly.

Obě Sojákova díla se stavěla jasně proti USA a celému západnímu bloku. Aby tuto skutečnost podtrhl, neváhal tyto země v textu slovně napadat a hned vzápětí vynášet do nebe chování SSSR na mezinárodním poli. Sovětský svaz charakterizoval jako nositele světového míru a USA jako jako agresivního a brutálního narušitele. NATO a země v něm seskupené pouze podporovaly rozvoj neokolonialismu.

Druhá kniha se naopak nezajímala vůbec o světové dění, ale o vojenský arzenál USA, který chtěly a používaly k vyjednávací politice a to speciálně se SSSR. Angola stála naprosto mimo dosah zájmu a v celé knize o ní nebyla jediná zmínka kromě zobecňujících odkazů na země Afriky.

6.3. Walter Stamberger – Dějiny kolonialismu

Od druhé poloviny 50. let 20. století došlo podle autora Walter Stamberger³⁵ k novému způsobu kolonizace. Velké „imperialistické“ země v důsledku změny sil ve světě se stávaly stále slabšími a proto se pomalu upouštělo od individuální kolonizace a přešly k „kolektivní kolonializaci“.³⁶ Ta spočívala v tom, že dvě a více zemí spojily své síly a začaly se organizovat proti národněosvobozeneckým hnutím v Asii a Africe, ale také proti socialistickému bloku.

SSSR považoval za nejvíce nebezpečný mocenský západní blok zřejmě NATO. Nejvíce ho dráždil čtvrtý článek paktu, který říká, že „vyskytne-li se někde situace, která by ohrožovala některého člena NATO, mohou se v jeho prospěch učinit společná opatření.“³⁷ To jednoduše znamená, pokud nějaký stát na člena zaútočí, tento je povinen dle dohod mu poskytnout své vojsko eventuálně vojenský materiál. SSSR vadí, že v tomto článku nejsou žádné limity, a tak se tato podpora může

³⁵ Walter Stamberger, Dějiny kolonialismu, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1963

³⁶ Walter Stamberger, Dějiny kolonialismu, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1963, str. 261

³⁷ Walter Stamberger, Dějiny kolonialismu, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1963, str. 264

obrátit proti národněosvobozeneckým hnutím v koloniích těchto zemí. Je pochopitelné, že se tato skutečnost SSSR nelíbí, protože pokud by chtěla sama intervenovat těchto koloniích, setká se s dobře vycvičenou a vybavenou armádou západních mocností. V opačném případě by měl parakticky volný prostor v zemích, které usilují o nezávislost.

Komunistická propaganda tyto země po získání nezávislosti člení na tři skupiny. První skupinou jsou země, které se úplně oprostily od koloniálního útlu a zahájily výstavbu socialismu podle marxistických myšlenek. Ve druhé skupině se nacházejí země, které jsou napůl cesty. Podařilo se jim dosáhnout samostatnosti, ale nepodařilo se jim odstranit sociální útlak, což vlastně měl být cíl při získání samostatnosti. Nechtěly se zařadit k imperialistickému bloku, ale tento tam měl značný vliv díky vlastnictví většiny hospodářských zdrojů. Poslední třetí skupina zůstala spojená s imperialistickým blokem. Ten jim pomáhal vyhraňovat se vůči komunismu.

Zjednodušeně řečeno SSSR na první skupinu mělo naprostý vliv, na druhou pouze částečně a třetí skupina byla „ovládána“ pouze západními mocnostmi.

„Plné nezávislosti je dosaženo teprve tehdy, když se dovrší nejen protiimperialistická, národněosvobozenecká revoluce, ale i její druhá neodlučitelná stránka, revoluce protifeudální, demokratická; když se dosáhne nejen politické, ale i hospodářské nezávislosti na imperialistech.“³⁸ Tímto tvrzením je popírána jakákoliv možnost mezinárodních vztahů, ale taky obchodu mezi zeměmi.

Ačkoliv tato kniha vyšla v roce 1963 o Portugalsku a jeho koloniích se v ní nedozvíme prakticky nic. Občas se objevují malé narážky na to, že i v Angole probíhá boj za nezávislost, ale ve srovnání s informacemi o francouzských či britských koloniích, je to skutečně žalostně málo.

Alespoň se na konci poslední kapitoly objevilo pár odstavců o XV. Valném shromáždění OSN, jeho ozvěny se promítly i v Rudém právu. Zmiňuje se že N. Chruščov podal návrh na konečnou likvidaci kolonialismu a ve třech bodech doporučuje nebo spíše nařizuje všem zemím, aby okamžitě daly všem nesamosprávným územím nezávislost, za druhé, že je potřeba zničit všechny opěrné body kolonialismu, jako jsou třeba vojenské základny a za třetí vyzývá vlády všech

³⁸ Walter Stamberger, Dějiny kolonialismu, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1963, str. 287

zemí, aby dodržovaly ustanovení Charty OSN.

Sovětský návrh se pochopitelně „v celém světě setkal s tak nadšeným ohlasem, že se ani koloniální mocnosti neodvážily hlasovat proti němu.“³⁹ Poznámky podobného stylu, jako je tato citace, se objevují i v Rudém právu ve zprávě o zasedání OSN a hlasování o rezoluci pro Angolu.

Jak už bylo zmíněno v úvodu, portugalské kolonie jsou vyjmuty z přehledu kolonialismu a nebo zmíněny pouze okrajově, jako tomu v tomto případě bylo u Angoly. Ovšem nutno podotknout, že oproti tehdejší nedošlo k až tak velkému posunu v zainteresovanosti historiků, protože ani dnes se Angola souborných knihách moc často neobjevuje. Výjimku tvoří Klímova tvorba, ale ta je zaměřená pouze na Portugalsko nebo Angolu.

³⁹ Walter Stamberger, Dějiny kolonialismu, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1963, str. 319

7. Zahraniční literatura

Významnou roli jistě sehrálo překladové díla autorů P. Fryera s P. McGowan Pinheirové. Tato díla místo, aby přinesla něco nového naopak podporují tendenčnost literatury československé provenience.

7.1. P. Fryer, P. McGowan Pinheirová – Salazarovo Portugalsko

Tato kniha vyšla v Československu v roce 1965, ve Španělsku ve španělském jazyce, ze kterého byla přeložena do češtiny už v roce 1961. Obsahuje informace o aktuální situaci v Portugalsku od 50. let do roku 1961 do samotného vypuknutí koloniální války v Angole. Popisuje sociální a ekonomický systém země s docela dobrým postřehem. Kniha si nedělá nároky na nějakou historickou literaturu, spíš bych řekla, že se jedná o politický cestopis. Autor se zřejmě musel pohybovat v prostředí, které mu dovolilo nasbírat potřebný materiál k takové analýze portugalských poměrů.

První část knihy, kde autoři popisují stručně historii Portugalska a poté detailně popisují moderní dějiny této země, je zřejmá zaujatost proti salazarismu, ale neobjevuje se zde černobílé vidění světa rozděleného na východ a západ. Důraz je kladen jen osobu portugalského diktátora a na jeho režim včetně důsledků na obyvatele země.

Pro mou práci je velmi hodnotná zejména poslední část, kde je počátek koloniální války popsán takřka jako reportáž. Vzhledem k faktu, že autoři nebyli ze socialistického bloku, se popis situace v Angole zdá být věrohodnější, než-li literatura českých autorů. Nemají ruce tolik svázané komunistickou propagandou a přesto kniha u nás mohla vyjít.

Nicméně z textu je zcela jasné, že autoři stojí na straně marxistické MPLA. Vzhledem k tomu, že došlo k tak zásadní změně stylu, není vyloučené, že tak silný

příklon k MPLA byl způsoben záměrně překladem. Tuto skutečnost se mi nepodařilo ověřit, jelikož jsem neměla možnost náš překlad porovnat se španělským překladem nebo dokonce s anglickým originálem.

Dává docela dost informací o počátku konfliktu včetně jmen a také okrajově o situaci v sousedním Kongu, které se především díky hnutí UPA stalo součástí mnoha událostí. Sleduje vývoj národních hnutí a skupin až k samotnému vzniku MPLA, které spojila všechna hnutí kromě UPA, která se vyvíjela samostatně a nechtěla s nikým spojit.

V tomto okamžiku měla Angola dvě hnutí, která měla stejný cíl a to osvobodit zemi od portugalské nadvlády. Původně se o to snažili členové budoucí MPLA jako Viriato da Cruz, Mario de Andrade nebo Ilídio Machado. Tito muži nejprve upřednostňovali pouze ideový boj a podle sloganu „Vamos descobrir“⁴⁰ Angola začali pátrat po tzv. „angolanidade“⁴¹. Jelikož si najednou uvědomili, že vše, co se doposud učili bylo ve skutečnosti portugalské, začali se tedy věnovat objevování angolské historie, kultury a především začali tvořit původní literaturu opírající se o angolské tradice a realie.

Po osvobození Konga vedení MPLA stejně jako UPA došlo k závěru, že pokojnou a „mírumilovnou“ cestou osvobození nedojdou. V tento moment se proti sobě ocitla dvě hlavní hnutí MPLA a UPA. Podle autorů MPLA žádala jednotnou osvobozenickou frontu, ve které by se soustředily všechny strany a společně se postavili koloniálnímu Portugalsku. Tento scénář UPA odmítla a jak se píše v textu „nechce mít s MPLA nic společného.“⁴²

4. února 1961 tisíce Angolanů napadlo kasárna a vězení, kde bylo uvězněno mnoho členů osvobozenického hnutí. Tento útok je připisován MPLA. Portugalské úřady na to odpověděly brutálními represáliemi a za jediný den bylo zabito na 3000 Afričanů. Mnoha lidem se podařilo uniknout a tak se informace velmi rychle rozšířila po velké části země. Dostala se také na sever, kde se akce chopila UPA a vyprovokovala rolnické povstání na severu země. Na tyto události, jak nám níže potvrdí i analýza Rudého práva, Portugalci se začali mstít pomocí napalmových

⁴⁰ Česky „Objevme Angolu“

⁴¹ Výraz *angolanidade* je návazností na slovo „*negritude*“, které zavedl Aimé Césaire ve Francii jako reakci na francouzský kolonialismus.

⁴² Freyr, P., McGowan Pinheirová, P., Salazarovo Portugalsko, Nakladatelství politické literatury v Praze, Praha 1965, str. 190

bomb, vyhlazovali celé vesnice a vraždili černé obyvatelstvo. Následkem toho mnoho lidí prchalo do sousedního Konga.

Portugalsko vysílalo vojáky do Angoly už před přepadením Luandy 4. února, ale především po tomto datu v tisícových počtech. Ke konvoji, který měl odplout do Angoly na začátku května, byla pronesena tato řeč: „Jdeme bojovat proti divochů. Jdeme bojovat proti divé zvěři ... divé zvěři, kterou nepovažujeme za Portugalce, protože je poslušná rozkazů mezinárodního komunismu. Jdeme se utkat s teroristy, které musíme potírat jako škodnou.“⁴³ Tento odstavec opět plně koresponduje s Rudým právem za stejné období.

Už v roce 1962, kdy kniha vyšla je zde informace o financování obou hnutí, které zřejmě stálo za neschopností se spojit v jednu nacionální frontu. „Hlavní vůdce MPLA, kteří byli v roce 1959 nuceni prchnout z Angoly, hledali všude pomoc pro svou věc. Jejich *vyspělé* názory a radikálně protiimperialistický ráz programu vzbudily nepřátelství cizích monopolů, které kontrolují angolské hospodářství. Proto se o nich většinou psalo špatně v tisku západní Evropy i Spojených států. Naproti tomu Holden byl ve Spojených státech vřele přijat, pochopitelně vyjma ultrapravicové kruhy, bezvýhradně podporující Salazara. Holdena veřejně podporoval americký tisk, který jeho stranu označoval jako jedinou a pravou představitelku angolského národního hnutí, zatímco MPLA obžalovával, že jeho členové jsou bílí komunisté.“⁴⁴

V této části textu je potřeba se pozastavit, protože je v naprostém rozporu s tím, co na začátku koloniální války prezentovalo Rudé právo. Bud' se správně podle svého politického zaměření neorientovalo v zahraničním tisku a nebo z nějakého důvodu informovalo o akcích UPA místo o akcích MPLA. Jestliže zahraniční tisk skutečně hned z počátku konfliktu rozlišoval mezi oběma hnutími, je velmi zvláštní, že Rudé právo tento rozdíl nevidělo. Tím víc velká část článku byla přebírána hlavně ze západního tisku jako z USA, Velké Británie nebo Francie.

Takřka od začátku existence obou hnutí mezi nimi docházelo k rozepřím a nedorozuměním. Navíc UPA měla mnoho vnitřních problémů, které se vázali k národnostnímu složení členů hnutí a také k rasovému podtextu jeho programu, který

⁴³ Freyr, P., McGowan Pinheirová, P., Salazarovo Portugalsko, Nakladatelství politické literatury v Praze, Praha 1965, str. 191

⁴⁴ Freyr, P., McGowan Pinheirová, P., Salazarovo Portugalsko, Nakladatelství politické literatury v Praze, Praha 1965, str. 191

byl namířen proti „assimilados“, mulatům a černochům. Autoři knihy ovšem vidí několik zásadních důvodů, které vedly k rozštěpení obou hnutí na začátku března 1962. Jedním z nich neexistence domorodé buržoazie, tak jako i v ostatních afrických zemích. Pravda je, že v Angole byli „assimilados“ zařazováni jako buržoazie, ale s ohledem na rozlohu a počet obyvatel v Angole jejich počet byl zanedbatelný. Navíc většina angolských assimilados působila ve vedení MPLA. Ta skutečnost vede k tomu, že se v obou hnutích objevují naprosto protichůdné tendence. Jednu z nich autoři nazývají protisocialistickou, která je naprosto závislá na kapitalistických státech a druhou nazývají fidelovskou, která považuje socialismus za jediný účinný prostředek k dosažení opravdové a trvalé hospodářské a politické nezávislosti.“⁴⁵

Knihy se čtenáře snaží přesvědčit, že MPLA není pouze strana založená na marxismu, ale že má i jiné kvality. Jenže při popisu programu této strany můžeme s výše uvedeným tvrzením jen nesouhlasit. „MPLA bojuje nejen za nezávislost, nýbrž hovoří i o zápase proti všem formám kolonialismu, čímž připomíná, že v Angole nejsou kolonizátory pouze Portugalci. Jeho dlouholetý program zahrnuje pozemkovou reformu, která by znárodnila půdu nepřátel Angoly, stanovila dovolené rozměry pozemkového vlastnictví, rozdělila půdu mezi zemědělské dělníky a majitelé příliš chudých usedlostí a zaručila práva, jichž si rolníci vydobyli během osvobozené války.“⁴⁶ Zde bych podotkla, že v té době osvobozené války zdaleka nebyla u konce a dělníci si tedy nemohli nic vydobýt. Toto bych označila za jeden z důkazů toho, že v českém vydání jsou zásadní změny oproti originálu, ať byl program MPLA jakýkoliv. „V programu se dále stanoví industrializace a rozvoj země prostřednictvím hospodářských plánů a budování znárodněných průmyslových a obchodních podniků; zrušení výsad udělených zahraničním společnostem; státní kontrola zahraničního obchodu; likvidace všech cizích vojenských základen; a neutrální postoj ve studené válce.“⁴⁷ Skoro jako by se jednalo o popis toho, co se dělo v Československu od roku 1948 do roku vydání této knihy. Tudiž o jasném marxistickém založení MPLA, které mělo podporu Moskvy,

⁴⁵ Freyr, P., McGowan Pinheirová, P., Salazarovo Portugalsko, Nakladatelství politické literatury v Praze, Praha 1965, str. 193-194

⁴⁶ Freyr, P., McGowan Pinheirová, P., Salazarovo Portugalsko, Nakladatelství politické literatury v Praze, Praha 1965, str. 194

⁴⁷ Freyr, P., McGowan Pinheirová, P., Salazarovo Portugalsko, Nakladatelství politické literatury v Praze, Praha 1965, str. 194

nemůže být žádných pochyb.

Na to se váže rozložení cizího kapitálu v Angole a zájmy západních zemí. Je rozpor mezi zájmy Američanů na jedné straně a Belgičanů a Velké Británie na straně druhé. Velká Británie má zájem na mědi z Katangy a Rhodesie a Salazar, tak pro ně vytváří svým režimem jistou ochranu a z toho důvodu portugalského diktátora podporují. Naproti tomu USA mají zájem zemědělské a nerostné bohatství země. Z toho důvodu je pro ně podpora Salazara bezpředmětná a naopak by potřebovali získat větší kontrolu nad Angolou. Toto se také projevuje v hlasování OSN, kde Spojené státy hlasují proti Portugalsku a Velká Británie hlasuje pro nebo se hlasování zdrží.

Spojené státy podporují Holdena Roberta, protože jeho hnutí chce skončit s portugalskou nadvládou, ale pak by uvolnila cestu americkému kapitálu do země.

Tato kniha byla zřejmě jediná, ve které se československý čtenář mohl dočíst a získat o Portugalsku a Angole z hlediska komunistické propagandy relativně objektivní informace. Nicméně, jak už je zmíněno výše i toto dílo bylo zasaženo a to především v části, která hovořila o začátku koloniálního konfliktu v Angole. Zde se nabízí myšlenka, že tato část a možná i některé jiné prošly obsahovou změnou při překladu. Je totiž velmi zvláštní, že by v jedné knize došlo k tak markantnímu posunu úhlu pohledu.

Část hovořící o salazaristickém Portugalsku byla zcela jednoznačně psána z pozice někoho, kdo se snaží poukázat a odhalit represivní a brutální jednání tohoto režimu. Navíc se tam neobjevila prakticky žádná zmínka o komunistické straně nebo dokonce její účasti v boji proti salazarismu. Jako když knoflíkem otočí, část o počátku konfliktu v Angole byla najednou psána z pozice komunistické propagandy. Konflikt už byl jasně charakterizován jako boj ubohého angolského lidu za svobodu, jehož snahy se USA daří svou imperialistickou politikou podkopávat.

3. část – analýza Rudého práva

Tato část spolu s analýzou odborné literatury do roku 1989 tvoří hlavní část, která by měla být základem, z něhož se odvíjelo veřejné mínění v Československu ve vztahu k počátku koloniální války v Angole. Materiálu z Rudého práva se podařilo získat dostatek, ale je otázka, jakým způsobem formoval názory lidí na tento konflikt.

Materiál jsem podle témat titulků nebo obsahu článků rozdělila do tematických okruhů. Pravdou je, že tyto okruhy nejsou kvalitativně ani kvantitativně vyvážené. Rudé právo nejvíce prostoru věnovalo samotným bojům a utrpení angolských vlastenců, jak bojovníky za nezávislost nazývalo. Z toho důvodu části týkající se bojů jsou nejobjemnější.

8. Rok 1961

8.1. Před začátkem konfliktu

8.1.1. Santa Maria – Liberdade

Na počátku Rudé právo vůbec nezaregistrovalo útok ze 4.1.1961 na Luandské kasárna, během kterého vyústila nespokojenost a následná stávka dělníků z doků společnosti COTONANG. Tato událost zřejmě stála na počátku angolské koloniální války.

Další událost, která následovala byla kauza lodí „Santa Maria“. Henrique Galvao, člen radikální antisalazarovské opozice ilegálně nastoupil na parník „Santa Maria“ na Holandských Antilách. Tato loď původně měla směřovat do USA, ale 22. ledna 1961 Galvaova skupina násilím ovládla kapitánský můstek a donutila posádku změnit směr. Rudé právo tento fakt zaregistrovalo až po uplynutí pěti dnů. Ovšem po té, jakmile informaci uchopilo, sledovalo ji každý den přes různé světové deníky. Drtivá většina článků je přebírána z ČTK a kromě této informace až na výjimky chybí zkratka autora. Proto se u většiny článků nepodařilo vypátrat, kdo je psal. Hned první zpráva z 27. ledna byla přejata z New Yorku, kde se objevila informace, že loď „Santa Maria“ je na širém moři a její pohyb byl zaznamenán americkým vojenským letadlem „Neptun“. Toto letadlo informovalo, že loď změnila kurs a s největší pravděpodobností směřuje k Angole. Podle této informace se pilot letadla spojil s vůdcem skupiny na lodi, Henrique Galvaem, a poručil mu změnit směr lodi, ačkoli na to prý neměl právo, a přistát v přístavu Portorika, které dle informace RP bylo územím USA. Galvao toto odmítl, ale prý projevil ochotu jednat. USA následně vyslala za lodí ponorku a vyhlásila pohotovost válečných lodí, která v uvozovkách „jsou čistě náhodou na přátelské návštěvě a zrovna v oblasti, kudy

projíždí Santa Maria“.⁴⁸

Už v této první zprávě si můžeme všimnout na čí straně RP stojí. Naprosto odmítá postoj a účast USA na celé události a zdá se, že je spíše nakloněná skupině držící loď. Další fakt, který je velmi zajímavý, že zde jsou zmíněni cestující lodi, ale v žádném místě článku nejsou nazváni rukojmími Galvaa a jeho skupiny. Tato zpráva také pominula fakt, že při zmocnění se lodi, jeden člen posádky přišel o život výstřelem z pistole.

Následující den 28. ledna vyšel další článek přejatý z New Yorku, podle kterého parník pokračuje směrem k Angole. Poprvé se objevuje údaj vzdálenosti od brazilského pobřeží, který dělal asi 500 mil. Ve zprávě se uvádí, že parník nadále směřuje k Angole a americké vojenské letectvo ho vyzývá, aby změnil kurs a zakotvil v brazilském přístavu Belém. Tuto výzvu Galvao rázně odmítl s tím, že si nepřeje, aby mu vůbec USA takové „urážlivé příkazy“⁴⁹ předkládala.

V článku z 28. ledna se profilují dva úhlavní nepřátelé, prvním je pochopitelně USA a jeho vměšování a druhým Salazar a jeho režim. V tento moment naše noviny ještě vůbec nezaregistrovaly celou hloubku Galvaovy akce.

Galvao dlouhou dobu pobýval v Angole a po návratu, kdy se několikrát pokusil kritizovat režim a především politické, ekonomické, kulturní a sociální podmínky v této kolonii, byl stíhán portugalskou policií PIDE a několikrát uvězněn. Jeho cílem bylo se zmíněnou lodí skutečně doplout do Angoly, kde chtěl vytvořit jakousi prozatímní vládu a svrhnout salazarovský režim.

Jakmile byl znám směr lodi do Angoly, tajemník generálního guvernéra v oblasti Luandy vyhlásil vojenskou pohotovost pozemních, leteckých a námořních sil⁵⁰. Také USA tam přesunulo značnou část letadel. V neposlední řadě se na místo dostavilo nespočet novinářů z různých zemí, kteří tam čekali na svou senzaci, kterou situace slibovala.

29. ledna Rudé právo informuje, přes několikrát odmítnutí změny směru Galvaem, že loď změnila směr a pluje k Brazílii. Zde je možná zajímavé podotknout, že ačkoliv parník odpočátku plul k Angole, vždy se uváděla vzdálenost lodi od brazilského pobřeží. Tuto skutečnost si vysvětlují faktem, že první zpráva o lodi se

⁴⁸ Posádka lodi Santa Maria se nehodlá vzdát, in Rudé právo, 27. ledna 1961

⁴⁹ „Santa Maria“ směřuje k břehům Afriky, in Rudé právo, 28. ledna 1961

⁵⁰ „Santa Maria“ směřuje k břehům Afriky, in Rudé právo, 28. ledna 1961

dostala do tisku s pěti denním zpožděním a ti, kdo psali či přepisovali články, už věděli, kam loď doopravdy pluje.

Následující den 30. ledna vyšel článek, který zřejmě pochází z více zdrojů. Zdroje jsou uvedeny v úvodu nebo v textu. Jedná se o newyorskou redakci „Reuter“, o nějakou blíže nejmenovanou redakci v Rio de Janeiro a také se objevuje odkaz na zpravodajskou agenturu „France Presse“.

Z New Yorku se dozvídáme, že nově zvolený brazilský prezident Quadros, který má do úřadu nastoupit 31. ledna, považoval Galvaa za svého přítele a tvrdí, že jeho loď portugalským úřadům nevydává. O pár řádků níž se z Rio de Janeira naopak dozvídáme, že vláda Brazílie se mezitím usnesla, že loď „Santa Maria“ po případném přistání zabaví a pošle zpět do Portugalska. Ovšem kapitánu Galvaovi a jeho posádce bude poskytnut politický azyl.

Znovu informuje agentura „Reuter“, která zachytila telegram z lodi, kde Galvao vyzývá národy celého světa, aby materiálně a morálně pomohly osvobodit Portugalsko a Španělsko a jejich kolonie z pout diktatury.⁵¹ Zde poprvé zazněl v tisku požadavek na osvobození kolonií a tedy Angoly.

30. ledna se parník „Santa Maria“ nachází přibližně 90 mil od Brazílie. Kvůli konfliktu mezi vládou a nově zvoleným prezidentem, se očekává, že loď přistane v jednom z brazilských přístavů v momentě, kdy se nový prezident ujme vlády a to v úterý 31. ledna. Tato zpráva pravděpodobně vyšla 30. ledna a proto se pisatel nepozastavuje nad faktem, že to časově do sebe nezapadalo. Kapitán Galvao tedy informuje, že loď během pondělí zůstane v mezinárodních vodách poblíž přístavu Recife.

Podle dalších zpráv brazilské úřady zabránily atentátu na Humberta Delgada, který nepřetržitě zůstával ve spojení „demokratů“, kteří se zmocnili parníku Santa Maria. Rudé právo bylo bez výhrad na straně „demokratů“ z parníku, o čemž svědčila mimo jiné skutečnost, že skupinu kolem Galvaa považovalo za demokraty.

V únoru už se dostáváme k událostem, které proběhly 31. ledna. Zpráva z 1. února je zajímavá množstvím zdrojů. Informace přicházely z Rio de Janeira, Havany, Recife, Konakry a také informoval „France Presse“.

31. ledna se Santa Maria nachází přibližně 30 mil od přístavu Recife. France Presse

⁵¹ Santa Maria pokračuje v cestě k Brazílii, in Rudé právo, 30. ledna 1961

podává informaci, že Galvao prohlásil, že plně důvěřuje novému prezidentovi a jeho vládě.

Z Havany podle tiskové agentury Prensa Latina v deníku v brazilském listu „Ultima Hora“ se psalo, že portugálští a španělští vlastenci navázali spolupráci a uchvácení lodi se zúčastnili jak Portugalci tak Španělé.⁵² Ta samá agentura zároveň získala informaci o tom, že portugalské lodě vyslané za Santa Mariou, mají rozkaz ji v případě nutnosti potopit.

Ze zdroje z Recife přišla převratná informace, kdy předseda „revolučního iberského osvobozenického direktoria“⁵³ z lodi Carlos Junqueira de Ambia oznámil, že jako poctu za první oběti boje za spravedlnost ve Španělsku, přejmenovává loď na „Santa Libertad“. Od tohoto momentu je loď v Rudém právu zvaná jako „Santa Libertad“, kromě článku, který se opět na toto téma objeví v průběhu dubna a na začátku roku 1962.

Ve stejný moment skupina 39 činitelů portugalské opozice píše výzvu portugalskému prezidentu Américo Tomásovi, aby upozornili na politováníhodné politické podmínky v zemi.

2. února už víme, že loď stále nepřistála v přístavu Recife, nicméně má podle brazilských úřadů povoleno v přístavu zůstat 48 hodin. Článek mluvil o tom, že Galvao se snažil vyjednávat podmínky svého setrvání v Recife jak s prezidentem, tak s ministrem zahraničí. Autor článků vznesl domněnku, že loď nezakotvila, protože Galvao od prezidenta nezískal oficiální slib, že po doplnění potravin a pohonných hmot, bude moci znovu vyplout na moře a vydat se směrem k Angole. Článek také popisuje akce, které podnikala portugalská strana, aby dosáhla zabavení lodi, které se prozatím zdálo neúspěšné.⁵⁴

Dne 3. února Rudé právo konečně napsalo, že loď začala vyloďovat cestující. Opět žádná zmínka o tom, že se v podstatě jedná o rukojmí povstalců. Zároveň došlo zřejmě k nevyhnutelnému už vzhledem k tomu, jak tato událost byla sledována tolika médii, a brazilský soud vydal příkaz k zadržení lodi.

V jiném vydání z téhož dne se objevila zpráva, že vyjednávání mezi Galvaem a brazilskými úřady pokračuje a proto se ještě nezačalo s vyloďováním cestujících.

⁵² Santa Maria u břehů Brazílie, in Rudé právo, 1. února 1961

⁵³ Santa Maria u břehů Brazílie, in Rudé právo, 1. února 1961

⁵⁴ Santa Libertad u přístavu Recife, in Rudé právo, 2. února 1961

Zdá se, že informace, které ČTK získávala nebyly zaručené a noviny se snažily okamžitě vytisknout jakoukoliv novou informaci o událostech v Brazílii, zřejmě aby se vyhnula už tak častému opakování částí článků z předchozích dnů.

Dokonce se týž den čtenář dozvěděl, že před portugalským konzulátem v New Yorku probíhaly protestní demonstrace za svobodu Portugalska. Není zde uvedeno, kdo konkrétně demonstroval, ale je velmi pravděpodobné, že portugalsští emigranti. Tito jsou v článku dalšího dne označeni už jako antifašisté.

Vydání ze 4. února už podalo zprávu o tom, že Galvao a jeho skupina získala a přijala azyl v Brazílii a na lodi byli následně brazilským námořnictvem odzbrojeni. Cestující se konečně mohli vylodit. Deník RP se zde, podle mého názoru, z nedostatku informací snažil vydedukovat, proč loď neodplula. Domnívá se, že se nedohodli na doplnění paliv a potravin. Tato dedukce byla zřejmě důsledkem absence skutečně aktuálních informací.

Tímto článkem je kapitola o cestě lodi „Santa Maria – Liberdade uzavřena“. Nicméně 21. dubna vychází rozhovor s Henrique Galvaem, který stále žije v Brazílii a využívá azylu uděleného brazilskou vládou.

Galvaovi bylo položeno několik otázek, z odpovědí na ně vyplývá, že nevyklučoval spolupráci s opozicí včetně komunistů. Sice přiznal, že komunisté měli své určité cíle, které se úplně neslučovaly s programem opozice, ale že je možné jich velmi dobře využít při agitaci a na přípravu portugalských lidových mas ke zničení Salazara a jeho hanebného režimu. Jen díky tomu, že spolupráce s portugalskými komunisty by mohla přispět k destrukci salazarismu, dokáže si tuto spolupráci představit.

Na otázku, jak žije portugalský lid, podle očekávání mluvil o policejním státu a že tato skutečnost je umocněna tím, že se Portugalsko stalo jednou velkou věznicí. Ale jelikož si zřejmě Rudé právo nemohlo odpustit trochu té protiimperialistické propagandy, Galvao sám a bez vyzvání dodává, že bídu lidu také neblaze ovlivňuje velké množství zahraničních vojenských základen. Zde mají na mysli především základnu na Azorských ostrovech, kterou Portugalsko pronajalo USA. Takže komunistická propaganda využila záminky, aby si mohla do USA přes Rudé právo rýpnout a svalit na ně alespoň částečnou vinu za aktuální stav v Portugalsku. Jednoduše řečeno, za co nemůže Salazar, můžou USA.

Fašistický režim v Portugalsku také podle Galvaa, měl velký vliv na emigraci, on sám uvádí číslo mezi čtyřmi a šesti miliony jedinců, kteří odešli do zahraničí. Dál toto Galvao nerozváděl, ale redaktor si udělal následující shrnutí: „Zdravotní podmínky jsou zoufalé, neboť státní rozpočet stanoví jen 5% na zdravotnictví, zato 32% plynou na vojenské účely. Průměrný roční příjem na hlavu činí 200 dolarů, a pracující ve městech a na venkově si vydělají stěží na bídné živobytí. Dělník musí pracovat pět hodin, aby si vydělal na půl kila masa. Lékařská prohlídka provedená nedávno na předměstí prokázala, že ze 4000 osob trpí 3000 tuberkulózou. Více než třetina žen přivádí děti na svět bez nejmenšího lékařského ošetření. Zatímco lid žije v takovýchto podmínkách, 50 vládnoucích rodin shromažďuje ve svých rukou téměř všechno bohatství země v bankách, obchodě, průmyslu a zemědělství.“⁵⁵

Galvao mezi hlavní opory režimu zařadil gigantický policejní aparát (PIDE), represe organizované PIDE a státem, vojsko a také vysoké finanční kruhy a nejvyšší katolické kněžstvo (především Salazarův přítel z vysokoškolských studií, kardinál Cerejeira). Proti těmto skupinám vlivných stála průmyslová buržoazie a chudý lid.

Na konci rozhovoru se Galvao svěřil, že nemá žádný konkrétní plán, ale že je ochoten se spojit s kýmkoliv, kdo by nějaký plán na skoncování s režimem zorganizoval. Dodal, že není členem žádné politické strany, a že bude nadále pokračovat v boji za svobodu Portugalska.⁵⁶

Je velmi zajímavé, že se Rudé právo o uneseném parníku snažilo informovat takřka každý den a neustále přinášet nějaké nové informace a detaily cesty lodě nebo dění na její palubě. Mohli jsme si všimnout, že ne vždy se mu to podařilo a velmi často tuto neschopnost krylo opakováním a překrucováním již jednou vyšlých článků.

Rudé právo bezvýhradně stálo na straně Galvaa a jeho skupiny a začalo se postupně vymezovat proti USA. Zcela ignorovalo, že v momentě únosu lodi se všichni cestující stali fakticky rukojmími skupiny únosců.

Pokud čtenář mohl pozorně sledovat celou eskapádu, musel si všimnout, že ačkoliv se Rudé právo nepřestalo zastávat Galvaa a jeho skupiny a že o nich informovalo velmi často, v konečném kontextu mnoho informací chybělo. V článcích nebylo jasně řečeno, o co konkrétně jim jde, a působili velmi nerozhodně. Jednou chtěli

⁵⁵ „Podnikneme další akce proti Salazarově tyranii“, in Rudé právo, 21. října 1961

⁵⁶ „Podnikneme další akce proti Salazarově tyranii“, in Rudé právo, 21. října 1961

zakotvit, pak zase chtěli azyl, nakonec ho nechtěli, ale přesto ho nakonec všichni přijali. Pozorný čtenář musel nabýt dojmu, že šlo o skupinu zmatkářů, kteří se dostali do situace, kterou si nenaplánovali a nakonec nevěděli, jak z ní ven a přitom si zachovat tvář statečných osvoboditelů.

8.2. Koloniální válka začíná

8.2.1. Počátek ozbrojeného boje za samostatnost – útok na vězení v Luandě

V Československu všem bylo zřejmě jasné, že v Angole začíná něco velikého, leč nebyl dostatek aktuálních informací. Důsledkem toho bylo neustálé omílání a opakování již známých nebo dokonce nic neříkajících „novinek“, aby stránky listu byly pravidelně zaplněny.

Stejně jako v případě lodi „Santa Maria – Libertad“ se český čtenář o zásadním útoku na věznici v Luandě ze 4. února dozvěděl až s osmidenním zpožděním a to 12. února. Rudé právo účastníky boje za nezávislost velmi často nazývá jako „skupinu angolských vlastenců“. Právě tato skupina v podvečer napadla Vězení na předměstí Luandy, které bylo portugalským vojskem odraženo. Akce si vyžádala mrtvé a zraněné, z nich část byla poté zatčena.

Do konce týdne už se žádná zpráva o událostech v Luandě neobjevila. V týdnu od 6.2. do 12. 2. o událostech v Angole informovaly pouze čtyři články. Jeden mluvil o celkové situaci s přihlédnutím k minulosti Portugalska, dva byly obecné, které neustále opakovaly ty samé informace a pak byl zveřejněn výše zmíněný příspěvek o útoku na věznici. Z nějakého neznámého důvodu v porovnání s ostatními měsíci Rudé právo informovalo v únoru dosti skromně o dění v Angole.

Je s podivem, že při tak zásadní události, se noviny první den, kdy o ní informovaly, nerozepsaly trochu víc. Například dodaly více podrobností, proč k tomu došlo a jaké to bude mít důsledky. Fakt, že Rudé právo u svých článků nepřidává nějaké

zamyšlení nebo další komentátorský výklad je ale celkem běžná. Zdá se, jako by se tisk snažil vystupovat jako někdo, kdo je s veškerým děním obeznámen, ale nepovažuje za důležité o něm dopodrobna informovat a čtenář může být klidný, že je vše v pořádku a pod kontrolou a nikomu nic nehrozí, vše jde podle plánu. Zřejmě právě tento styl informování veřejnosti měl za důsledek částečnou nebo úplnou ignoranci o zahraniční politické dění. Široká veřejnost tak měla nabýt dojmu, že svět je černobílý.

8.2.2. Boje v Luandě pokračují

únor

16. února Rudé Právo svým čtenářům sdělilo, že už od 11. února jsou portugalské jednotky ve vojenské pohotovosti. Klidu v ulicích se snažily docílit rozmístěnými tanky a obrněnými vozy v ulicích Luandy.

17. února se na stránkách Rudého Práva nic neudálo. Až 18. února opět informovalo o pokračujících bojích v Luandě přes britský list „Daily Telegraph“⁵⁷, který měl svého zpravodaje v Luandě. Angolští bojovníci navzdory represáliím z portugalské strany pokračovali v bojích za svobodu. Britský list také informoval, že v luandských věznicích kvůli dalším potyčkám mezi Angolany a koloniální armádou skončilo kolem 800 osob.

Nicméně ani jeden ze článků nijak zvlášť nevypovídal o situaci, neuváděl žádná konkrétní jména účastníků nebo sdružení či hnutí.

19. února došlo v Luandě ke „krvavému masakru“⁵⁸. Článek se tuto událost snažil prezentovat, jakoby to bylo něco skutečně výjimečného a navíc jedinečného svého druhu. Luanda tou dobou za sebou měla už zcela bezpochybně nespočet krvavých masakrů. Takže 19. února se i český čtenář konečně dozvěděl, že se v Angole prolévá krev.

Dále v textu se ale už nedozvíme nic nového. Stále docházelo ke konfliktům mezi koloniální armádou a angolskými bojovníky, kteří se snažili své kolegy v boji osvobodit z vězení. Dále pokračovali v boji za svobodu angolského lidu. Jediná

⁵⁷ Britský deník, založený již v roce 1855. V analyzované době byl považován za liberální deník.

⁵⁸ Krvavý masakr v Angole, in Rudé právo, 19. února 1961

podrobnost, která se v textu objevila, je časový údaj 15. února, ke kterému se celá událost vztahuje.

Od tohoto data se Rudé právo o průběhu bojů odmlčelo až do začátku března.

Na stránkách Rudého práva se začal rozvíjet koloniální ozbrojený konflikt. Portugalsko mobilizovalo své síly v Angole a jeho vojska začala zavádět pořádek v zemi. To se pochopitelně neobešlo bez obětí na životech a hromadném zatýkání. Vzhledem k tomu, že věznice se velmi brzo zaplnily, docházelo častěji i k masakrování revoltujícího obyvatelstva.

březen

Hned na počátku dalšího měsíce, 1. března, vyšel článek s titulkem „Portugalští vojáci zavraždili 300 Afričanů“⁵⁹. Tuto zprávu Rudé právo přejalo z New Yorku z agentury „Associated Press“. Ta podle informace v časopisu „Newweek“ říkala, že ve vnitrozemí Angoly portugalští vojáci zavraždili 2. února na 300 Afričanů.

Článek s obrovským titulkem se tvářil, že chce lidu oznámit nějakou senzaci z průběhu koloniální války. Jediné co se čtenář dozvěděl, byla informace stará celý jeden měsíc. Rudé Právo nepřestalo prezentovat ztráty na lidských životech jako něco výjimečného. Československé veřejnosti v té době by už mohlo být jasné, že se v Africe rozhořela brutální a agresivní válka, kde docházelo a bude docházet k obrovským ztrátám na životech.

Další článek na toto téma se objevil až 8. března pod názvem „Portugalci terorizují obyvatelstvo Angoly“. Tentokrát uvedlo jako místo zdroje Kapské Město a odvolalo se na informace podávané johannesburským listem „Star“. V Luandě docházelo k masovému zatýkání portugalskými úřady.

14. března se přes Dillí a místní list „India“ čtenáři mohli dozvědět, že do Angoly byly přesunuto 2000 vojáků a s místním naverbovaným bílým obyvatelstvem koloniální armáda čítá přes 20 000 vojáků. Zároveň, že Portugalci začínají se stavbou vojenských táborů a letišť. O umístění těchto základů se deník nezmiňuje. Na „Nové krvěprolití v Angole“ došlo 18. března. Tentokrát už zabíjeli i ženy a děti. Vypadá to, že do té doby byla tato skupina obyvatel ušetřena. Tato zpráva se k nám

⁵⁹ Portugalští vojáci zavraždili 300 Afričanů, in Rudé právo, 1. března 1961

dostala přes portugalskou tiskovou kancelář „Lusitania“ a náš deník zdůraznil, že přes síto cenzury. Dále „čte mezi řádky“⁶⁰, že zřejmě muselo v Angole dojít k dalšímu povstání proti koloniální nadvládě.

Stojí za zmínku, že v podání RP za veškeré ztráty mohou pouze příslušníci koloniální armády, jakoby angolští vlastenci žádnou krev neprolévají a jen přihlíželi portugalským masakrům na svých lidech.

Rudé Právo se ani nesnažilo podávat informace o vojenské strategii zúčastněných stran. Co bylo cílem koloniální armády a jaké cíle si vytyčila národní hnutí. Proč Rudé právo celou dobu informovalo o bojích v Luandě a najednou jsme se dozvěděli se zpožděním jednoho měsíce, že ve vnitrozemí padl větší počet Afričanů. Nesnažilo se dopátrat toho, co se dělo na dalších místech. Od počátku bojů byly zprávy velmi útržkovité a nekoherentní, ačkoliv se snažily působit dojmem, že dávají přesný obraz o průběhu bojů.

Rudé Právo informovalo o Angole nebo alespoň o Portugalsku minimálně obden, přesto se stalo naprosto nemožné udělat si ucelený obraz o probíhajících bojích a vůbec celé aktuální situaci v Angole.

8.2.3. V Angole zuří partyzánská válka

V Angole zuří partyzánská válka

Podle názvu titulků během dubna, se zdálo, že se tento měsíc stal měsícem partyzánů. Rudé právo k pojům angolský vlastenec a bojovník přidal další název a to „partyzán“. Navíc během dubna se skutečně v obecném měřítku takřka roztrhl pytel se zprávami o Angole či Portugalsku. Celkem 26 článků!

Podle Rudého práva 12. dubna začala v Angole partyzánská válka. K tomuto vydání deník zřejmě získal mnoho informací, protože se dopodrobna rozepsal o vojenské výbavě Angolanů a také o místech, kde angolské oddíly operovaly. Je velmi zajímavé, že Rudé právo vědělo, kolik a jakých zbraní partyzáni měli.

Portugalská „soldateska“ nebyla schopna potlačit rozšiřující se partyzánské hnutí a to především v severní Angole, kde partyzáni přepadali plantáže bílých. List „Afrique action“ přes Rudé právo informoval, že hlavní národně-osvobozenecké

⁶⁰ Nové Krveprolití v Angole, in Rudé právo, 18, března 1961

hnutí UPA operuje především na severu země v regionech Congo, Cuanza a Malange. Je vsutku zvláštní, že Rudé právo nepřestávalo neustále udávat jako hlavní hnutí Svaz obyvatel Angoly (UPA) na úkor MPLA, navzdory faktu, že právě MPLA mělo být hnutím, které podporoval Sovětským svaz.

Ze stejného článku se také dozvíme, že Portugalci začali snižovat stavy černých angolských vojáků ve své armádě, protože jejich roty se bouřily a přecházely k partyzánům. Kromě toho měli na svědomí životy dvou portugalských důstojníků.

Rudé právo začalo být velmi všímavé a poukázalo na fakt, že počátek partyzánských bojů v polovině března vůbec nebyl náhodný, ale že se záměrně kryl s obdobím dešťů v oblasti, což se stalo velmi nevýhodné pro koloniální armádu, která na tento typ boje neuměla efektivně reagovat. Nemyslím si ale, že by tato informace byla dedukcí našeho deníku, spíše je to výsledkem dobrého opisu zahraničního zdroje.

12. dubna z Luandy odjely obrněné vozy doprovázené letadly a směřující k severu Angoly ke konžské hranici. Rudé Právo dne 14. dubna podalo zprávu, že partyzáni získali navrch. Pro portugalskou armádu bylo velmi složité zdolávat místní terén stížený absencí mostů a cest a dostat se přes zátarasy umístěné u vesnic.

Navíc konečně dostáváme informaci o větším množství Portugalců zabitých partyzány. Tentokrát podle agentury Reuter se mělo jednat o dva důstojníky a blíže nezjištěný počet řadových vojáků.⁶¹

Konžská armáda nahrávala Portugalcům a pomáhala jim obklíčovat členy osvobozeneckého hnutí a obyvatele Angoly, aby se jim nepodařilo překročit hranici do Konga a zastavili tak proud uprchlíků.

Hned následujícího dne 15. dubna došlo zatím k „největší“ partyzánské akci. Rudé právo se snažilo čtenáře přesvědčit o tom, že salazaristický režim je v koncích. Salazar reorganizuje vládu a jmenuje nového ministra kolonií a sám sebe jmenuje ministrem národní obrany.⁶² Zdá se že režimu dochází dech, když Salazar kumuluje další vládní posty ve svých rukou. Vláda už s konečnou platností vyhlásila celkovou mobilizaci a potvrdila, že Angola je ve válečném stavu. Na to konto bylo uvolněno dalších 500 milionů escudos a poslány další vojenské posily do kolonie.

Partyzánské jednotky zaútočily na město Ucuva, což vyvolalo zájem zahraničních

⁶¹ Úspěšné boje angolských partyzánů, in Rudé právo, 14. dubna 1961

⁶² Dosud největší akce partyzánských jednotek v Angole, in Rudé právo, 15. dubna 1961

zpravodajských agentur a Rudé právo tuto informaci předalo k nám. V tomto městě se nacházel důležitý strategický železniční uzel a nedaleko elektrárna, která zásobuje Luandu. Mimo to partyzáni provedli několik úspěšných útoků na osady, ale v textu není úplně jasně specifikováno na jaké osady. Je možné, že přepadali vojenské tábory Portugalců, ale je také možné, že se jednalo o osady Angolanů, kteří se hlásili k jinému hnutí. Na severu Angoly to mohli být sympatizanti MPLA, kteří přišli o život a své domovy.

Naopak portugalské jednotky přepadly luandské čtvrti Pameli a Lixeira. Luanda a její předměstí jsou neustále z důvodů přítomnosti povstalců monitorovány.

Rudé právo 16. dubna přes agenturu Reuter hlásí, že povstání v Angole se nadále rozšiřuje a jsou monitorována další bojiště. Na severu Angoly se jednalo o města Forte República, Quibaxi a Nova Caipemba. Ve středu země to byly Silva Porto a Pango Aluquem. I Luandě je už mnohem jasnější

činnost národně-osvobozeneckých hnutí.⁶³ Rudé právo bohužel podrobněji nepřiblížilo o jaká hnutí se jednalo a ani jednání jednotlivých Angolanů. Pořád a bez přestání jsou představováni jen jako jednolitá masa, jejíž část občas podlehne koloniální armádě.

17. duben přinesl další útoky partyzánů na portugalská vojska na severu Angoly. Luanda se stále zmítala v nepokojích, při kterých byli zabiti dva Afričani. Čísla, které neustále uvádí Rudé Právo v souvislosti s oběťmi na životech, jsou velmi nepravděpodobná. Počet mrtvých musel narůstat velmi rychle a tento fakt našim novinám naprosto uniká. Ztráty na životech na začátku jako v celém průběhu války musely být obrovské. Zprávy o dvou mrtvých Afričanech jsou velmi zavádějící a celou povahu konfliktu zásadně zkreslující.

Toho dne také armáda vytvořila letecký most mezi Lisabonem a Luandou, přes který dopravovali zbraně a vojáky do Angoly. Touto cestou také evakuovali obyvatelstvo přepadených vesnic ze severu. Zde bych si dovolila zapochybovat, že se jednalo o evakuaci černého obyvatelstva. Ze článku tato skutečnost bohužel nevyplývá.

Partyzáni se nevzdávají. Přes portugalskou tiskovou agenturu nám Rudé právo sdělilo, že boje mezi vlastenci a portugalskou armádou probíhají již na celém území

⁶³ Angola v ohni povstání, in Rudé právo, 16. dubna 1961

Angoly. Partyzánům se dokonce podařilo obklíčit město Dumba na severu Angoly. Prý na celých 24 hodin. Toto město se nachází poblíž plantáží, kde je velký počet Portugalců.⁶⁴ To jsou tedy zřejmě ti, kteří mohli využít leteckého mostu a před hrůzami koloniálního boje prchnout do Portugalska.

22. dubna se historie opakuje. vlastenci pořád útočili na město Dumba proti koloniální milici a portugalským jednotkám. Další města na severu, která se nacházela v ohrožení, jsou Maquela do Zombo a Quimbele. Útoky partyzánů se množily také ve středu země, kde útočili na strategické body a ozbrojené portugalské jednotky (toto je skutečně relevantní informace, co by tam dělaly portugalské jednotky, pokud by nebyly ozbrojené) v okolí Quitexe asi 45 km od města Carmony.⁶⁵

Jako již několik dní boje angolských hnutí pokračují a tuto skutečnost potvrdilo i Rudé právo ze 25. dubna a přidalo k tomu další zeměpisné údaje. Boje se vyostřily u města Dumba, na který měli Angolani provést 22. dubna další útok. Jiné boje se odehrávaly v blízkosti měst Ouimbombe a Nambuanguongo, kde koloniální jednotky utrpěly značné ztráty. Nakonec dodalo, že celý sever Angoly je už pod úplnou kontrolou povstalců.

K tomu všemu ještě britský zdroj „Sunday Times“ dokreslil, že povstalecká oblast se táhne od konžské hranice podél železnice Luanda – Malanje a že se nejednalo o povstání jednoho kmene, ale všech obyvatel Angoly.⁶⁶

Názvy článků o konfliktu v Angole už začínají být nudné a nepoutavé svou monotónností. Stále se objevovaly pouze titulky „Boje v Angole pokračují“, „Povstání v Angole“, „Partyzáni“. Názvy se jen trochu obměňují a v mnoha případech se ani nijak zásadně neliší jejich obsah. Československo a SSSR sice asi měly vážný zájem o Angolu, ale nebyly schopni o dění v ní nějakým rozumným způsobem informovat. Doteď jsme mohli sledovat jakési náznaky dění a bojů v Angole během měsíce dubna. Uvidíme, co nám přinese květen a zda a k jakým změnám v podávání informací dojde.

Květen

⁶⁴ Partyzáni v Angole útočí, in Rudé právo, 19. dubna 1961

⁶⁵ Boj angolského lidu se stal symbolem boje proti kolonialismu, in Rudé právo, 20. dubna 1961

⁶⁶ Tuhé boje v severní Angole, in Rudé právo, 25. dubna 1961

V článku „Nové prudké boje v Angole“ z 1. května se skrývaly informace o bitvě, která vypukla na severu Angoly v blízkosti vesnice Musuba. Rudé právo uvádí počet tisíc vojáků vlasteneckých jednotek, které zaútočily na posádku koloniálního vojska.⁶⁷ Následně koloniální vláda byla donucena vyklidit některé strategické oblasti.

„Akce partyzánů v severní Angole pokračují“⁶⁸ z 3. května. Asi tisíc partyzánů obléhalo důležité město Mucaba už celých 21 hodin. Partyzáni zaútočili na město, takže to znamená, že se nacházelo v rukou Portugalců. Museli se stáhnout, protože koloniální armáda v těchto místech byla posílena o nové vojáky z Luandy. Navíc portugalská armáda v této oblasti využívala také leteckých jednotek, které vlastencům znesnadňovaly útoky na objekty.

V dalším odstavci Právo píše, že vlastenci útočili i na jiný cíl a to na město Quimbele blízko angolsko-konžských hranic. Toto město už se stalo předmětem zprávy Rudého práva dne 22. dubna, kdy o něj probíhaly boje.

Druhá část ze 4. května věnovaná plánu založit prozatímní exilovou vládu pochází z zpravodajství z Tunisu. Byla to údajně UPA v čele s M. Gilmorem, kdo pojal tento plán. Dále Gilmore prohlásil, že velká část Angoly je již osvobozena a stranu Svaz obyvatel Angoly, která čítá 80 000 členů označil za nejdůležitější hnutí v celé Angole. Jméno José Gilmore používal Holden Roberto jako jedno ze svých válečných jmen. Tuto informaci v té době Rudé právo zřejmě nemělo, protože v analyzovaném období tuto skutečnost neuvedlo na pravou míru.

V článku ze dne 6. května Rudé právo nazvalo příslušníky koloniální armády jako salazarovci. Je zajímavé, že zatím Rudé právo považovalo konflikt za portugalský a články se vždy negativně obracely jen vůči koloniálnímu Portugalsku. Na stránkách tisku zatím však nedošlo ke zpravodajské válce mezi západem a východem. O tom svědčí i fakt, že hnutí UPA i MPLA byly hromadně považovány za vlastence, partyzány, za angolské bojovníky za svobodu nebo eventuálně za povstalce. Zatím nedochází k rozdělování nepřátelských táborů uvnitř země.

Důkazem toho bylo i pokračování článku ze 6. května, kdy byli v jednom odstavci Angolané nazváni jako vlastenecké angolské jednotky a partyzáni. Podle francouzské agentury „France presse“ portugalská armáda z letadel bombardovala

⁶⁷ Nové prudké boje v Angole, in Rudé právo, 1. května 1961

⁶⁸ Akce partyzánů v severní Angole pokračují, in Rudé právo, 3. května 1961

vlastence, kteří útočili na města Sanzo Pombo, Songo a Santa Cruz. Ve stejném momentu na jiném místě partyzáni napadli město Carmona.⁶⁹

Je možné nebo pravděpodobné, že v budoucnosti dojde k dalšímu přejmenování angolských jednotek v závislosti na rozdělení do politických táborů podporovaných buď USA nebo socialistickým blokem.

Agentura „France Presse“ dále informovala, že předpokládá, že boje neprobíhají pouze na severu země, ale i v jiných částech. Jako důkaz uvádí útok na most, který tentokrát povstalci vyhodili do vzduchu asi dva kilometry od Luandy.

Rudé právo se článkem z 12. května pokoušelo čtenáře už názvem „Vlastenecké síly kontrolují rozsáhlé oblasti v Angole“ přesvědčit, že osvobozenecká hnutí už měla boje prakticky pod kontrolou a od vítězství je dělilo velmi málo času.

Agentura „Reuter“ dodala, že Portugalci očekávali útok osvobozeneckých jednotek na leteckou základnu, odkud startovala letadla k náletům proti africkému obyvatelstvu.⁷⁰

Hlavní část zprávy Rudé právo čerpalo od zpravodajské agentury „Lusitania“, která se domnívala, že série útoků tvořila součást jednotného strategického plánu a vypočítala, že dne 7. května angolské jednotky zaútočily na posádku letiště Sao Salvador do Congo a 11. května ostřelovaly portugalské vojenské letadlo, které startovalo k náletům na vesnice. Dále připravovaly útok na letiště poblíž osady Negage v severní Angole.

Portugalsko najednou vlastencům přiznalo i schopnost utvořit strategický plán boje. Rozčarování portugalských vojáků po příjezdu do Angoly a po střetnutí se s těmi „zvířaty“ muselo být obrovské. Zjistili, že ti lidé, kteří vedou proti-koloniální boje nebudou tak neschopní, jak se jim režim v Portugalsku snažil namluvit. Ba naopak i tito vojáci procházeli vojenským výcvikem a postupem času měli své tábory, kde se trénovali v bojových stylech. Navíc oproti Portugalsku měli kvantitativní výhodu a výhodu ve znalosti terénu. Portugalské možnosti co do počtu vojáků byly přece jen limitované počtem obyvatel v zemi a navíc od vypuknutí války v Angole se postupně bouřily další kolonie a i do nich muselo Portugalsko vojenské jednotky posílat. Angolané mohli naopak nestále čerpat ze svých zatím nijak zvlášť nezmenšených zdrojů.

⁶⁹ Salazarovci bombardují pozice angolských vlastenců, in Rudé právo, 6. května 1961

⁷⁰ Vlastenecké síly kontrolují rozsáhlé oblasti Angoly, in Rudé právo, 12. května

Představitel angolského národně-osvobozenického hnutí v Léopoldvillu John Eduardo Pinnock oznámil,⁷¹ že v současnosti proti koloniální armádě v Angole bojuje celých 20 000 vojáků. Tím, že Rudé právo uvedlo jméno Pinnock, je mnohem snadnější přiřadit partyzánské akce jednomu hnutí. Dříve se to dalo odhadovat jen díky geografickému umístění bojů na severu Angoly, kde se pohybovalo hnutí UPA s původním cílem sjednocení bývalého Konžského království. Pinnockovo jméno, jako jednoho z vůdců tuto situaci více osvětlilo. Ačkoliv Rudé právo už si začalo pohrávat s přídavným jménem „lidový“, jež je součástí názvu konkurenčního hnutí MPLA, napojeného na socialistický blok, stále neumělo rozlišovat mezi hnutími.

12. květen o průběhu partyzánské války nepřinesl prakticky nic nového. Informace se opět omezily pouze na shrnutí a konstatování již známých skutečností, jako byly pokračující boje v severní části.

Snad jen, v oblasti Carmona, kde se nachází rozlehlé kávovníkové plantáže, jich byla většina v důsledku války opuštěná, protože Portugalci využili možnosti návratu do Evropy. Černí dělníci, kteří na nich pracovali se buď přidali k osvobozenickým jednotkám nebo uprchli.

Na konci jednou větou, byla poznámka, že se vlastencům podařilo sestřelit již druhé letadlo koloniální armády.

22. května se dozvídáme, že partyzánská válka proti kolonizátorům pokračovala, ale tentokrát se podle Práva zaměřila na ničení cest na severu země, především v blízkosti měst Santa Pombo a Santa Cruz.⁷²

23. května v partyzánské armádě bojovalo dokonce celých 50 000 členů národně osvobozenické armády, jak se podařilo Rudému právu zjistit přes léopoldvillský zpravodaj „Associated Press“, který se dostal do blízkosti samotného Holdena Roberta.

Hned následující dne, Rudé právo recyklovalo nové informace od vůdce UPA a čtenáři sdělilo, že partyzánské akce pokračovaly v celé oblasti severní Angoly. K tomu přidalo novou zprávu o tom, že partyzánské jednotky napadly vládní vojenské posily při cestě do **Damby**. Boj trval asi hodinu a portugalská vojska utrpěla mnohá zranění a došlo i na nezanedbatelné ztráty na životech.

⁷¹ Vlastenecké síly kontrolují rozsáhlé oblasti Angoly, in Rudé právo, 12. května

⁷² Salazarovi barbari mění Angolu v trosky, in Rudé právo, 22. května 1961

Po nedlouhé době 26. května se zde velmi často opakovala zpráva o dalších srážkách partyzánů s koloniálním vojskem. Tento článek alespoň rekapituloval místa a oblasti, ve kterých ke střetům docházelo. Jednalo se již o několikrát v deníku zmiňovaná města Dambu, Ucuu a oblast Malanje, ale také o další města jako Santo Antonio do Zaire a Porto Rico.

Ze zdroje z Luandy přišla s Rudým právem 27. května informace o dalších partyzánských útocích. Ke střetům došlo opět v blízkosti měst Damba a Quimbele na severu Angoly. Ovšem jak článek podotkl, veškeré informace byly podrobeny cenzuře a proto se ve zprávě, která se dostala za hranice Angoly píše, že povstalci byli odrazeni s velkými ztrátami na životech v uvozovkách. Vzhledem k tomu, že se jednalo o skutečnou partyzánskou válku, kde je důležitý moment překvapení nepřítele, je o mnoho pravděpodobnější, že co se počtu obětí v rámci vojska týče, bylo na portugalské straně ztrát řádově více. Toto počítání už se ovšem netýká civilního obyvatelstva, které pro obě skupiny představovalo snadnou kořist.

Následující den 28.května vyšla další zpráva popisující neustávající boje mezi partyzány a Portugalci. Podle informací Rudého práva 26. května vlastenci zaútočili na posádku v Quimbele a podařilo se jim úplně odříznout od zásobování, takže musely být zapojeny letadla. Po dlouhé době Rudé právo informovalo o bojích jinde než na severu Angoly a upozornilo na vojenské střety na východě země.

Takřka veškeré informace, které Rudé právo otiskovalo, přebíralo ze západních periodik. Zejména z Francie z France Presse, z agentury Reuter a Lusitanie.

Články zřejmě ve čtenáři měly vzbudit pocit, že na stránkách Rudého práva se odehrával koloniální boj v přímém přenosu. Fakt, že Rudé právo nebylo schopno od sebe rozeznávat jednotlivá hnutí a jejich vůdce, celý průběh bojů značně zkresloval. Prakticky v každém článku se objevil výčet měst nebo území, kde se měly střetávat angolské a portugalské jednotky, ale tyto výčty trochu postrádaly smysl. Napadená území se ve většině případů nacházela na severu. Jenže v novinách chyběla mapa Angoly, která by pohyb vojsk demonstrovala.

Ze dne na den se pouze střídaly zprávy o tom, jak jedna strana útočí na druhou, aniž by tomu byl přidán nějaký politický kontext. Ačkoliv na první pohled se mohlo zdát, že noviny jsou dění v Angole plné, v konečném výsledku kvalitních informací

bylo velmi málo.

8.2.4. Strategie (?), počty vojáků a válečný materiál

Duben

1. dubna se zopakoval název článku „Boje v Angole pokračují“ z února. Článek bez zdroje informací sděloval, že byli do Angoly posílány další vojáci a materiál a nepokoje pokračovaly navzdory represáliím ze strany Portugalska. Navíc, jak informovali tiskové agentury, vypukly nové nepokoje v Tabi v severní Angole a podle agentury také ve středu země.

Portugalská vláda rozhodla 31. března, jak 2. dubna informovalo Rudé právo, že ve všech koloniích bude zavedena občanská domobrana. To znamenalo, že vyzbrojí místní portugalské starousedlíky a z nich poté vytvoří africké úderné oddíly proti partyzánům. Tyto jednotky by měly hlídat pořádek a klid v koloniích, stejně jako ochraňovat majetek.⁷³

10. dubna Portugalci začali údajně používat proti vzbouřencům napalm. Plynem bombardovali celé vesnice, ale osvobozenická hnutí se v žádném případě nechtěla vzdát. Nicméně obyčejní obyvatelé se snaží opustit zemi do sousedních států.

13. dubna přišla zpráva přes agenturu Reuter, že z Luandy míří kolona obrněných vozů k severu, kde má zasáhnout a této oblasti dát svobodu. Je jasné, že zde se museli střetnout hlavně s vojáky hnutí UPA, které na severu Angoly operuje, ale v textu tato skutečnost není uvedena.

Salazarovský režim musel neustále finančně podporovat obranu svých kolonií a Rudé právo zjistilo, že portugalská vláda vyčlenila ze svého rozpočtu dalších 200 miliónů escudos na potlačení národně-osvobozeneckých snah.⁷⁴

Následujícího dne 14. dubna Rudé právo informovalo, že kvůli vážným nepokojům v Dumbě a jejím okolí, Portugalci přiváželi do země další jednotky a letadla, která chránila vojáky a jejich vybavení. Nové jednotky ale zatím do Dumby nedorazily.

Dne 7. dubna Rudé právo v článku „Celonárodní povstání v Angole“ prakticky jednou větou přes britský deník „Economist“ psalo, že nepokoje v Angole již

⁷³ Portugalci vytvářejí úderné oddíly proti Afričanům, in Rudé právo, 2. dubna 1961

⁷⁴ Portugalci nasazují letectvo v Angole, in Rudé právo, 13. dubna 1961

přerostly v celonárodní povstání. Ve zbytku článku podalo informace o dalším doplňování koloniální armády o tisíce portugalských vojáků. Portugalci měli podle britského listu plán jednoduchý. V první řadě nasadí letectvo a všechny vesnice, které budou jevit známky kolaborace a podpory partyzánů, vybombardují. Poté přijde na řadu pěchota, která dokončí, co zbylo po letectvu až do úplné pacifikace území.⁷⁵

Květen

1. května po útoku tisíce vlasteneckých vojáků na koloniální posádku, museli Portugalci opustit strategicky významná místa Congola a Negage. Navíc prý portugalská oficiální místa přiznávají, že vlastencům se podařilo dosáhnout dobrých výsledků v boji na úkor koloniální armády. Tuto informaci načerpalo RP náš deník z portugalské agentury „Lusitania“.

Dle jiné agentury „DPA“ organizace portugalských kolonizátorů vyzvaly portugalskou vládu o dodávku dalších vojáků pro Angolu.⁷⁶

3. května Portugalci opět údajně použili letadla proti partyzánům, jak naznačil článek „Letadly proti partyzánům“⁷⁷. Tato zpráva byla dva dny stará a přišla z Luandy.

Následujícího dne Rudé právo přišlo znovu se zprávou, že Portugalci plánují vyhlazovací válku, se kterou čekají na období sucha, které pro ně bude příznivější.

Velmi zajímavý článek se objevil dne 4. května s velkým nadpisem „Portugalští kolonizátoři připravují vyhlazovací válku v Angole“ a s malým podnadpisem „Angolští vlastenci hodlají vytvořit prozatímní vládu“⁷⁸. Rudé právo, aby přitáhlo pozornost čtenáře uvedlo článek expresivně s předtuchou velkého masakru už v titulku. Nicméně politicky důležitá informace o záměru vytvořit prozatímní vládu také nemohla chybět. Už jen z prostého důvodu, že se konečně jednalo o nový posun v konfliktu a tentokrát nešlo o opakující se zprávu typu „partyzáni útočí“ nebo „boje pokračují“. Tato zpráva byla také výjimečná, protože Rudému právu se podařilo zajistit informace ze dvou britských deníků a přebralo citace od dvou zpravodajů, které v textu uvedlo celým jménem, což se stalo zatím poprvé.

⁷⁵ Celonárodní povstání v Angole, in Rudé právo, 7. dubna 1961

⁷⁶ Nové prudké boje v Angole, in Rudé právo, 1. května 1961

⁷⁷ Letadly proti partyzánům, in Rudé právo, 3. května 1961

⁷⁸ Portugalští kolonizátoři připravují vyhlazovací válku v Angole, in Rudé právo, 4. května 1961

V úvodním odstavci článku k záměru vyhlazení zdroj „Daily Telegraph“ shrnuje nová svědectví o záměrech „příprav portugalských kolonizátorů proti Afričanům a o zvěrstvech, kterých se dopouští *luza* usedlíků před očima policie na bezbranných Afričanech“.⁷⁹ Zde považuji za velmi zajímavé užití spojení *luza usedlíků* ve vztahu k bílému obyvatelstvu usazenému na území Angoly. Rudé právo zásadně nebere na vědomí skutečnost, že na území Angoly žilo bílé obyvatelstvo po generace, a že ať vztah této skupiny obyvatel k místnímu domorodému byl jakýkoliv, je nutné tuto skupinu odlišit od vojáků, kteří se do Angoly dostali v průběhu několika měsíců. Vojáci, kteří přijeli do Angoly kvůli bojům s příslušníky osvobozeneckého hnutí, byli vybaveni salazaristickým pohledem na boje a situaci v Angole. Oni byli přesvědčeni, že se tam skutečně sejdou s bandou nevycvičených ubožáků, nad kterými velmi snadno a rychle zvítězí. Navíc zformovaní propagandou věřili, že Angolani jsou skutečně zvířata, která jsou prakticky nesvéprávná a s lidmi už nemají vlastně nic společného. Portugalská armáda žila v tom, že Portugalsko je výspou dokonalosti, a pokud toto domorodci nechtějí přijmout musí být zlikvidováni. Vojáci si v drtivé většině případů ani nedokázali představit angolskou bojovou realitu, protože v Portugalsku Salazar zavedl velmi účinnou cenzuru tisku a veřejných sdělovacích prostředků. Vojáci po příjezdu a střetu s místní realitou velmi často podléhali depresím a pokud se jim podařilo kdy vrátit se do Portugalska, stejně nedokázali přehodnotit svá smýšlení o obyvatelstvu kolonií. Ještě dnes na začátku 21. století někteří považují obyvatele bývalých kolonií nebo ty, kteří po vyhlášení nezávislosti volili život v Portugalsku, za méněcenné, za něco, co se Portugalci v žádném případě nikdy nemůže vyrovnat.

Co se týkalo vyzbrojení „bezbranných“ Afričanů, tak pochopitelně vyzbrojeni byli. Příslušníci osvobozeneckých hnutí získávali vojenský materiál od svých spojenců, buď od USA nebo od zemí ze socialistického bloku. Velmi často získávali zbraně v místních bojích od Portugalců, po tom co je zabili nebo zajali. V Angole se nacházelo také velké množství civilního obyvatelstva, které nebylo v drtivé většině vyzbrojeno, ale někteří měli zbraně podomácku vyrobené. Ovšem osvobozenecká hnutí dělala jakési agitační akce se snahou naverbovat, co nejvíce angolského

⁷⁹ Portugalští kolonizátoři připravují vyhlazovací válku v Angole, in Rudé právo, 4. května 1961

obyvatelstva pro boj s Portugalci. Pak docházelo k událostem, kdy jedno hnutí například vyvraždilo obyvatele vesnice, která podporovala konkurenční hnutí. O těchto „detailech“ se na stránkách Rudého práva nemáme šanci dočíst ani písmenko.

Richard Beeston z „Daily Telegraph“ přišel s tím, že Portugalci již začali s přípravami na vyhlazovací válku. Chtěli by využít období sucha a začít s ofenzívou na počátku června. Než mělo dojít k samému začátku vyhlazovací války, portugalská vojska prý budou trénovat a na boje se pečlivě připravovat. Mezi praktiky přípravy patřilo ostřelování vesnic raketami a napalmovými bombami, aby vyhnali Afričany do džungle. „Až v období sucha vyschne sloní tráva a až stromy budou suché jako troud, zapálí celé pohraniční území napalmovými bombami svržených z letadel. Ti angolské bojovníky za svobodu, kteří se pokusí uniknout před požáry, budou ostřelováni z letadel a ostatní zhynou žízní a hladem.“⁸⁰ Rudé právo zřejmě záměrně volilo velmi expresivní jazyk, aby vzbudilo hrůzu ve čtenáři. Aby mohlo ukázat, kolik zla je na straně kolonizátora a možná také poukázat na fakt, že průměrný československý občan si vlastně díky komunistické straně žije velmi dobře v porovnání s těmi ubohými Angolany. Tuto domněnku posiluje skutečnost, že zpravodaj dodal, že podle jeho zjištění, „v těchto bojových akcích nebude možno rozlišovat mezi povstalci a obyvatelstvem, které se bojů neúčastní.“⁸¹

Na druhou stranu považují za „pokrokové“, že noviny oficiálně uvádí, že ve válečném konfliktu může být zasaženo i civilní obyvatelstvo. Už jen ve srovnání s dnešní dobou, kdy máme profesionální armádu, se informace tohoto druhu před veřejností velmi bedlivě tají.

Druhá část tohoto článku je dílem jiného britského zpravodaje. Tento muž se jmenuje Donald Wise a psal pro britský deník „Daily Mirror“⁸². Ten se vyjadřoval také k masovému vyvražďování Angolanů, ale bral v potaz hlavně názory propagandou ovlivněné portugalské armády. O vyvražďování Afričanů hovořil jako o masovém barbarství dvacátého století. Konstatoval, že život Angolana pro horkokrevné Portugalce vůbec nic neznamenal. Jeden z vojáků se mu svěřil: „Odhaduji, že jsme zabili 30 000 těchto zvířat. Asi dalších 100 000 jich ještě

⁸⁰ Portugalští kolonizátoři připravují vyhlazovací válku v Angole, in Rudé právo, 4. května 1961

⁸¹ Portugalští kolonizátoři připravují vyhlazovací válku v Angole, in Rudé právo, 4. května 1961

⁸² Jedná se o britský deník založený v roce 1903, který se zabýval a zabývá spíše bulvární tematikou. Pro dějiny žurnalistiky má velký přínos z důvodu publikace obrazových zpráv.

spolupracuje s teroristy. Hodláme je všechny zabít, až nastane asi za šest týdnů období sucha.“ K tomu Wise poznamenal: „období sucha trvá asi čtyři měsíce, a aby bylo možno splnit tento *plán*, musí být každý den zabito na tisíc Afričanů.“⁸³ Jak je napsáno výše, portugalské vojáci byli přesvědčováni a přesvědčeni, že v africké džungli běhá tlupa divochů, kteří jsou na úrovni zvířat, o čemž svědčí tyto citace a o rovnoprávnosti obyvatel Angoly a obyvatel Portugalska, nemůže být ani řeči.

Hned 6. května jsme se dozvěděli, že portugalská vláda poslala do Angoly loď s vojenským nákladem a s dalšími vojenskými posilami.

Vše přivezly do Luandy tři velké lodě. První pod jménem „Vera Cruz“ vezla na své palubě 34 000 vojáků, mezi nimiž přijížděli členi jezdeckva, ženijních jednotek a příslušníci lehkého dělostřeleckého pluku. Druhá „Rita Maria“ vezla náklad zbraní a poslední „Arraiolos“ měla ve svých útrobách střelivo. Jak se prý zahraniční agentury shodly, šlo zatím o největší zásilku vojáků, zbraní a střeliva do Angoly.

7. května přišel článek, který neinformoval o ničem novém, jedná se o shrnutí dříve publikovaných informací. Znovu opakoval, že portugalská vláda se nevzdá svých kolonií a proto vyslala parníky s mnoha tisíci nových vojáků do Angoly. Také mluvil o faktu, že osvobozenecý boj přerostl v celostátní povstání. A nechyběla ani informace o přípravách na boje, které se vážou k začátku a průběhu období sucha. Neopomněli v článku zopakovat taktiku koloniální armády a ta zněla, že nejprve vybombardují každou vesnici, která se bude tvářit, že podporuje osvobozenecý hnutí, načež přijde pěchota, která oblast vyčistí.⁸⁴

Na článek ze 4. května navázalo Rudé právo 8. května. Téma sice zůstalo stejné, ale přibýlo citací portugalských důstojníků tázaných znovu dopisovatelem listu „Daily Mirror“ Donaldem Wisem. Wise se rozepsal o plánované vyhlazovací válce, nicméně se zdá, že to byla součást původního článku ze 4. května, který byl rozdělen do několika vydání Rudého práva.

Donald Wise zde sdělil své vlastní zážitky, které stojí za citaci: „První Afričan, kterého jsem na vlastní oči viděl zemřít, doslova propadl deštníkem nad mým stolem v pouliční kavárně v Luandě. Svrhla ho ze střechy šestiposchoďového obchodního domu skupina portugalských bělochů. Hned za rohem roztrhal bílý zástup jiného Afričana doslova na kusy. Obě vraždy zdůvodňovali Portugalci tím,

⁸³ Portugalské kolonizátoři připravují vyhlazovací válku v Angole, in Rudé právo, 4. května 1961

⁸⁴ Celonárodní povstání v Angole, in Rudé právo, 7. května 1961

že zavraždění Afričané patřili k teroristům.“⁸⁵

V Angole zřejmě zavládla davová psychóza na obou stranách. V Angolanech se s konečnou platností probudilo národní smýšlení a chtěli bojem dosáhnout svobody. Portugalci si toho byli vědomi a začali mít hrůzu z jakéhokoliv Angolana, protože byli přesvědčeni, že jim usiluje o život. Pak tu byla další skupina Portugalců a to vojáci, kteří tvořili koloniální armádu. Ti strach z každého Angolana naopak neměli, protože byli vybaveni z Evropy informacemi o naprosté necivilizovanosti tohoto obyvatelstva. Ti měli jen úkol je jakýmkoliv způsobem vyvraždit.

Mimochodem Wise si neodpustil další citace portugalských důstojníků a jejich názorů na černochoy a podělil se o ně se čtenářem. „Odhaduji, že jsme zabili 30 000 těchto bestií. Avšak dalších snad 100 000 Afričanů spolupracuje s teroristy. Chceme je pobít, jakmile nastane období sucha.“⁸⁶

Naprosto stejná citace, jako ta ze 4. května! Rudé právo prahlo po jakékoliv novince, kterou by mohlo zveřejnit. Pokud žádná nebyla, nezbývalo než zprávy opakovat a dát jim nové titulky, které by znovu přitáhly zájem čtenáře. Z této citace také můžeme vyčíst, že do boje za svobodu Angoly byl zapojen pouze zlomek jejích obyvatel, když uvážíme, že Angola čítala něco přes čtyři miliony obyvatel. Zajímavé bylo také užití slova terorista. Je pravděpodobné, že citace jsou reálné, protože takto angolské bojovníky nazývala propaganda salazarismu, byť se opakovaly.

27. května Rudé právo píše, že portugalské úřady v Goe chystají vysoké tresty pro občany, kteří odmítnout vstoupit do portugalských koloniálních jednotek. Zároveň vyhlásili všeobecnou mobilizaci a velká část vojenských jednotek z Goy je převelena do Angoly, kde si konflikt žádal dalších posil.

Zprávy týkající se vojenské strategie se omezily pouze na počty vojáků odjíždějících z Portugalska a později také z Goy do Angoly. Možností jak se tito vojáci do Afriky dostávali byly dvě, buď leteckým mostem Lisabon – Luanda nebo parníky.

S přícházejícím létem se pro koloniální vojsko objevila možnost využití sucha proti Angolanům. U příležitosti plánování této „vyhlazovací“ války se naplno projevil

⁸⁵ V Angole již 30 000 obětí teroru, in Rudé právo, 8. května 1961

⁸⁶ V Angole již 30 000 obětí teroru, in Rudé právo, 8. května 1961

portugalský rasismus vůči obyvatelům kolonií a veškerá snaha režimu dokázat světu, že mezi obyvateli kolonií a Portugalskem vládne naprostá rovnost, už nemohl nikoho přesvědčit.

8.4. Salazar a salazaristický režim

8.4.1. Salazar

Dne 9. února se objevila naprosto ojedinělá zpráva. Salazaristický režim si dovolil zamítnout udělená víza pro fotbalové hráče NDR, kteří se měli zúčastnit poháru UEFA⁸⁷. Článek sice popisuje Salazarovu drzost, že si dovolil jim vízum neposkytnout, ale už se opět nedozvídáme proč. V tomto případě je to spíše zvláštní, protože československé komunistické straně by se to spíše hodilo.

Je všeobecně známé, že salazaristický režim velmi tvrdě brojil proti jakékoliv levicové straně a tím spíše straně komunistické. V Portugalsku komunistická strana (PCP) stála v opozici a ještě k tomu v ilegalitě. Režim ze strachu z podrývání autority nebo dokonce svržení salazarismu tvrdě potíral jakékoliv levicové aktivity. Hlavním nástrojem v těchto případech se stala PIDE, která tyto vyhledávala a následně zatýkala.

Zároveň též den se Rudé právo v jiném článku zaměřuje na vnitropolitickou situaci v Portugalsku, kterou údajně vyprovokoval čin Galvaa. V závislosti na aktivizaci demokratických sil přímo na území Portugalska proti salazarovskému režimu se zvyšují „fašistické represálie“ proti hnutí odporu, v němž jsou zastoupeni nejrůznější vrstvy lidu a zároveň vznikají v závodech tajné dělnické komise.⁸⁸

Článek zmiňuje existenci mnoha ilegálních organizací a tři z nich cituje: „Národně osvobozenická junta, Skupina odporu a akce a Národně nezávislé hnutí“. Je velmi pravděpodobné, ačkoliv se to v textu neuvádí, že se jednalo o skupiny s marxisticko-leninskou ideologií, protože za salazarova režimu sama komunistická

⁸⁷ In Rudé právo, 9. února 1961

⁸⁸ Výstraha portugalskému diktátorovi, in Rudé právo, 29. ledna 1961

stana byla nucena pracovat v ilegilitě. Jediným cílem těchto organizací bylo svrhnout „hanebný fašistický režim“.⁸⁹

Tento článek je napsán zpravodajem pod zkratkou -mp- a zřejmě se jednalo o nějakého investigativního novináře. Bohužel se nepodařilo zjistit, o koho z redakce Rudého práva šlo. Tento článek, zdá se není přejat z žádných jiných zahraničních novin a autor musel zapátrat v dějinách Portugalska, protože se vrací až k roku 1958 k prezidentské kampani. Je informován o faktu, že k volbám byla připuštěna i demokracie. Mimochodem to bylo z důvodu mezinárodního nátlaku na Salazarovu politiku a aby dal svým počínům jakýsi punc demokracie, bylo dovoleno opozici kandidovat.

Podle -mp- demokratický kandidát generál Humberto Delgado získal 20% hlasů, což považoval takřka za zázrak, přihlédneme-li k zastrašovacím akcím PIDE a manipulaci s hlasy při volbách. Delgadovi se po té podařilo uniknout zatčení a uprchl do Brazílie, kde požádal o politický azyl, jenž mu byl udělen.

Salazar také údajně přitvrdil v boji a potlačování národněosvobozenického hnutí jak v Portugalsku, tak v Angole jehož důkazem je vyhlazení angolské obce Icolo Bengo. -Mp- se dokonce zmínil o koncentračních táborech v koloniích, o kterých nemám žádné informace, kromě věznice Tarrafal na Kapverdských ostrovech. Tato byla určena právě pro politické vězně.

Rudé právo se 15.dubna snažilo čtenáře přesvědčit o tom, že salazaristický režim je v koncích, a proto Salazar reorganizuje vládu a jmenuje nového ministra kolonií a sám sebe jmenuje ministrem národní obrany.

16. dubna se v článku zopakovalo, že Salazar ze své nové pozice ministra obrany vyhlásil celkovou mobilizaci. Přes list Paris-Press „L'Intransigeant“ Právo upozornilo na vratké Salazarovo postavení a také, že z vlády odstranil další tři ministry.⁹⁰ Salazar také podle posledních zpráv odmítl konečné ultimátum armády (v čele s generálem Monizem), která žádala zásadní změnu domácí i zahraniční politiky.

11. května agentura „Lusitania“ informovala, že portugalská vláda uvedla v Angole cenzuru veškerých novinových zpráv i soukromé korespondence a podle rozhodnutí ministra pro zámořská území A. Morreiry většina úřadů v Luandě nyní spadá pod

⁸⁹ Výstraha portugalskému diktátorovi, in Rudé právo, 29. ledna 1961

⁹⁰ Angola v ohni povstání, in Rudé Právo, 16. dubna 1961

vojenskou správu.⁹¹

13. května, jak píše Rudé právo, 68 významných osobností Portugalska, mezi nimi vědci, umělci, politici, uveřejnilo program opozice proti Salazarovi. Bohužel už Rudé právo nesděluje, o které osobnosti se konkrétně jednalo. Nicméně logicky odsuzují portugalskou koloniální politiku. Požadovali normalizaci diplomatických vztahů s novými státy Afriky a Asie a v neposlední řadě opětné navázání diplomatických vztahů se SSSR.

Dalším článkem ze dne 15. května, nám Rudé právo naznačilo, že teď je jeho střed zájmů Salazar a jeho brutální režim. Jak napovídá název článku „Horké dny portugalského diktátora“⁹² Salazar překonal další období, které by opozice režimu mohla nazvat jako krizi fašistické éry v Portugalsku. Podle informací práva také opozice měla pocit, že se naskytl vhodný okamžik ke skoncování se Salazarem. Navíc tato zpráva je jako jedna z mála označena iniciálami, tentokrát -mk-.

Zdalo se, že Rudé právo vždy nějaký čas pouze přebírá informace od jiných zpravodajských agentur či deníků a poté se někdo z redakce ujme úkolu udělat jakousi „syntézu“ událostí. Buď těch, které se skutečně odehrály nebo použijí události z nedávné historie, často sahající do začátku salazarismu s velkým důrazem na politickou, kulturní, ekonomickou a sociální situaci v Portugalsku s dopadem na kolonie. Přičemž Angola byla ze všech kolonií uváděna nejčastěji, protože byla v té době považována za nejdůležitější a nejbohatší kolonii portugalského impéria.

V tomto vydání autor navázal na akci opozice, která se zformovala ze 68 významných osobností, kterou vyprovokovalo neustále se rozšiřující národně-osvobozené hnutí v Angole, na fakt, že se Portugalsko dostalo do izolace v rámci OSN a v neposlední řadě hospodářské potíže, které má mimo jiné na svědomí právě konflikt v Africe. Z těchto důvodů se množí opoziční skupiny a stále častěji se objevoval názor, že by Salazar měl odstoupit a Portugalsko by se mělo vydat cestou k demokracii.

Autor článku si pohrával s myšlenkou, že armáda se činila mnohem více než opozice, osnovala plán a státní převrat, s tím, že se cítí předurčená k tomu, aby zachránila Portugalsko před zkázou. „Počítali s tím, že vyhozením Salazara ze sedla by získali volnou ruku pro svou vlastní koncepci portugalské Afriky. Spekulovali.

⁹¹ Je nutno skoncovat s ukrutnostmi v Angole, in Rudé právo, 11. května 1961

⁹² Horké dny portugalského diktátora, in Rudé právo, 25. května 1961

že světová veřejnost by stála na jejich straně, protože generálská klika by pučem proti Salazarovi budila dojem, že chce Portugalsko zdemokratizovat.“⁹³ Nicméně generálové vsadili na špatnou kartu, protože počítali, že prezident Américo Tomás (jehož jméno Rudé právo zkomolilo na Toma) na jejich žádost odvolá Salazara a tím se podaří sestavit novou vládu ze členů armády. I autor článku toto označil za nemožné, protože Tomás byl k Salazarovi naprosto loajální, jelikož jím byl na tento post dosazen.

Nicméně všechny tyto naděje byly plané, protože žádná opozice, jak ta politická, tak ani ta vojenská neměla žádný plán, co by se přesně mělo dít po sesazení Salazara. Navíc tento muž se postupem času stával jakýmsi inventářem země a ačkoliv byl nenáviděn, nenašel se nikdo, kdo by ho vystřídal.

Podle autora článku opozice neuměla využít lid ke svému prospěchu. Jedinou stranou, která toho byla schopna, byla Komunistická strana Portugalska. Jenže ta měla navíc ztíženou roli, protože musela po celou dobu diktatury pracovat v ilegalitě. „Její vliv – navzdor krutému pronásledování a obtížným podmínkám illegality – zejména v poslední době v masách roste.“⁹⁴

Salazaristický režim se stále nehodlá smířit se ztrátou svých zámořských území. Dle dalšího článku z 24. května portugalská vláda znovu vypravuje loď plné vojáků do Angoly na potlačení osvobozeneckého povstání.

Článek z 26. května prakticky opakuje informace z 24. května a to, že vláda vysílá do Angoly další posily.

Novinka z Velké Británie ze dne 27. května ze zdroje v Londýně. Byla vytvořena *Rada boje za svobodu v Portugalsku a jeho koloniích*. Předsedou této organizace se stal labouristický poslanec L. Plimmer. Při založení rady její zakladatelé poukázali na fakt, uveřejněný v listu „New Statesman“, že Salazar v boji proti portugalským demokratům a lidu v koloniích využíval rezerv, které má k dispozici jako člen NATO a spojenec Velké Británie. Tato zpráva Rudým právem nebyla více komentována.

Pokaždé, když se Rudé právo zmínilo Salazarovi nebo jeho režimu, jednalo se jednoznačně o negativně zabarvené zprávy. Zřejmě s vědomím svých zájmů v

⁹³ Horké dny portugalského diktátora, in Rudé právo, 25. května 1961

⁹⁴ Horké dny portugalského diktátora, in Rudé právo, 25. května 1961

Angole, už připravovalo veřejné mínění v Československu tímto směrem, aby v případě budoucí okupace kolonií nebo materiální či finanční podpory, měla komunistická propaganda připravenou cestu.

Vzhledem k faktu, že země socialistického bloku nepatřily mezi členy NATO, jedním z úkolů Rudého práva bylo upravovat veřejné mínění proti paktu. Tomu narával i fakt, že Portugalsko jeho členem bylo.

8.4.2. Kritika situace v Portugalsku a Angole - kolonialismus

11. února přichází jeden z prvních článků, který se pokouší o kompletní shrnutí problematiky portugalského kolonialismu s ohledem na celosvětovou dekolonizaci. Popisuje situaci v Portugalsku a v Angole, přičemž klade důraz na sociální a politickou stránku věci.

Autor pod zkratkou -bh-⁹⁵ (Bořek Homola) vyjadřuje názor, se kterým by mohl souhlasit leckterý soudobý historik: „Tvář starého koloniálního systému, který je dále neudržitelný. To – ač nerady -musely vzít v současné době na vědomí téměř všechny koloniální mocnosti. Salazarův režim chce tvořit výjimku. Jako by portugalské kolonie mohl nějaký zázrak ochránit před oním „větrem změn“ jenž loni velkou silou začal vlát velkou silou celou Afrikou.“⁹⁶

Článek se také rozhodl vysvětlit pozici domorodců z hlediska práva. Vzhledem k faktu, že tato informace nijak nestojí v protikladu k záměrům deníku, je po historické stránce nepřekroucená. Autor se vrací do roku 1955, kdy byl vydán nový zákon, ve kterém se změnil statut kolonie na „zámořskou provincii“. Ovšem chybí tu informace, že tím Salazar chtěl dát světu vědět, že jeho říše je nedělitelná právě proto, že už se nejednalo o kolonie, ale zámořská území, kdy by domorodci měli mít naprosto stejná práva jako například obyvatelé Lisabonu. Další slovo, „assimilado“, které doposud bylo pro českého čtenáře neznámé, správně vysvětlil.

Informace, že Portugalsko je v rukou zahraničních monopolů je pravdivé jen zčásti, protože tento sektor Salazar bedlivě kontroloval a vždy nějakou část monopolu

⁹⁵ Bořivoj Homola je bývalý zpravodaj ČTK pro Afriku a střední východ. Některé zdroje o něm mluví jako o žijící legendě české žurnalistiky, ale na druhou stranu figuruje hned na dvou místech v Cibulkových seznamech jako tajný agent. V současné době vydává své zážitky z cest knižně.

⁹⁶ Odzvonit i portugalskému kolonialismu, in Rudé právo, 11. února 1961

vlastnil stát. Spíše byl problém, že skutečných vlastníků bylo velmi málo a soustředila se moc v rukou několika individuí. A také zmiňuje bohatství Angoly ze kterého stát profituje: „Portugalští kapitalisté se sami jen přiživují na ziscích, které přinášejí káva, cukr, bavlna, sisal a dýmky z Angoly.“⁹⁷ O ropě se zatím nezmiňuje. Angola byla (a stále je) země velmi bohatá na nerostné suroviny a proto naprosto nepřekvapuje světový zájem, který tato země vyvolala a nakonec se vyprofilovala mezi duel USA proti SSSR v podání místních národních hnutí.

„Skupiny bojující proti portugalskému koloniálnímu režimu v koloniích byly zpočátku drobné a roztržité. Teprve v roce 1959 se spojily v ilegální Lidové hnutí pro osvobození Angoly“⁹⁸ (MPLA). Ovšem zde je přesto vidět, že informace je značně zavádějící. Čtenář zřejmě nabyl dojmu, že všechna existující hnutí se spojila pouze do jedné strany a to MPLA, která začala osvobozenecí boj proti Portugalsku. Mimo jiné opominul vznik konkurenční Holdenovy UPA, v té době již napojené na západní finanční zdroje.

V této podkapitole jsem uvedla tento článek, právě proto, že nebyl převzat s ČTK a věnoval se politické situaci v Portugalsku. Samozřejmě se ale nejednalo o jedinou zmínku kritiky Portugalska a jeho režimu. Naopak, lze říci, že Rudé právo využilo každé situace, kdy mohlo napsat něco odsuzujícího o této zemi. Zpracování tématu rozbohem jednotlivých článků, jako u ostatních témat se mi zdálo nešikovné, protože výsledná informace by mohla působit útržkovitě. Myslím, že toto shrnutí k danému tématu je dostačující.

Tento článek je napsán někým, kdo zřejmě přispíval do deníku jen nárazově a nebo jen na daná témata, protože se zdá, že autor ví o čem píše a je blíže seznámen s danou problematikou. Zřejmě musel dobře analyzovat zahraniční tisk nebo literaturu. Snaží se podávat velmi logický, i když stručný, vývoj hnutí v Angole. Podle mého pátrání se jednalo o novináře Bořivoje Homolu, toho času zaměstnaného v zahraniční sekci Rudého práva.

⁹⁷ Odzvonit i portugalskému kolonialismu, in Rudé právo, 11. února 1961

⁹⁸ Odzvonit i portugalskému kolonialismu, in Rudé právo, 11. února 1961

8.5. Jak se žilo Angolanům

8.5.1. Nelidské poměry v Angole

Únor 1961 byl velmi chudý měsíc na příspěvky o dění v Angole a dokonce i v Portugalsku. Přesto článek z 24. února, jediný v týdnu 20. -26. února, se snažil upozornit na „nelidské poměry“⁹⁹ Angolanů a obyvatel ostatních portugalských kolonií. Ghanská vláda se prý rozhodla dát stížnost k Mezinárodní organizaci práce, protože v Portugalsku vládne stále otrokářský systém.

U této informace bylo udivující, že se noviny více nerozepsaly. Myslím, že v té době podrobnější informace byly snadno dohledatelné. Je vidět, že redakce skutečně, ačkoli podávala dostatek zpráv o Angole a Portugalsku, neměla zájem dále rozvíjet přejaté zprávy ze zahraničních listů. Spíše to vypadá, že místo aby se věnovala nějakému zpravodajskému rešerši, tak bezmyšlenkovitě používala informace publikované v zahraničí. Pochopitelně si hlídala návaznost takto přejímaných zpráv. Už jen tím, že neexistoval jeden zdroj, na který by se mohl deník Rudé Právo spolehnout, byla informovanost naší veřejnosti dosti zkreslená a to od samého počátku válečného konfliktu.

8.5.2. Angolský lid

Angolský lid

Přes Peking se dozvídáme o obrovské houževnatosti angolského obyvatelstva. V textu se československá veřejnost poprvé setkala s Viriatem da Cruz, kterého deník citoval z rozhovoru s dopisovatelem agentury „Sinhua“ v Konakry. Cruz prohlásil, že teď bojují za úplnou nezávislost Angoly a že v žádném případě nechtějí, aby současný kolonialismus byl nahrazen neokolonialismem.“¹⁰⁰ Zní to jakoby Viriato da Cruz citoval některého ze sovětských delegátů. Zde už můžeme vidět náznak, že SSSR si v tomto případě MPLA a její zástupce přivlastňovalo a vkládalo jim do úst svá slova nebo již byli přesvědčeni o tomtéž a drželi se sovětské doktríny.

⁹⁹ Nelidské poměry Afričanů v portugalských koloniích, in Rudé právo, 24. února 1961

¹⁰⁰ Angolský lid nepoleví v boji, in Rudé právo, 5. dubna 1961

Angolskému lidu nebyl v průběhu sledovaného období věnován žádný samostatný článek, který by se pokusil jeho situaci uvést na pravou míru. Podle mého názoru je to jednak tím, že se Rudé právo o obyčejné obyvatele nezajímalo z důvodu nedostatku informací, a také proto, že Rudé právo nebylo schopno rozlišovat hnutí, ani ta dvě hlavní, na území Angoly, nemohlo v žádném případě pochopit situaci a pozici místního obyvatelstva ve vztahu k UPA, MPLA nebo koloniální armádě.

V analyzovaném období se pouze projevovaly brutality páchané na civilním obyvatelstvu koloniální armádou. Osvobozenecká hnutí podle Rudého práva do tohoto teroru nabyla zapojena.

8.5.3. Portugalský teror

8. dubna se podle Rudého práva portugalský teror vystupňoval do té míry, že mnoho obyvatel už minimálně dva týdny prchalo především přes severní hranice pryč ze země. Bohužel nejmenovaný představitel UPA na zvláštní konferenci v Léopoldville informuje, že počet uprchlíků už mohl dosáhnout i 18 000 osob. Náš deník dodal, že jsou „kupodivu“ mezi uprchlíky ženy, děti i starci a že ne všem se podařilo hranici překročit.

Portugalci také vypálili 23 vesnic, jejichž obyvatelstvo vyvraždili nebo zajali a teprve pak je zaživa upálili.¹⁰¹

Opět je velmi zajímavé, že veškerých brutalit se dopouštěla pouze koloniální armáda a angolská hnutí zůstávala bez šrámu na bojové cti. Přitom se Rudé Právo zmiňuje o dvou hlavních konkurentech v boji za samostatnost a to UPA a MPLA. Můžeme se pouze ptát, zda si Rudé Právo na počátku konfliktu bylo vědomo rozdílu mezi těmito hnutími, nebo jestli například UPA zkoušela hrát na dvě strany. Hnutím šlo o to, aby nejen vítězila nad koloniální armádou a postupně si proktestila cestu k samostatnosti, ale každé z hnutí chtělo být to vítězné a proto různými prostředky rozšiřovalo moc po celé Angole. Ani v jejich případě krvavé masakry a vyvražďování velkých počtů obyvatel nebyly zdaleka výjimkou. Tento fakt ovšem Rudé Právo na žádném místě nezmiňuje. Pro něj Angolané byli ti dobří, v tomto

¹⁰¹ Před terorem portugalských kolonizátorů uprchlo z Angoly 16 000 osob, in Rudé právo, 8. dubna 1961

stádiu zřejmě nezáleželo, ke kterému z hlavních táborů patřili, a Portugalci ti byli v každém ohledu ti špatní. Černobílé vidění bylo pro Rudé právo velmi typické.

9. dubna už se do celé situace vložil i guvernér Angoly Silva Tavares. Tento článek k nám přišel z Lisabonu přes portugalskou zpravodajskou agenturu „Lusitania“. Nadpis hlásal, že teror v Angole pokračuje a počet vesnic přepadených Portugalci stoupl na třicet.

V Léopoldvillu proběhla konference zorganizované jedním z vůdců UPA. Ale co je pro nás důležitá informace, je fakt, že Rudé Právo zjistilo, že UPA je zakázané nacionalistické hnutí! Jeden z představitelů hnutí John Pinock (spíše ale Pinnock – stejné jméno měl na konci 19. století jeden misionář – je to náhoda?) na konferenci kritizoval počínání a masakry páchané koloniální armádou a ukazoval seznamy obětí konfliktu, které považoval za neoficiální a byl přesvědčen, že mrtvých je mnohem více. Tato domněnka se také v člancích již několikrát objevila. Přesto všechno ale vlastenci pokračují v boji, v tento moment dokonce se zbraněmi ukradenými Portugalcům.¹⁰²

10. dubna se přes Řím jsme se mohli dozvědět, že boje pokračovaly a Portugalci na angolské vesnice použili napalm. Snaží se za každou cenu potlačit národněosvobozenecká hnutí v zemi.

Květen

Podle francouzských a britských novinářů dne 22. května Rudé právo informovalo o tom, že portugalské represe v Angole neustále sílily. Deník „Observer“ podal zprávu už od 1500 Afričanů zatčených v oblasti Lobito. Ti, kteří nebyli zatčeni se pokoušeli o úprk do sousedního Konga, ale mnoho Angolanů zemřelo již na území Angoly a ti, co se jim podaří se dostat za hranice, jsou podle britského deníku stíženi tuberkulózou, úplavicí a také malomocenstvím.¹⁰³ Vzhledem k tomu, že Angola už se několik měsíců nacházela ve válečném stavu a země nebyla nijak lékařsky vybavena, aby v těchto případech mohla lidem poskytnout pomoc, nebylo se čemu divit, že velká část obyvatel byla nakažena nějakou infekční nemocí.

Nad portugalskými represáliemi se už pozastavil i Nehru a portugalský teror odsoudil, jak píše Rudé právo 30. května. Podle našeho deníku. Nehru situaci v

¹⁰² Guvernér Angoly: Situace v zemi je velmi vážná, in Rudé právo, 9. dubna 1961

¹⁰³ Salazarovi barbaři mění Angolu v trosky, in Rudé právo, 22. května 1961

Angole nazývá genocidou Angolanů a vyjádřil lítost nad skutečností, že existují velmoci, které podporují krvavé formy kolonialismu. V této souvislosti opět jako druhý viník hned po Portugalsku bylo jmenované NATO, na jehož půdě se země navzájem kryjí. Zároveň, řekl, že Angola bude mít veškerou podporu Indie.¹⁰⁴

Články s terorem v titulku se nejvíce zajímaly o to, jak připsat koloniální armádě Portugalska, co nejvíce obětí na životech a nejlépe brutálně zabitých. Dalším tématem používání zbraní, bomb a letadel k decimování celých vesnic. Cílem tohoto podávání informací bylo šokovat čtenáře a připoutat jeho pozornost k deníku.

Informace otiskovalo podle toho, jak často se toto téma objevovalo v zahraničním tisku.

8.6. Za hranicemi Angoly

8.6.2. OSN – Rada bezpečnosti

Březen

Článkem z 5. března se dostává ke slovu Rada bezpečnosti OSN. Zdroj informací se nacházel opět v New Yorku. V New Yorku bylo oficiálně oznámeno, že na zasedání Rady bezpečnosti OSN, které se uskuteční 10. března bude projednáno na návrh Libérie potlačování lidských práv v Angole.¹⁰⁵

Zatím zřejmě poprvé od začátku sledovaného období se Rudé Právo zaměřilo na jednu událost a zdá se, že ji i v dalších dnech hodlá sledovat. 11. března se vrací k zasedání Rady bezpečnosti OSN, která se udála podle plánu 10. března.

Liberijský delegát Padmore se rozhovořil o událostech ze 4., 5. a 11. února, kdy došlo k mnoha ztrátám na afrických životech. Zde je nutno podotknout, že Rudé Právo informovalo pouze o přepadení věznice ze 4. února a dalším událostem už

¹⁰⁴ Nehru odsuzuje portugalský teror v Angole, in Rudé právo, 30. května 1961

¹⁰⁵ Rada bezpečnosti bude jednat o Angole, in Rudé právo, 5. března 1961

nepřiřadila datum a ani důležitost.

Delegát SAR trefně poznamenal, že oficiální čísla mrtvých a zraněných zdaleka neodpovídají realitě. Jinak stejně jako liberijský delegát stále mluvil o krutých represáliích ze strany Portugalska.

Půlka článku byla věnována cizím delegátům a celkovému shrnutí krutostí, které se v Angole na obyvatelstvu odehrávají. Další polovina článku náležela sovětskému zástupci V. A. Zorinovi, který pochopitelně plně podporoval návrh Libérie a navíc „sdílel hluboké obavy všech mírumilovných zemí, vyvolané zločiny portugalských kolonizátorů v Angole.“¹⁰⁶

Navíc z tohoto článku bylo jasné, že spolupráce mezi MPLA a SSSR už byla na pokročilé úrovni. Zorin během zasedání totiž citoval z telegramu, který poslal Mario de Andrade N. Chruščovovi. Zorin Rudé Právo prezentovalo skoro jako vůdce celého zasedání, který své myšlenky měl v hlavě nejvíce srovnané a který svým projevem celou schůzi zakončil.

Jakkoliv můžeme mít z informací rozšiřované Rudým Právem pocit, že SSSR a Československo byly jen tichými pozorovateli dění v Angole, tak tato zpráva by nás měla přesvědčit o opaku.

Na páteční večerní schůzi, tedy na jejím pokračování, se ke slovu dostali také zástupci Velké Británie, Francie, Turecka, Ekvádoru a Portugalska a rozhodli o přidání tohoto tématu na seznam jednání.

Na tuto informaci navázal článek ze 12. března překvapivě pod názvem „Rada bezpečnosti začala jednat o Angole“. Tady Rudé Právo rozdělilo účastníky zasedání na „přátele“ koloniálního Portugalska, mezi kterými jsou Velká Británie, Francie, Turecko a Ekvádor. Ovšem žádné další účastníky Rudé Právo nezmínilo a čtenář tedy mohl nabýt dojmu, že celý svět kromě SSSR stál za Portugalskem a jeho koloniální politikou.

Zorinovu reakci na projev portugalského delegáta se Rudé Právo pokusilo prodat jako povedený vtíp, protože se dotkl sovětského citlivého bodu, když se zmínil o mezinárodním komunismu. Další zmínka patřila teroristickým akcím a u obou poukazoval na zákony vydané v Portugalsku v 17. století. Na to mu Zorin pohotově a „vtipně“ opáčil: „je třeba žít podle zákonů ne ze 17. století, ale podle zákonů

¹⁰⁶ Portugalský teror na pořadu dne Rady bezpečnosti, in Rudé právo, 11. března 1961

druhé poloviny 20. století, které odsuzují kolonialismus, a to i kolonialismus portugalský.¹⁰⁷ Poté bylo jednání odloženo.

V dalším týdnu se Rudé právo k zasedání Rady bezpečnosti 15. března vrátilo s titulkem „Rada zahájila jednání o Angole“¹⁰⁸. Článek byl opět přejat z New Yorku a tentokrát se jedná o nové jednání, které se událo v úterý 14. března. Na této schůzi byli přítomni delegáti z Libérie, Cejlonu a ze SAR, kteří přednesli návrh rezoluce, aby Portugalsko v Angole vytvořilo podmínky podle rezoluce OSN, kdy měly všechny země skoncovat s kolonialismem. Dále by chtěly vytvořit komisi, která by na místě zmapovala situaci a vypracovala zprávu pro OSN.

K jednání byli přizváni i delegáti z Ghany a z Republiky Kongo, aby mohli vyjádřit k problému své stanovisko. Zástupce Konga odsoudil jednání Portugalska a zástupce za Ghanu požadoval okamžité vyklizení prostoru koloniální armádou a zastavení všech bojů a také propuštění všech bojovníků za svobodu ze zajetí.

O dva dny později 16. března se zdálo, že máme další zprávy o zasedání a jednání Rady bezpečnosti. Bohužel se jednalo o otisknutí téhož článku v dalším vydání. Rudé právo bylo asi celé nervózní, že situace se nikam nevyvíjela a tudíž neměla žádné další informace k tématu. Proto se zřejmě rozhodlo pro opakovaný tisk. Podle mého názoru je trochu udivující, že se alespoň nepokusili o stylistické změny, když už chtěli obsah ponechat stejný.

Duben

Až do 2. dubna se Rudé právo odmlčelo o zasedání Rady bezpečnosti OSN, ale poté mu byla věnována skoro polovina stránky s velkým titulkem „XV. Zasedání OSN může přispět ke zmírnění napětí ve světě“.¹⁰⁹ Tentokrát SSSR zastupoval sám ministr zahraničí A.A. Gromyko. Rudé právo zachytilo jeho myšlenky krátce před odletem zpět do Moskvy. Článek postrádá označení přímé řeči, takže chvílemi není jasné, zda náleží Gromykovu nebo je to nějaká redakční kompilace jeho myšlenek. Několikrát se v textu objevila první osoba jednotného čísla, tak můžeme jen důvěřovat dopisovateli.

Nicméně Gromyko si myslel, že OSN by měla změnit svou strukturu, aby mohla

¹⁰⁷ Rada bezpečnosti začala jednat o situaci v Angole, in Rudé právo, 12. března 1961

¹⁰⁸ Rada zahájila jednání o Angole, in Rudé právo, 15. března 1961

¹⁰⁹ XV. zasedání OSN může přispět ke zmírnění napětí ve světě, in Rudé právo, 2. dubna 1961

skutečně pomáhat v mírových otázkách, ve prospěch tří nejsilnějších bloků na světě, tedy ve prospěch Ruska. V opačném případě nebude možné žadaným způsobem rozvíjet mírovou politiku ve světě. Dále je zde otázka odzbrojování, za kterým si SSSR stojí a dokonce zdůrazňuje že veškerá „vojenská mašinerie, která nyní pracuje na plné obrátky, by měla být dána do šrotu.“¹¹⁰ Z řeči sovětského ministra zahraničí jasně vyplynulo, že budou plně podporovat právo na sebeurčení národů, protože mají právo na nezávislou existenci. Velmi rádi by nad tímto procesem bděli. Bohužel ten, kdo jim neumožňoval úplnou kontrolu nad těmito zeměmi, je právě USA. Minimálně tím, že nechce odzbrojovat a vměšuje se do vnitřních záležitostí zemí usilujících o nezávislost. Čímž zabraňuje nastolení celosvětového míru.

Valné shromáždění OSN 20. dubna schválilo rezoluci o Angole, jak informovalo Rudé právo. Zúčastněné země vyzvaly Portugalsko, aby urychleně přehodnotilo svou koloniální politiku a ve svých koloniích přikročilo k reformám. Zároveň schválily vyšetřovací komisi, aby prošetřila poměry v Angole. Pro komisi hlasovalo 73 delegací, 8 delegací se zdrželo, Portugalsko se „demonstrativně“¹¹¹ neúčastnilo vůbec a USA ze strachu před politickou izolací, také podpořilo hlasování. V tomto okamžiku se Rudé právo snažilo připsat USA starosti, které si jistě na začátku 60. let nedělaly. USA jistě nebyl stát, který by si musel dělat starosti s politickou izolací. Komunistická propaganda hledá jakýkoliv důvod, aby mohla na USA zaútočit. Tento článek je jedním z prvních v angolském konfliktu, kdy se komunisté snažili vůči USA vymezovat tímto slovním napadáním.

Československý delegát J. Nosek a sovětský delegát Zorin pochopitelně shledali rezoluci jako velmi nedostatečnou, protože oni by to udělali a vymysleli mnohem lépe, ale přesto se rozhodli hlasovat pro. Tato opatření označili jako teprve první krok v cestě k nezávislosti Angoly.¹¹²

24. května se znovu vrátilo téma OSN, ale velmi stručně. Předseda Valného shromáždění OSN vyhlásil, že podvýbor OSN pro vyšetření situace v Angole je ustaven. Země, které budou tvořit podvýbor jsou Malajsie, Finsko, Súdán, Dahomé a Malajsko.

¹¹⁰ XV. zasedání OSN může přispět ke zmírnění napětí ve světě, in Rudé právo, 2. dubna 1961

¹¹¹ Boj angolského lidu se stal symbolem boje proti kolonialismu, in Rudé právo, 20. dubna 1961

¹¹² Boj angolského lidu se stal symbolem boje proti kolonialismu, in Rudé právo, 20. dubna 1961

Zpráva jakoby reagovala na výtky sovětského delegáta pro OSN Zorina a na základě jeho dopisu začala jednat.

Květen

Novinky ohledně dění v OSN přineslo Rudé právo 28. května, tj. skoro celý měsíc od poslední zprávy 20. dubna. Jako místo původu článku je uvedena Moskva, což se stávalo velmi zřídka. Čtenář se toho dne dozvěděl, že „akce Portugalska v Angole vážně ohrožují mír a bezpečnost afrických, a nejenom afrických národů“.¹¹³

Dále se deník rozepisuje o tom, že OSN je povinna udělat zásadní opatření a kolonizátory zastavit a také „je třeba nynější portugalské vládce odsoudit, zastavit ruku katanů napřaženou proti statisícům lidských životů a zachránit angolský lid před vyhubením“.¹¹⁴ Nyní je vidět, jak se Rudé právo snažilo naprosto jednostranně vyhocovat celý konflikt a lidově řečeno hrát na city veřejnosti. Situace byla pochopitelně velmi vážná, ale také byla kritická pro obě dvě strany.

SSSR opakovaně doporučovala prošetřit situaci v Angole a to především za účasti dalších afrických zemí, jelikož státy, které ctí chartu OSN a lidská práva, se nemohou s událostmi v Angole smířit.

Sovětský svaz v další části článku vysvětlil, jak je možné, že Portugalsko ještě v této době mohlo zotročovat jiná území. Zde je nutné odcitovat celý odstavec, protože jeho politická myšlenka se v zásadě shoduje s dnešním názorem na věc, např. J. Klíma, *Tichý diktátor nebo ta francouzská???*¹¹⁵. „Portugalská vláda poskytující území své země a svých kolonií pro vojenské základny NATO, má od NATO všestrannou podporu včetně zbraní a výstroje pro expediční vojska. To je hlavní příčinou toho, že si Portugalsko uchovává svou nadvládu v Angole, Mosambiku a dalších koloniích, zatímco desítky jiných nedávno ještě zotročených zemí už započaly nezávislý život.“¹¹⁶ Tento odstavec hovoří především o vojenských základnách USA na Azorských ostrovech a ve druhé části o bývalých koloniích Francie a Velké Británie. Faktem zůstává, že dobrá geografická poloha Azorských ostrovů, která Američanům vyhovovala, dávala Salazarovi větší prostor k vyjednávání na mezinárodním poli. Byl to skutečně jeden z důvodů, který

¹¹³ OSN musí odsoudit portugalské kolonizátory, in Rudé právo, 28. května 1961

¹¹⁴ OSN musí odsoudit portugalské kolonizátory, in Rudé právo, 28. května 1961

¹¹⁵ J. Klíma, *Tichý diktátor*, + francouzská

¹¹⁶ OSN musí odsoudit portugalské kolonizátory, in Rudé právo, 28. května 1961

portugalskému diktátorovi umožňoval lpět tak dlouho na zámořských územích.

S každým článkem o zasedáních OSN Rudé právo čtenáře přesvědčovalo o naprosté profesionalitě při jednáních ze strany delegátů SSSR. Zdálo se, že tato země byla jediná, která aktivně participovala při jednáních a zároveň byla jediná, kdo přicházel s podnětnými návrhy a řešeními celé situace. Zbytek zemí buď SSSR podporoval (země už náležející k socialistickému bloku nebo ty, které do něj směřovaly) a nebo vykazoval laxní až ignorantské jednání.

Portugalsko zpravidla odsoudily hned v prvním řádku článku. Tisk se za celou dobu „nezastal“ řadových Portugalců, kteří nasazovali své životy daleko od své země. Ačkoliv byli vybaveni různými informacemi o tom s čím nebo s kým se v Africe setkají, velká většina z nich by tuto zkušenost raději neabsolvovala. Mezi portugalskými vojáky, salazaristickým režimem a Salazarem, jakoby stálo rovnítko a tak to zůstalo po velké části konfliktu, který se později z koloniální války změnil na válku občanskou.

8.6.1. Konference

Zástupci osvobozenického hnutí z portugalských kolonií včetně Angoly se účastnili podle informací Rudého Práva z 21. dubna konference v Casablance, kde měli projednávat postup proti kolonizátorům. Z novin není možné se dozvědět, kdo za Angolu se této konferenci zúčastnil. Nicméně se dohodli na následujícím postupu. Vytvořit stálou organizaci národněosvobozenického hnutí se sídlem v Konakry. Ta navrhuje zavést různá opatření na pomoc bojovníkům. V neposlední řadě, chtějí navázat spojení se všemi zeměmi, které uznávají spravedlnost boje za svobodu a také být v kontaktu s prozatímní portugalskou vládou v exilu, pokud tato přijme zásadu nezávislosti kolonií.¹¹⁷

K první konferenci národněosvobozenických hnutí následující den 22. dubna Rudé Právo získalo další a podrobnější informace. Toho dne jsme se mohli dozvědět, že jednání se účastnili zástupci z Angoly, Mosambiku, Goy, Portugalské Guineje, Kapverdských ostrovů, Ostrova sv. Tomáše a Princova ostrova. Dále byli přítomni

¹¹⁷ Zástupci osvobozenického hnutí portugalských kolonií jednají o boji proti kolonizátorům, in Rudé Právo, 21. dubna 1961

zástupci SSSR, lidové Číny, SAR a Indie.

Celé konferenci předsedal Mário de Andrade, takže už víme, které angolské národněosvobozené hnutí se účastnilo konference. Zatímco se UPA pokouší ovládnout sever Angoly, tak MPLA vyjednává strategii po boku SSSR.

26. května Rudé právo informuje o pan-africké konferenci v Casablance, které se účastnilo celkem 41 delegací a z toho 36 z Afriky. Bohužel už v článku chybí podrobnosti o konkrétních účastnících konference. Komunistická propaganda považuje tuto konferenci za významný krok v boji za úplné osvobození Afriky.

Konferenci se zúčastňovaly především země Afriky a Asie. Jediné, co se čtenář dozvěděl z Rudého práva, byl neustálý opakující se boj za svobodu. Jediná alespoň trochu nosná informace je, že si Rudé právo všimlo, že konferenci a různých vyjednávání se zúčastňovalo především MPLA. UPA se věnovala bojům v Africe.

Jenom namátkou jsem zanalyzovala počty článků v jiných měsících roku 1961 a z jejich počtu je patrné, že konflikt v Angole byl pro SSSR nanejvýš zajímavý.

Během června vyšel značný počet článků o konfliktu v Angole. 26 článků, které se v tomto měsíci orientovaly na Angolu se na rozdíl od května opět vrátily k jednání OSN a Zorinovi a na několika stranách odsoudily salazaristický režim, chování Portugalska vůči Angole a celou aktuální situaci. V závislosti na jednáních Rady bezpečnosti OSN články neváhaly slovně útočit na NATO, které obviňovaly z účasti na genocidě angolského obyvatelstva. Tuto skutečnost dokazují články jako „NATO podporuje otrokářský režim v portugalských koloniích“¹¹⁸ nebo „Situace v Angole opět na pořad Rady bezpečnosti.“¹¹⁹ I v tomto měsíci nepřestávaly zprávy typu „Válka v Angole pokračuje“, tento popisek se objevil v různých obměnách několikrát.

¹¹⁸ NATO podporuje otrokářský režim v portugalských koloniích, in Rudé právo, 1. června 1961

¹¹⁹ Situace v Angole opět na pořad Rady bezpečnosti, in Rudé právo, 7. června 1961

8.7. Komunistická strana

8.7.1. Komunistická strana – PCP

Dne 8. dubna se objevila zpráva o Komunistické straně Portugalska, která nejen že žádá svobodu pro portugalské kolonie, ale také osvobození všech vězňů, kteří bojovali za svobodu.

Podle autora článku z 15. května opozice neuměla využít lid ke svému prospěchu. Jedinou stranou, která toho byla schopna, byla Komunistická strana Portugalska. Jenže ta měla navíc ztíženou roli, protože musela po celou dobu diktatury pracovat v ilegalitě. „Její vliv – navzdor krutému pronásledování a obtížným podmínkám ilegality – zejména v poslední době v masách roste.“¹²⁰

Další článek, který informoval o Komunistické straně Portugalska a dokonce ji nesl v názvu vyšel 28. května a v úvodu byl jako zdrojové místo uveden Londýn. Poukazoval na konstruktivní činnost této strany v boji proti salazarismu. Jak informoval britský „Daily Worker“, podle názvu jednoznačně levicový list, Komunistická strana Portugalska rozšiřovala letáky, na kterých se psalo, že muži verbovaní v Portugalsku a následně posílání do Afriky, by měli účast ve válce odmítat. Vedle dalších informací se na letáku objevila zpráva, že angolské obyvatelstvo stejně jako Portugalci mají stejného nepřítele. Místo války by se měly tyto síly sjednotit a společně svrhnout Salazara.

Komunistická strana a její význam se v člancích oproti mému očekávání objevovala mnohem méně. Nedokážu si moc dobře vysvětlit tento nezájem, ačkoliv Rudé právo vědělo, že KSP stála v opozici salazarismu a byla dokonce ilegální. Mohla na ní například demonstrovat statečnost komunismu a nevyužila toho.

Jediným vysvětlením, které mě napadá je, že Rudé právo velkou většinu informací čerpalo ze západních periodik a dokonce velmi často spíše pravicově zaměřených. To by možná mohl být důvod, proč se náš list nedostal k těmto informacím. Tato periodika o komunistické straně prakticky nepsala.

¹²⁰ Horké dny portugalského diktátora, in Rudé právo, 25. května 1961

8.7.2. UPA

8. února se ke slovu poprvé dostala UPA. Svaz obyvatelstva Angoly (UPA) byl rozhodnut udělat vše pro osvobození Angoly. Navíc předseda svazu *Gilmore* je přesvědčen, že s pomocí bratrských afrických zemí se to podaří.¹²¹

8.dubna nejmenovaný představitel UPA informuje o počtu uprchlíků přes angolskou hranici do Konga.

23. května Rudé právo přináší žhavou informaci. Podařilo se mu přes Léopoldvillský zpravodaj agentury „Associated Press“, který se zřejmě zúčastnil *angolské válečné rady*, pořídit nové informace přímo od Holden Roberta a také o něm.¹²² Je nutno dodat, že na začátku koloniální války nebo alespoň prvních několik měsíců, tato osoba byla prakticky neznámá. Respektive vědělo se, že existuje, ale nikdo s ním nepřišel do přímého kontaktu.

Ovšem tentokrát se dozvídáme, že se jedná o 36 starého angolského Afričana, bývalého státního úředníka. V textu je označen za velitele angolských partyzánů. On sám zpravodaji řekl, že národně osvobozenecká armáda čítá 50 000 bojujících partyzánů a severní části Angoly jsou zcela v jejich rukou. Zde se potvrzuje domněnka, že skutečně celý sever země byl ovládnut členy UPA a nikoliv MPLA, jak by se mohlo z hlediska informování Rudým právem zdát. Naopak o MPLA Rudé právo nejeví žádný zájem.

Holden Roberto zároveň veřejně popírá, že by jeho hnutí bylo financováno z venku a tvrdí, že jeho muži bojují zbraněmi ukradenými portugalským vojákům, ale přesto mnozí bojují pouze noži. Tvrdí, že v angolské armádě nejsou žádní běloši ani zahraniční vojenští poradci. Od 15. března, kdy povstání v Angole začalo bylo, zabito 25 000 Angolanů (mezi nimi ženy a děti) a 2000 portugalských koloniálních vojáků.

Zde stojí za pozastavení fakt, že Roberto považuje za začátek konfliktu svůj útok z 15. března a ne dřívější útok MPLA na kasárna v Luandě ze dne 4. února.

Nakonec Rudé právo dodává, že Holdenovo hnutí Svaz obyvatel Angoly byla ilegální politická strana, která žádala úplné osvobození Angoly.

¹²¹ Angolský lid žádá nezávislost, in Rudé právo, 8.února 1961

¹²² 50 000 partyzánů bojuje v angolské národně osvobozenecké armádě, in Rudé právo, 23. května 1961

Zásadní zpráva přichází o den později 27. května, kdy název „Angolské národně osvobozené síly se sjednocují“ naznačuje velkou změnu v osvobozené boji. Faktem ale zůstává, že vzhledem k absenci zpráv o jiných hnutích v Angole, čtenář může nabýt dojmu, že vlastně neví, co přesně se sjednocuje.

V článku, jehož zdroj je v Konakry, poté zjistíme, že jde o sjednocení dvou největších angolských hnutí, MPLA a UPA. Při této příležitosti není těžké dojít k závěru, že novináři z Rudého práva buď vůbec nepřemýšlí nebo si dávají pozor na jakékoliv podrobnější vysvětlení událostí. V tomto případě jsou asi obě možnosti správně, ale ta první převažuje. Náš deník už od začátku používá dvě různá jména pro vůdce Svazu obyvatel Angoly. Nejdříve se objevilo jméno José Gilmore a až několik týdnů později. Pozornému čtenáři tato skutečnost zřejmě neunikla a přesto, že v textu nebylo žádné vysvětlení změny z Gilmora na Holdena Roberto, musel zákonitě dojít k závěru, že uvnitř hnutí došlo k personálním změnám, což by k povaze celého konfliktu nebylo nic překvapivého. Pouze jde o to, že jak bezhlavě Rudé právo přebíralo informace ze zahraničí, vůbec nad tím nepřemýšlelo, najednou zde byla dvě jména na jeden post. Abychom to vysvětlili, José Gilmore bylo válečné jméno Holdena Roberta. On jich měl zřejmě několik, ale ve světovém tisku se objevovalo nejčastěji pouze toto, pokud se vůbec kdy objevila další. Tento článek je v Rudém právu už třetí se jménem Gilmore. Celá situace vyznívá skutečně groteskně, při pomyslení, že předchozí den se Rudé právo pyšnilo faktem, že získalo přes zahraniční zpravodaj informace přímo od Holdena.

Zprávy o UPA se v člancích objevovaly velmi nahodile. Charakterizovalo je to, že UPA byla Rudým právem stavěna do čela osvobozeného a považována za hlavní hnutí. Dalším znakem je neschopnost Rudého práva rozlišovat mezi jednotlivými členy hnutí a umět je správně přiřadit. V případě, že se mu někdy podařilo dobře spojit jméno a hnutí, vytanuly další nesrovnalosti jako záměna jmen José Gilmore x Holden Roberto a jejich následné vydávání za dvě různé osoby, ale zároveň vůdce UPA.

8.7.3. MPLA

První zmínka v tisku o Lidovém hnutí za osvobození (MPLA) je z vydání 8. února,

kdy toto hnutí vydalo z Konakry přes svou exilovou vládu zprávu, ve které „vyzývá celou světovou veřejnost, zejména lid Afriky a Asie, aby podporovali boj angolského lidu za nezávislost svržení koloniálního jha.“¹²³ Tento akt je podle Klímy¹²⁴ oficiální vyhlášení ozbrojeného boje MPLA proti portugalskému kolonialismu.

Načež hned v dalším odstavci byl naopak Svaz obyvatelstva Angoly (UPA) rozhodnut udělat vše pro osvobození Angoly. Navíc předseda svazu *Gilmore* je přesvědčen, že s pomocí bratrských afrických zemí se to podaří.¹²⁵

Jméno *Gilmore* je velmi zvláštní, už jen pro to, že zcela prokazatelně vůdcem UPA byl Holden Roberto a jednalo se o hnutí, které stálo na začátku spolupráce s USA. Tudíž bylo velmi zářezující, že se v článku objevuje v tomto kontextu. Opět to může svědčit o velmi špatné orientaci autora článku v této problematice. K omylu zřejmě došlo v momentě, kdy se sešlo několik zdrojů z různých zemí a spojil dvě protichůdné informace.

Podle agentury Reuter si boje prozatím vyžádaly 31 životů, z toho 7 na straně Portugalské armády. Tento údaj se zdá velmi nepravděpodobný s ohledem na fakt, že boje začaly už 4. února a bojové techniky, kdy se například vypalovaly celé vesnice atd., musely místní obyvatele stát mnohem více životů.

Vůdce MPLA Mario de Andrade vydal, podle Rudého práva 26. května v Konakry tiskové prohlášení, že se domluvil s předsedou UPA José Gilmorem (Robertem Holdenem) na společném postupu proti kolonizátorovi. Začali připravovat na nejbližší možný termín společný akční program.¹²⁶ Zároveň Mario de Andrade vyzývá všechny africké a asijské země k hospodářskému bojkotu Portugalska.

MPLA sice zahájilo v Rudém právu tím, že o něm bylo napsáno o jeden odstavec dříve než o UPA.

Tato dvě hnutí, jak již víme, spolu nespolupracovala, spíše naopak. Nejdříve zavládl boj o sponzory hnutí a pak o moc nad území. Na konci května se opět objevila snaha o spolupráci, která ale v budoucnu neměla mít dlouhého trvání.

Fakt je, že tato strana měla být favoritem Rudého práva a nakonec za celou

¹²³ Angolský lid žádá nezávislost, in Rudé právo, 8. února 1961

¹²⁴ Klíma, J., Stručné dějiny států, Angola, Libri 2003

¹²⁵ Angolský lid žádá nezávislost, in Rudé právo, 8. února 1961

¹²⁶ Angolské národně osvobodenecké síly se sjednocují, in Rudé právo, 27. května 1961

sledovanou dobu o padlo několik stručných zmínek.

9. Rok 1962

V měsíci únoru už podle titulků nedošlo k nějakému zvláštnímu obratu v informování veřejnosti Rudým právem. Jediná změna je množství článků za měsíc v porovnání s měsíci začátku roku 1961. V roce 1962 v únoru vyšlo 9 článků s tématem Angoly nebo koloniálního Portugalska. V roce 1961 v únoru také vyšel nižší počet zpráv, nežli v březnu, dubnu a květnu. Tenkrát se ale Angola nacházela na samém počátku koloniálního konfliktu a komunistická média toto téma ještě neměla pevně uchopené.

V průběhu roku 1961 se na základě titulků článků nebo pak jejich obsahu vyčlenilo několik hlavních tematických okruhů. Díky analýze měsíce února se můžeme podívat, která témata přetrvala z roku 1961 a která naopak zanikla. Jistě se mohlo objevit i nějaké další téma, o kterém Rudé právo chtělo informovat na základě nového vývoje v Angole a ve světě.

Analýza článků měsíce února již není sestavena tematicky jako analýza vybraných měsíců roku 1961, ale pouze časově. Důvodem je nízký počet článků a faktická nemožnost je nějakým způsobem jinak než časově seřadit.

9.1. Jednotlivé články v měsíci únoru

9.1.1. Portugalský kolonialismus odsouzen

Na pořadu dne hned 1. února je výsledek již XVI. zasedání Valného shromáždění OSN. Článek je přejat z New Yorku, jako ostatně i všechny články z roku 1961 s tematikou OSN.

31. ledna OSN schválilo rezoluci o situaci v Angole, kterou předložila skupina 45 asijských a afrických států. Rudé právo si stěžuje, že vinou západu, hlavně ale kvůli

USA, byly z rezoluce vyňaty dva důležité body. V prvním usnesení měl výbor sedmnácti zemí sledovat uplatňování deklarace o poskytnutí samostatnosti koloniální zemím. Druhé vyjmuté ustanovení navrhovalo, aby oněch sedmáct zemí projednalo otázku Angoly z hlediska urychleného dosažení nezávislosti pro lid v Angole.¹²⁷

V dalším odstavci článku Rudé právo vyjmenovává, co všechno bylo přijatou rezolucí schváleno a že rezoluce opět obsahuje odsouzení Portugalského režimu. Prakticky v každém článku týkajícího se OSN, se objevilo vždy alespoň jednou slovo *odsoudit* ve vztahu k Portugalsku nebo k jeho koloniálnímu systému, což svědčí o velké oblíbenosti tohoto slova. Zároveň mohlo Rudé právo velmi expresivně a jednoznačně vyjádřit svůj postoj k Portugalsku. Rezoluce tedy potvrzuje „nepopiratelné právo angolského lidu na sebeurčení a nezávislost, žádá okamžité propuštění angolských politických vězňů, vyzývá portugalskou vládu, aby bez odkladu uskutečnila politické, ekonomické a sociální reformy v Angole, zvláště pak svobodné volby do politických institucí, žádá členy OSN, aby odmítli Portugalsku pomoc a podporu, jež by mohly být použity k utlačování angolského lidu a vyzývá portugalskou vládu, aby XVII. VS OSN předložila zprávu o uplatňování této rezoluce.“¹²⁸

Naopak socialistické země zaujaly velmi energický postoj v průběhu celé rozpravy a nepřestávaly hájit práva angolského lidu.

U článku se také objevila fotka s popisem „Portugalské koloniální vojsko v Angole se neštítí nejbarbarštějších zločinů. Nejenže vraždí angolské vlastence a bojovníky za svobodu, ale usekávají zavražděným hlavy a napichují je na hole. Prý k zastrašení Angolanů ...“¹²⁹ Skutečně na samotném obrázku je několik vojáků koloniální armády, jak pózují před hlavami napíchanými na kůlech. Je to další ukázka brutality páchaných během války. V té době to bohužel nebylo nic ojedinělého a brutality tohoto typu se objevovali na obou stranách.

9.1.2. Demonstrace portugalských republikánů

Rudé právo dne 2. února 1962 zaměřilo svou pozornost na dění v Portugalsku.

¹²⁷ Portugalský kolonialismus odsouzen, in Rudé právo, 1. února 1962

¹²⁸ Portugalský kolonialismus odsouzen, in Rudé právo, 1. února 1962

¹²⁹ Portugalský kolonialismus odsouzen, In Rudé právo, 1. února 1962

Tentokrát na Porto, kde 31. ledna probíhaly demonstrace k 71. výročí republikánského povstání.¹³⁰ Demonstranti provolávali hesla jako „Ať žije svoboda“ nebo „Ať žije republika.“¹³¹

Je překvapivé, že Rudé právo nijak nepropojilo tuto akci v Portu s antikoloniálními snahami obyvatelstva, ačkoliv demonstrace volala po republice a stavěla se jednoznačně proti Salazarovi. Sice je zajímavé, že si Rudé právo bylo schopno opatřit informaci k jakému výročí se v Portu demonstrace konala, ale už nepřidalo druhou důležitou část zprávy a to, aby čtenáři představilo k jaké události před 71 lety se tato demonstrace vázala.

Na konci článku nechyběla informace, že proti demonstrujícím zasáhla policie a davy lidí rozháněla střelbou, takže došlo na mnohá úmrtí a zranění.

9.1.3. Účast NSR v koloniální válce

3. února 1962 vyšel článek o podpoře, kterou poskytuje NDR angolskému lidu. Jednalo se o takový udavačský článek na základě dopisu ministra zahraničních věcí NDR. Československé veřejnosti mělo být jasné, že NSR je země, která na rozdíl od Československa a jiných socialistických zemí podporovala neokolonialismus spolu s ostatními západními zeměmi.

Za tímto „udáním“ stál československý velvyslanec v OSN Karel Kurka, který odevzdal dopis předsedovi XVI. zasedání VS OSN Manži Slimovi, a ministr zahraničních věcí NDR Lothara Bolze, který ho napsal.

Samotný dopis zdůrazňoval, že „vláda a lid NDR pocítují hluboké sympatie pro boj koloniálních národů za osvobození a odsuzují krvavou vládu Portugalska v Angole.“¹³²

Rudé právo se snažilo zprostředkovat čtenáři celý obsah dopisu nebo alespoň ty části, které mluvili proti NSR. V dopise byly uvedeny různé druhy pomoci ze strany západního Německa portugalskému kolonialismu. Jednalo se o poskytnutí zbraní v hodnotě 1 500 000 německých marek, o návštěvy vysokých důstojníků bundeswehru v Portugalsku počátkem roku 1960. Dále pak o pomoc v průmyslu a financování portugalského hospodářství. Zvláště jsou citovány smlouvy s s firmami

¹³⁰ Info o povstání v Portu

¹³¹ Demonstrace portugalských republikánů, in Rudé právo, 2. února 1962

¹³² Účast NSR v koloniální válce v Angole, in Rudé právo, 3. února 1962

9.1.4. Závěr

Už při prvním pohledu na názvy článků, musíme konstatovat, že mediální obraz zpráv z února 1962 je značně rozdílný od obrazu z roku 1961.

Už se nedočteme nic o probíhajících bojích, kterých bylo Rudé právo plné v minulém roce. Vlastě se zdá, že se Rudému právu nepodařilo získat žádné novinky přímo z „terénu“ nebo je nechtělo prezentovat. Zaměřilo se spíše na Portugalsko a na útoky na země, které údajně podporovaly neokolonialismus, v tomto případě NSR.

Přetrvával také zájem o OSN, kde SSSR může velmi snadno demonstrovat svoje antikoloniální názory a veřejně odsuzovat Portugalsko.

Podle tohoto měsíce, se zdá, že zájem o angolský konflikt upadá. Vzhledem k tomu, že koloniální válka trvala až do roku 1975, kdy na ní plynule navázala válka občanská, bylo by jistě velmi zajímavé moci sledovat další vývoj na stránkách Rudého práva a jeho vliv na veřejné mínění v Československu.

10. Závěr

Než jsem začala psát samotnou práci, netušila jsem kolik úsilí mě bude stát zpracovat pouze první část, tedy současnou literaturu k tématu. Ačkoliv o začátku války uplynulo bez jednoho roku padesát let, nebylo snadné získat k tomuto tématu dostatečné množství literatury. Jak už je v úvodu zmíněno, česky psaných dějin o Portugalsku je poskrovnu a ještě méně o Angole. Klímovy stručné dějiny mi mohly být jen nepatrným vodítkem při zpracovávání tohoto tématu.

Bylo potřeba vyhledat informace o dějinách Portugalska té doby, ale především o vzniku hnutí v Angole a jejich práci na osvobození této země. Vzhledem k tomu, že velkou část své existence tato hnutí pracovala v ilegalitě, není možné prakticky ani dnes získat nějaký objektivní obraz celého konfliktu. Autoři uvádějí různá data vzniku některých organizací, Edmundo Rocha například sám říká, že orientace v datech vzniku u MPLA není jasně čitelná, ačkoliv byl jejím členem. O akcích hnutí UPA máme informací ještě méně.

Právě proto, že do celého konfliktu byly zapojené tajné složky jak západu, tak východu a tyto složky vytvářely hned od počátku jistý propagandistický obraz koloniálního boje a samy vyprovokovávaly některé akce, je dnes prakticky nemožné zmapovat detailní průběh počátku války.

Z tohoto důvodu se mi v první části přes veškerou snahu nepodařilo zpracovat komplexní pohled na začátek války v současné literatuře. Dalším důvodem kromě nedostatečného zpracování také množství různorodých informací, které nebylo, kde ověřit a také proto, že rozvoj hnutí a angolského nacionalismu se velmi rychle rozvíjel a do tohoto rozvoje byl více či méně zapojen celý svět. Nejméně čitelné dění pro historika se odvíjelo na africkém kontinentě. Každé hnutí, bylo založeno především na etnickém základu a až poté na politickém. V této práci, která nemůže být obsahem příliš rozsáhlá, se ukázalo jako nemožné obsáhnout a na jejích stránkách sledovat veškeré kontakty angolský vůdců s okolními i vzdálenějšími zeměmi. Přesto jsem se pokusila o jasný, ale stručný nástin situace před vypuknutím války až do jejího faktického začátku.

Druhá a třetí část jsou si velmi podobné. Nebo alespoň to, co se podařilo najít v literatuře vydané před rokem 1989 si v žádném případě neodporuje. Ba naopak, zdá se, že v některých případech autor použil články Rudého práva pro text své knihy. To se týká především Vladimíra Sojáka.

Skutečnost, která mě ve výsledku asi překvapila nejvíce, jsou zahraniční zdroje, kde Rudé právo hledalo inspiraci. Předpokládala jsem, že většina informací půjde přes Moskvu. Opak byl pravdou. Z Moskvy byly přejaty dva články zbytek pocházel z New Yorku, Paříže, Londýna, Luandy, Lisabonu a dalších míst. Všechny články až na pár výjimek, nebo to u nich pouze nebylo uvedené, prošly přes ČTK. Pod třemi články byli podepsáni konkrétní autoři, ale kromě novináře Bořka Homoly se je nepodařilo identifikovat.

Překvapující také byla četnost zpráv o Angole v prvních měsících, ale především, že jejich počet nijak zásadně neklesal ani v průběhu roku. Články o konfliktu v Angole nepřestávaly vycházet ani na začátku roku 1962.

V roce 1962 je nutno podotknout, že se změnila témata. Hlavně postoj vůči USA a jiným „imperialistům“. Deník se v únoru už tolik nezajímal o průběh války oproti minulému roku, ale zaměřil se na jednání OSN a útoky na USA. Dále se zajímalo jen o takové podrobnosti, jako podporu kolonialismu NSR nebo demonstrace v Portu.

Možná, by se z témat a nižšího počtu dalo odvodit, že zájem o Angolu upadal, aby se tato domněnka potvrdila nebo vyvrátilo, bylo by potřeba podrobit podrobnému studiu další měsíce pokračujícího konfliktu.

Z obecného hlediska není možné říci, že československý občan neměl dostatek informací. Ale v duchu doby, SSSR stála v čele veškerých vyjednávání a byl jí přisouzený titul ochránce míru. Právě tato mocnost se úhlem pohledu Rudého práva podílela na lepším chodu zasedání a přicházela s nápady, jak pomoci Angole, jejíž boj pokládalo za legitimní. USA působily naopak jako jeho narušitelé a navíc aktivní podporovatelé neokolonialismu. Tato skutečnost, ale nepřináší žádné nové zjištění, protože právě tato role byla těmito dvěma mocnostem komunistickou propagandou přisuzována po celou dobu trvání studené války.

Podle knihy Salazarovo Portugalsko zahraniční tisk velmi jasně rozlišoval MPLA od UPA. K československému čtenáři se tato diferenciace nedostala. Dokonce podle

článků a způsobu jakým Rudé právo používalo jména členů hnutí, je velmi pravděpodobné, že samo tuto rozdílnost nezaznamenalo. Psalo pouze o jednom jediném hnutí za osvobození, které se brání koloniálním vojskům. Pokud mluvilo o členech národněosvobozeneckého, mluvilo o nich jako o partyzánech, bojovnících za svobodu nebo jako o vlastencích. Na rozdíl od Portugalska, které je mělo pouze za teroristy.

Na závěr musím shrnout celé působení Rudé práva v tomto konfliktu a konstatovat, že míra informovanosti v rámci doby nebyla špatná. Na západě se periodika se zaměřovala na postoje Portugalska a Salazara a MPLA jakožto stranu podporovanou socialistickým bojem a vyzdvihovala USA financovanou UPA. U nás Rudé právo v čele se Zorinem odsuzovalo Portugalsko a USA a zároveň blahořečilo pravděpodobně nevědomky oběma hnutím.

Je nutné si položit otázku, jak by se s podobnou situací vyrovnal náš současný tisk, který také velmi rád kopíruje novinky ze zahraničí a bez rozmyslu a hlubšího pochopení je přeloží do češtiny, kdy v mnoha případech taková zpráva ztratí svůj původní smysl. Zřejmě to nevádí, jelikož se zdá, že Česká republika neoplývá náročnými čtenáři. V důsledku si myslím, že ačkoliv na zprávách z roku 1961 a 1962 byl potah komunistické propagandy, přesto by tehdejší tisk mohl soutěžit s tím dnešním. Otázkou zůstává jaký potah má dnešní žurnalistika.

Použité zkratky

ANANGOLA – Associacao dos Naturais de Angola. Sdružení angolských rodáků, politické hnutí

CIA – Central intelligence Agency. Ústřední zpravodajská služba

CONCP – Conferencia das Organizacoes Nacionalistas das Colónias Portuguesas. Konference nacionalistických organizací portugalských kolonií, uskupení několika stran

COTONANG – Société Cotoniere de Angola. Angolská bavlnářská společnost, mezinárodní koncern

GRAE – Governo da República Angolana no Exílio. Vláda Angolské republiky v exilu

MAC – Movimento Anti-Colonial. Protikolonialistické hnutí, uskupení několika nacionalistických stran

MIA – Movimento para a Independencia de Angola. Hnutí za nezávislost Angoly

MINA – Movimento para a Independencia de Angola. Hnutí za nezávislost Angoly, politická strana

MPLA – Movimento Popular de Libertacao de Angola. Angolské lidové hnutí za osvobození Angoly, ozbrojené hnutí a politická strana

NATO – North Atlantic Treaty Organization. Organizace severoatlantické smlouvy, Severoatlantický pakt

PCA – Partido Cominista de Angola. Angolská komunistická strana, politická strana

PIDE – Polícia Internacional e de Defesa de Estado. Mezinárodní policie a policie ochrany státu, portugalská politická police

PLUAA – Partido da Luta Unida dos Africanos de Angola. Strana jednotného boje angolských Afričanů, politická strana

UPA – Uniao das Populacoes de Angola. Svaz angolského obyvatelstva, ozbrojené politické hnutí

UPNA – Uniao das Populacoes do Norte de Angola. Svaz severoafrického obyvatelstva, ozbrojené politické hnutí

Abstrakt

During its first months, the Czechoslovakian press printed almost daily news about the colonial war in Angola (1961 - 1975). The news coverage is analysed and compared to the literature edited during the socialist regime and also with contemporary international literature. As a result of the comparison we were able to appreciate how as the conflict matured and became better known internationally, the coverage became more biased. In the beginning seems like the editors don't know how each actor in the war is aligned with the international powers and gives a rather impartial account of the events. Gradually the positions are clarified and propaganda gains more weight in the news.

Bibliografie

Před rokem 1989 – analyzovaná:

Soják, V., *Svět po druhé světové válce*, Orbis, Praha 1962

Soják, V., *Mezinárodní vztahy naší doby*, Horizont, Praha 1976

Stamberger, W., *Dějiny kolonialismu*, Malá moderní encyklopedie, Orbis, Praha 1963

Fryer, P., McGowan Pinheirová, P., *Salazarovo Portugalsko*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1965

Po roce 1989:

Binková, S., *Portugalsko*, Stručná historie států, Libri, Praha 2004

Cabrita Mateus, D., *Luta pela Independencia – A Formacao das Elites Fundadoras de FRELIMO, MPLA e PAIGC*, Editorial inquerito, 1999

Jose Freire Antunes, *Kennedy e Salazar, o leao e a raposa*, Difusao cultural, Lisboa 1991

Klíma, J., *Dějiny Portugalska*, Lidové noviny, Praha 1996

Klíma, J., *Angola*, Stručná historie států, Libri, Praha 2003

Klíma, J., *Salazar, Tichý diktátor*, Skřivan, Praha 2005

Messiant, Ch., *Angola colonial – Histoire et Societé, Les Premisses du Mouvement Nacionaliste*, Paris 2005

Pacheco, C., *MPLA, O Nascimento Polémico*, Vega, Lisboa 1997

Pélissier, *La colonie du minotaure : nationalismes et revoltes en Angola*, Orgeval 1978

Quammen, D., *Charles Darwin, On the Origin of Species*, Sterling, New York 2008

Rocha, E., *Angola, Contribuicao ao Estudo da Génese do Nacionalismo Moderno Angolano, Período de 1950 a 1964*

Rosas, R., *Nova historia de Portugal - Portugal e o Estado novo*, Editorial Presenca, Lisboa 1990

Prameny

Rudé právo:

Rok 1961

Leden

27. - 31. 1. 1961

Posádka lodi Santa Maria se nehodlá vzdát (27.1.)

Santa Maria směřuje k břehům Afriky(28.1.)

Amnestii politickým vězňům ve Španělsku a Portugalsku(29.1.)

Santa Maria pluje k Brazílii (29.1.)

Výstraha portugalskému diktátorovi (29.1.)

Santa Maria pokračuje v cestě k Brazílii (30.1.)

Komiks: Jak si rasisté představují řešení problému černých (30.1.)

OSN je povinna se zastat španělských i portugalských vlastenců (31.1.)

Santa Maria u brazilského pobřeží (31.1.)

Únor

Týden od 1.-5.2. 1961

Santa Maria u břehů Brazílie (1.2.)

Výzva z lodi Santa Maria (1.2.)

Santa Liberdade u přístavu Recife (2.2.)

Santa Liberdade začala vylodovat cestující v Recife (3.2.)

Santa Liberdade zůstane na moři? (3.2.)

Pasažéři Santa Liberdade vylodění (4.2.)

Týden od 6.-12.2. 1961

Provokace Salazarova režimu (9.2.)

Odzvonit i portugalskému kolonialismu (11.2.)

Angolští vlastenci zaútočili na vězení v Luandě (12.2.)

Týden od 13.-19.2.1961

Portugalské síly v Angole ve stavu pohotovosti (16.2.)
Člen ÚV portugalské komunistické strany zatčen (16.2.)
Nové boje a zatýkání v Angole (18.2.)
Řada afrických států proti zastoupení kolonizátorů (18.2.)
Krvavý masakr v Angole (19.2.)
Týden od 20.-26.2.1961
Nelidské poměry afričanů v portugalských koloniích (24.2.)

Březen

Týden od 1.-5.3. 1961
Masakr v Angole: Portugalští vojáci zavraždili 300 Afričanů (1.3.)
Rada bezpečnosti bude jednat o Angole (5.3.)
Týden od 6.-12.3. 1961
Portugalci terorizují obyvatelstvo Angoly (8.1.)
Portugalský teror Angoly na pořadu dne Rady bezpečnosti (11.3.)
Dnes Angola, zítra další kolonie (12.3.)
Rada bezpečnosti, začala jednat o situaci v Angole (12.3.)
Portugalský teror Angoly na pořadu dne Rady bezpečnosti (12.3.)
Týden od 13.-19.3. 1961
20 000 vojáků v Angole (14.3.)
Rada bezpečnosti zahájila jednání o Angole (15.3.)
Rada bezpečnosti jedná o Angole (16.3.)
Nové krveprolití v Angole. Vraždí ženy a děti (18.3.)
Ve střední Angole lidové povstání (19.3.)
Angola – partie amerického šachu (19.3.)
Týden od 20.-26.3.1961
Povstání v Angole pokračuje (23.3.)
Valné shromáždění OSN bude jednat o Angole (24.3.)
Zesílený teror portugalských úřadů v Angole (26.3.)
Zatýkání v Angole (29.3.)

Duben 1961

týden 1 -2.4

Boje v Angole pokračují (1.4.)

XV. zasedání OSN může přispět ke zmírnění napětí ve světě (2.4.)

Portugalsko vytváří úderné oddíly proti afričanům (2.4.)

týden 3.- 9. 4. 1961

Angolský lid nepoleví v boji (5.4.)

Před terorem portugalských kolonizátorů uprchlo z Angoly 16 000 osob (8.4.)

Guvernér Angoly: Situace v zemi je vážná (9.4.)

Povstání v hlavním městě Angoly (9.4.)

týden 10.-16.4. 1961

Portugalci bombardují angolské vesnice napalmem (10.4.)

V Cabindě zabili portugalští vojáci 73 lidí (11.4.)

Mírová politika ČSSR si získala velkou vážnost ve světě (11.4.)

V Angole zuří partyzánská válka (12.4.)

Portugalci nasazují v Angole letectvo (13.4.)

Úspěšné boje angolských partyzánů (14.4.)

Dosud největší akce partyzánských jednotek v Angole (15.4.)

Angola v ohni povstání (16.4.)

týden 17.-23.4. 1961

Další útoky partyzánů v Angole (18.4.)

Partyzáni útočí v Angole (19.4.)

Santa Maria byla jen začátkem (20.4.)

Podnikneme další akce proti Salazarově tyranii (21.4.)

Zástupci osvobozenického hnutí z portugalských kolonií jednájí o boji proti kolonizátorům (21.4.)

Boj angolského lidu se stal symbolem boje proti kolonialismu (22.4.)

USA nemají žádné právo rozhodovat o osudech jiných zemí (23.4.)

týden 24.-30. 4. 1961

Tuhé boje v severní Angole (25.4.)

Zrádci Konga se paktují se salazarovskými živly (25.4.)

Ne reformy, ale likvidaci portugalského kolonialismu (28.4.)

Portugalská legie proti angolským partyzánům(29.4.)

Krvavé srážky v Angole (30.4.)

Svaz afrických států založen (30.4.)

květen 1961

týden 1.-7.5. 1961

Černé ruce máje Afriky (1.5.)

Nové prudké boje v Angole (1.5.)

Letadly proti partyzánům (3.5.)

Akce partyzánů v severní Angole pokračují (3.5.)

Postavení USA v OSN se zhoršuje (4.5.)

Portugalští kolonizátoři připravují vyhlazovací válku v Angole (4.5.)

Salazarovci bombardují pozice angolských vlastenců (6.5.)

Celonárodní povstání v Angole (7.5.)

týden 8.-14.5. 1961

V Angole již 30 000 obětí (8.5.)

Je nutno skoncovat s ukrutnostmi v Angole (11.5.)

Vlastenecké síly kontrolují rozsáhlé oblasti v Angole (12.5.)

Program opozice proti Salazarovu režimu (13.5.)

týden 15.-21.5.1961

Horké dny portugalského diktátora (15.5.)

týden 22.-28.5.1961

Salazarovi barbaři mění Angolu v trosky (22.5.)

50 000 partyzánů bojuje v angolské národně osvobozené armádě (23.5.)

Vyšetřovací výbor OSN pro Angolu ustaven (24.5.)

Boje v Angole trvají (24.5.)

Celoafriická odborářská konference v Casablanca (26.5.)

Tvrdé boje v Angole (26.5.)

Angolské národně osvobozené síly se sjednocují (27.5.)

OSN musí odsoudit portugalské kolonizátory (28.5.)

Portugalská KS vyzývá do boje proti kolonialismu (28.5.)

týden 29.-31.5.1961

Nehrů odsuzuje portugalský teror v Angole (30.5.)

Rok 1962

Únor

Týden 1.-5.2.1962

Portugalský kolonialismus odsouzen (1.2.)

Demonstrace portugalských republikánů (2.2.)

Účast NSR v koloniální válce v Angole (3.2.)

Obrazový materiál

Ilustrace 1 : <http://www.dholmes.com/master-list/angola.gif> – 20. 5. 2010

Ilustrace 2: http://www.4cce.org/photos/maps/angola_geral.jpg – 20.4. 2010